

Mendelova univerzita v Brně
Zahradnická fakulta v Lednici

Vývoj perenárstva (práce s trvalkami) na území dnešnej Českej republiky

Bakalárska práca

Vedúci práce
doc. Ing. Tatiana Kuřková, CSc.

Autorka práce
Bc. Alžbeta Kimličková

Lednice 2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Zpracovatelka: **Bc. Alžběta Kímlíčková**
Studijní program: Zahradní a krajinářská architektura
Obor: Zahradní a krajinářské realizace
Název tématu: **Vývoj perenářství (práce s trvalkami) v českých zemích**
Rozsah práce: 30-40 stran textu, relevantní obrazová dokumentace

Zásady pro vypracování:

1. Cílem bakalářské práce je získat a vyhodnotit informace o používání a pěstování trvalek v českých zemích ve druhé polovině 19. a první polovině 20. století.
2. Vypracujte literární rešerši zabývající se děním v oblasti perenářství (práce s trvalkami) v časové ose od druhé poloviny 19. století po současnost. Zejména se zabývejte: a) charakteristikou společensko-kulturních událostí, které by mohly ovlivnit práci s perenami; b) vznikem a působením okrašlovacích spolků, produkčních školek; c) osobnostmi zabývajícími se šlechtěním, používáním, propagací trvalek; d) formami používání trvalek; e) výstavami a prezentací trvalek; f) výzkumnými pracemi zaměřenými na hodnocení trvalek a pod.
3. Získané informace ve zvolených časových úsecích systematicky utřídte a uspořádejte podle Vámi navržené jednotné osnovy.
Vyslovte názor na současnou roli a význam trvalek v oboru zahradní a krajinářská architektura.

Seznam odborné literatury:

1. HANSEN, R. – STAHL, F. *Perennials and their garden habitats*. 4. vyd. Cambridge: Cambridge University Press, 1993. 450 s. ISBN 0-521-35194-4.
2. DUTHWEILER, S. *Neue Pflanzen für neue Gärten : Entwicklung des Farbsortiments von Stauden und Blumenzwiebeln und ihre Verwendung in Gartenanlagen zwischen 1900 und 1945 in Deutschland*. Worms: Wernersche Verlagsgesellschaft, 2011. 308 s. Grüne Reihe (Worms, Germany). ISBN 978-3-88462-312-1.
3. SMRŽ, O. *Dějiny kořtin : I-IV*. Chrudim: Knižnice zahrad., 1923. 224 s.
4. SMRŽ, O. *Dějiny kořtin. Díl IV*. Chrudim: Zahradka Domáci a Školní, 1924. 224 s. Knižnice "Zahrady Domáci s Školní.
5. SMRŽ, O. *Pivoňky a jak se pěstují : [Investice do rozvoje ozdobování, reg.č.: CZ1.07/2.2.00/15.0084]*. Pardubice: Nákladem měsíčníku Přítel Zahrad, 1925. 54 s.
6. VANĚK, J. *České zahrady : album plánů moderních zahrad*. V Chrudimi: Nákladem autora, 1920. 78 s.
7. VANĚK, J. *České zahrady. Díl 1*. Chrudim: -, 1920.
8. VANĚK, J. *České zahrady. Díl 2*. Chrudim: -, 1925.
9. VANĚK, J. *Nejkrásnější ozdobou zahrady jsou pereny*. Chrudim: -, 1925.
10. VANĚK, J. *Zahradnické kořtinářství : pěstování nejdůležitějších tržních a hrnkových rostlin : praktický návod pro zahradníky, zahradnický dorost a pro školy.. I. díl*. 1. vyd. Chrudim: Nakladatelství zahradnické literatury (Jos. Vaněk), 1949. 826 s.
11. SALAŠ, P. *České a slovenské šlechtění a množení (historie, současnost a perspektivy) : sborník příspěvků česko-slovenského odborného semináře, Lednice, 3. února 2011*. Lednice: Ústav šlechtění a množení zahradnických rostlin Zahradnické fakulty Mendelu, 2011. 134 s. ISBN 978-80-7375-502-7.
12. SALAŠ, P. – LUŽNÝ, J. *Stručná historie zahradnictví I*. 1. vyd. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 2006. 91 s. ISBN 80-7157-996-3.
13. SALAŠ, P. – LUŽNÝ, J. *Stručná historie zahradnictví II*. 1. vyd. Brno: MZLU v Brně, 2008. 99 s. ISBN 978-80-7375-141-8.
14. SALAŠ, P. – LUŽNÝ, J. *Stručná historie zahradnictví III*. 1. vyd. Brno: MZLU v Brně, 2009. 96 s. 2422. ISBN 978-80-7375-321-4.
15. SALAŠ, P. – LUŽNÝ, J. *Stručná historie zahradnictví IV*. 1. vyd. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2010. 112 s. ISBN 978-80-7375-439-6.
16. SVITÁČKOVÁ, B. – LUŽNÝ, J. *Zahradnická dynastie Černých. Zahradnictví*. 2009. č. 9, s. 30. ISSN 1213-7596.

Datum zadání bakalářské práce: červen 2016

Termín odevzdání bakalářské práce: duben 2017

L. S.

Bc. Alžbeta Kimličková
Autorka práce

doc. Ing. Pavel Šimek, Ph.D.
Vedoucí ústavu

doc. Ing. Tatiana Kuťková, CSc.
Vedoucí práce

prof. Ing. Robert Pokluda, Ph.D.
Děkan ZF MENDELU

Prehlásenie

Prehlasujem, že som bakalársku prácu na tému *Vývoj perenárstva na území dnešnej Českej republiky* vypracovala samostatne a použila len tie pramene, ktoré sú uvedené v zoznam použitej literatúry.

Súhlasím, aby bola práca vystavená v knižnici *Zahradnícké fakulty Mendelovy univerzity v Brně* a sprístupnená pre študijné účely v súlade s § 47b Zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách.

V Brne dňa 29.4.2017

Podpis diplomanta

Bc. Alžbeta Kimličková

Podakovanie

Ďakujem pani docentke Ing. Tatiane Kuřkovej, Csc. za vedenie bakalárskej práce a rodičom za trpezlivú podporu môjho štúdia.

Obsah

1 .Úvod.....	8
2 .Cieľ práce.....	9
3 .Literárny prehľad.....	10
3.1 Definícia základných pojmov.....	10
3.2 Trvalky v kontexte vývoja záhradne architektonickej tvorby.....	18
3.2.1 Starovek.....	19
3.2.2 Stredovek.....	19
3.2.3 Novovek.....	22
3.2.3.1 Talianska renesančná záhrada.....	22
3.2.3.2 Francúzska klasicistná záhrada.....	22
3.2.3.3 Anglický krajinársky park.....	22
3.2.3.4 Vplyvy anglických krajinárskych záhrad na dianie v Európe.....	33
3.3 Perenárstvo na území dnešnej Českej republiky.....	36
3.3.1 Spoločenská, hospodárska a kultúrna situácia v období druhej pol. 19. a prvej pol. 20. storočia.....	36
3.3.2 Pereny a ich použitie v období druhej pol. 19. a prvej pol. 20. storočia.....	40
3.3.2.1 Dobová literatúra o trvalkách.....	44
3.3.2.2 Dobové časopisy a periodiká propagujúce trvalky.....	51
3.3.2.3 Tvorba záhradne krajinárskych architektov.....	56
3.3.2.4 Záhradnícke spolky a spoločnosti.....	65
3.3.2.5 Škôlky a podniky zaoberajúce sa produkciou trvaliek.....	68
3.3.2.6 Šľachtenie trvaliek.....	72
4 .Metodika práce.....	74
5 .Diskusia.....	76
6 .Záver.....	78
7 .Resume a kľúčové slová.....	80
8 .Zoznam použitej literatúry a informačných zdrojov.....	81
9 .Zoznam obrázkov.....	92

1. Úvod

Kvetiny sú základným výrazovým prostriedkom práce záhradne krajinárskeho architekta. Obľúbenou a významnou skupinou kvetín sú trvalky, ktoré majú pre svoje cenné vlastnosti v záhradnej tvorbe široké uplatnenie. Ich názov trvalky – pereny (*perennis* znamená v latinčine vytrvalý) napovedá, že sú to rastliny vytrvalé. Vytrvalosť na stanovišti po dlhšiu dobu je ich hlavnou prednosťou. Vďaka nej sú ekonomicky výhodnou skupinou kvetín, lebo na rozdiel od letničiek, nie je nutné výsadby každoročne obmieňať. Okrem toho ponúka široký sortiment trvaliek bohatý výber druhov, ktoré sú vhodné pre mnohé, často extrémne stanovištia. Žiadna iná skupina kvetín nemá v záhradne krajinárskej tvorbe tak širokú možnosť uplatnenia.

Pre každú etapu záhradne architektonickej tvorby je príznačný špecifický sortiment kvetín. Obdobie prelomu 19. a 20. storočia znamenalo odklon od používania každoročne obnovovaných letničkových výsadiieb v prospech výsadiieb trvalkových. Tento odklon ale prebehol postupne a súvisel s dianím v hospodárskej, spoločenskej a kultúrnej oblasti na území dnešnej Českej republiky.

V minulosti sa často záhradníci zoznamovali s trvalkami bez povedomia o tom, že pochádzajú z veľmi odlišných podmienok. Správna kombinácia druhov a odrôd na záhone je vrcholom umenia v použití trvaliek. K rastúcej úrovni odborného výskumu v odbore okrasného záhradníctva a záhradne krajinárskej architektúry prispeli snahy, ktoré sa formovali v 19. a 20. storočí a súviseli s vývojom perenárstva. Menovite to bol rozvoj odbornej záhradníckej literatúry, bohatá činnosť okrášľovacích a záhradníckych spolkov, zahraničím inšpirovaná tvorba záhradne krajinárskych architektov, rozvoj okrasného škôlkárstva a šľachtenia.

2. Cieľ práce

Cieľom práce je získať a vyhodnotiť informácie o práci s trvankami na území dnešnej Českej republiky v druhej polovici 19. a prvej polovici 20. storočia. Pre dosiahnutie daného cieľa je práca rozdelená do dvoch častí. Prvá časť opisuje historický vývoj práce s trvankami s prihliadnutím k vývoju záhradne krajinárskej architektúry. Podrobnejšie sa pozastavuje pri práci s trvankami v Anglicku, Nemecku a iných krajinách, ktoré sa stali vzorom pre prácu s trvankami na území dnešnej Českej republiky.

Druhá časť práce pozostáva z historického prehľadu vývoja práce s trvankami na území dnešnej Českej republiky v druhej pol. 19. storočia a prvej pol. 20. storočia. V zadaní bakalárskej práce je pre spracovanie literárneho prehľadu na časovej osi od druhej pol. 19. storočia po súčasnosť. Po dohode s vedúcim práce bolo časové obdobie zmenené a vymedzené od druhej pol. 19. storočia do prvej pol. 20. storočia. Pozornosť sa sústreďuje na problematiku uvedenia trvaliek ako novej skupiny kvetín až po vrchol ich popularity v medzivojnovom období, kedy sa záhrada bez trvankovej výsadby stala nemysliteľnou. Záujem sa upiera k témam úzko súvisiacim s vývojom perenárstva: introdukcia a popularizácia trvaliek, vývoj estetických a ekologických zásad ich použitia, dobová literatúra a periodiká propagujúce trvanky, architekti pracujúci s trvankami, typy trvankových úprav, záhradnícke spolky, škôlky a podniky, zaoberajúce sa produkciou trvaliek a šľachtenie trvaliek. Zároveň sleduje spoločensko-sociálne pomery danej doby a ich odraz v práci s trvankami.

3 . Literárny prehľad

3.1 Definícia základných pojmov

Trvalky

Trvalky (pereny) sú vytrvalé polycyklické rastliny, ktoré na stanovišti pretrvávajú po dobu niekoľkých rokov (spravidla sa počíta s minimálnym trvaním výsadby 8 – 10 rokov). Nepriaznivé vegetačné podmienky prekonávajú spravidla pomocou podzemných orgánov (korene, hľuzy, cibule, podzemky) v stave asfyxie. Stav asfyxie je stavom úplného kľudu, kedy sú všetky životné funkcie rastliny utlmené. Nadzemné orgány u väčšiny trvaliek cez zimu zahynú a na jar vyrašia opäť z neporušených podzemných častí. Okrem toho sa ako trvalky označujú i nízke a plazivé polo dreviny, ale aj rastliny sukulentné, ktorých nadzemné orgány prezimovávajú. Z botanického hľadiska delíme trvalky podľa životných foriem na chamaefyty, hemikryptofyty a geofyty (MACHOVEC a JAKÁBOVÁ; 2006, MACHALA, 1964)

Pre trvalky je typická ich vysoká variabilita stanovištných nárokov a z nej vyplývajúca široká možnosť uplatnenia. Požadovaného efektu v kompozícii dosahujú trvalky farbou, textúrou, štruktúrou a celkovou architektúrou rastliny. Z dôvodu krátkodobého kvitnutia sú kompozične náročné, ale zároveň menej nákladné ako iné skupiny okrasných rastlín (letničky).

Ako zdôrazňuje MACHOVEC (MACHOVEC a JAKÁBOVÁ, 2006), z existenčného hľadiska je označenie trvalka potrebné chápať relatívne vo vzťahu k stanovišti, na ktorom dané rastliny žijú. Z toho je patrné, že rozhodujúcim faktorom, umožňujúcim existenciu trvaliek sú klimatické podmienky. Túto relatívnosť pojmu trvalka, podmieneného nadmorskou výškou a zemepisnou šírkou, dokladá Markéta Müllerová (MACHALA, 1964) na príklade rodu *Anthriscum*, ktorý je v severných častiach Európy známy len ako letnička (jednoročná rastlina), v Stredomorí rastie ako typická trvalka (so sklonom k drevnateniu) a na južnej Morave je schopný prezimovať ako stále zelená rastlina.

To dokazuje, akou rôznorodou skupinou okrasných rastlín trvalky sú. Jedná sa o veľmi širokú a rozmanitú ekologicko-pestovateľskú skupinu kvetín, ktorú je možné z hľadiska pôvodu a z toho odvodených ekologicko-pestovateľských nárokov rozdeliť na samostatné skupiny oreofytov, xerofytov, mezofytov, hygroytov a hydrofytov.

Pre potreby bakalárskej práce je dôležité definovať trvalky z hľadiska záhradníckeho. Záhradnícka definícia trvaliek znie podľa Markéty Müllerovej (MÜLLEROVÁ in MACHALA, 1964, s. 11) takto: „*Trvalkami je označovaná skupina rôznorodých okrasných rastlín, ktoré v daných zemepisných podmienkach prežívajú zimu svojimi podzemnými časťami ukrytými v pôde a behom vegetačného obdobia každoročne znovu okrášľujú záhrady a parky. Táto skupina bola vytvorená zbieraním domácich rastlín, dovozom cudzokrajných rastlín a krížením domácich druhov s privedenými.*”

Čo sa týka definície trvaliek v dobovej literatúre, Martin FULÍN (1925) v prvej českej monografii o trvalkách definuje trvalky ako „*víceleté rostliny, které u nás ve svobodě pod širým nebem zimu bez závady snášejí, nebo jen slabou pokrývkou listí jiného ochranného materiálu vyžadují a jimž každoročně letní lodyhy až k zemi odumírají, aby na jaře novými byli nahrazeny.*”

Josef VANĚK (1925) označuje názvom pereny, ktoré je synonymom pre trvalky „*takové druhy rostlin, které sice vytrvávají po více let, někdy i mnoho roků, jako keře nebo stromy, ale na rozdíl od těchto zůstává trvalou pouze část podzemní kořen, hlíza, oddenek, kdežto nadzemní část, stonek, odumírá každoročně až po zem.*”

Pereny

Dlhodobá existencia trvaliek na stanovišti je ich určujúcim znakom, a preto o trvalkách často hovoríme ako o perenách. Základ slova perena je odvodený z latinského slova *perennis*, čo znamená vytrvať.

Kvetinový záhon

Kvetinový záhon je významný detail záhradného umenia, v ktorom nachádzajú svoje uplatnenie kvetiny. Podľa definície v *Záhradníckém slovníku náučném* (MAREČEK, 1997) sú kvetinové záhony spravidla nápadným prvkom, pôsobiacim v rôznej miere svojou farebnosťou, tvarom a textúrou. Podľa definície ŠIMKA a KUŤKOVEJ (2000) sa jedná o umelo vytvorené spoločenstvo bylín na stanovišti, pripravenom pomocou záhradníckych

technológií tak, aby bola zaistená jeho taxonomická čistota. Taxonomickou čistotou je myslená taxonomická skladba, odpovedajúca striktne kompozičnému zámeru. Záhon kvetín je ďalej vymedzený vonkajším tvarom, vnútorným členením, dobou účinnosti a intenzitou údržby v súlade s kompozičným zámerom a ekologicko-pestovateľskými nárokmi taxónov.

Kvetinová skupina

Je pojem súvisiaci s kvetinovým záhonom, ktorý sa často objavuje v dobovej literatúre. Alois KULIŠAN (2015) definuje kvetinovú skupinu ako záhon upravený do určitého tvaru, osadený rastlinami okrasnými kvetom alebo listom.

Tvary skupiny mohli byť rôzne: kruhové, elipsovité, vajčité, hviezdicovité, štvorcové a dotvárali výzdobu okolitých budov. Kvetinové skupiny sa ďalej delili na kvetinové (z kvitnúcich rastlín), kobercové (z nízkych farebných rastlín) a listnaté (FRÝBORTOVÁ, 2013).

Trvalkový záhon

Trvalkový záhon je umelo vytvorené spoločenstvo takých vytrvalých bylín, ktoré sú v našich podmienkach mrazuvzdorné a schopné plniť svoju funkciu a kompozičný zámer niekoľko vegetačných sezón. Sú to trvalky okrasné kvetom, listom, alebo plodom (vrátane okrasných tráv a papradí), ale aj také cibulovité a hl'uznaté rastliny, ktoré nie je nutné v našich zemepisných podmienkach každoročne vyberať z pôdy. Ak sú ako doplnkové rastliny použité v trvalkovom záhone rastliny z iných pestovateľských skupín (kry, polokry, letničky, zelenina a iné), jedná sa o záhon zmiešaný (ŠIMEK, 2010). V dobovej literatúre sa zvykne spoločenstvo vytrvalých kvitnúcich bylín nazývať *kvetinová skupina* (FULÍN, 1925; KULIŠAN, 1915).

Obrázok 1: Kvetinový záhon vyobrazený v knihe Gertrude Jekyll (JEKYLL, 1904)

Obrázok 2: Kvetinový záhon vyobrazený v knihe Gertrude Jekyll (JEKYLL, 1904)

Rabato

Kvetinovým rabatom sa nazýva úzky záhon, vinúci sa ako stuha pozdĺž cesty. Obyčajne býva vysádzané rozmanitými rastlinami, letničkami aj trvalkami (FULÍN, 1891). FULÍN (1925) ďalej definuje rabato ako ľubovoľne dlhý, ale nanajvýš 1,5 m široký záhon, ktorý sa tiahne rovnobežne s cestou alebo iným pevným predmetom (múr, stena). Býva vysadené rastlinami jednoročnými alebo vytrvalými a podľa okolností sa v pozadí alebo uprostred rabata vysádza rada polokmenných drevín, ako sú orgovány či ruže. Trvalky sa zvyčajne sadili jednotlivo, vyššie dozadu alebo doprostred, nižšie do popredia. Letničkami sa následne vyplňovali medzery tak, aby boli kvetiny na záhone dostatočne premiešané. Širšie záhony boli tvorené piatimi radmi kvetín, užšie tromi.

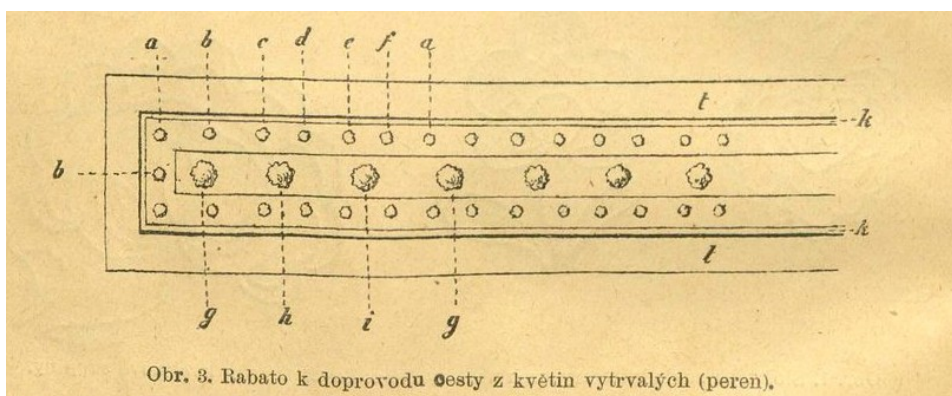

Obrázok 3: Príklad perenového rabata zo záhrady pána Lefnera v Ostroměřicích v 30. rokoch 20. storočia (reprofoto zo súkromného archívu Josefa Vaňka, Chrudim)

Rabatá boli zakladané hlavne podľa anglických (Gertrude Jekyll) a nemeckých vzorov (Karl Foerster). Na trvalkových rabatách boli trvalky kombinované tak, aby bolo zaručené kvitnutie počas celej vegetačnej sezóny. Pri výbere trvaliek bol braný ohľad na vzrast, olistenie, dobu kvitnutia a farebné kombinácie kvetov. Dôležité bolo skombinovať trvalky tak, aby sa predišlo vzniku prázdnych miest na záhone po odkvete trvalky. Pri nedostatku kvitnúcich trvaliek boli medzery dopĺňované cibulovitými a hl'uznatými rastlinami, letničkami ale aj dvojročkami. Výška a umiestnenie rabát bolo rôzne, ale významnú úlohu pri ňom zohrávala veľkosť a dispozícia záhrady (časté je umiestňovanie rabát k stenám a plotom alebo použitie rabata ako deliaceho prechodu medzi úžitkovou a okrasnou časťou záhrady).

K ohraničeniu rabat od okolitej plochy sa používali najčastejšie trávnikový pruh, kamene, železné obruby alebo buxusové ploty (BÍNOVÁ, 1982).

Bohatú vzorkovnicu osadenia rabata uvádza napríklad Vaněk (1925), Fulín (1925) E. S. Tarouca a C. Schneider (1922) a zo zahraničných zdrojov hlavne spomínaná Gertrude Jekyll (1907) alebo Karl Foerster (1924, 1922). V spomínanej dobovej literatúre sú uvedené rôzne typy trvalkových rabat: paletovito členené, stupňovité, jednostranné, obojstranné, ale aj jarné, letné a jesenné rabato.

Obrázok 4: Perenové rabato pozdĺž cesty s použitím nasledujúcich druhov: a) *Pyrethrum roseum* (*Chrysanthemum coccineum*) b) *Geranium platypetalum* c) *Lychnis viscosa* (*Silene viscaria*) d) *Erigeron speciosus* e) *Funckia* (*Hosta*) f) *Liatris pycnostachya* g) *Paeonia* h) *Bocconia cordata* (*Maclaeya cordata*) i) *Lilium tigrinum*. Obrubu tvorí nízky strihaný *Buxus* alebo *Iberis sempervirens*. Okolo cesty je trávnik (FULÍN, 1908)

Obruba

Obruba tvorí okraje záhonu, kde sa do jedného alebo viacerých radov sadia tzv. obrubové rastliny. Obrubovými rastlinami sa nazýva skupina okrasných rastlín, ktorej použitie je viazané najmä na určité miesta (popredie záhonu) a ťažko sa nahrádzujú inými. Jedná sa o rastliny hustého, drobného, nízkeho a často vankúšového vzrastu. Výsadba je možná vo forme radov alebo zhlukov, s použitím jednotných alebo rozmanitých druhov (FULÍN, 1925).

Obruba sa osadzovala nízkymi trvalkami a podľa spôsobu ich komponovania bol rozlišovaný štýl nemecký a štýl anglický. Anglický štýl kombinoval viac druhov rastlín (rastliny boli sadené do dvoch alebo štyroch radov a vedľa seba vždy len päť rovnakých rastlín), naopak nemecký používal len jeden druh pre celú radu (ZÁMEČNÍK, 2014).

Obrubou sa v dobovej literatúre označovali aj užšie záhony, vinúce sa ako stuha pozdĺž dlhých ciest, nazývajúce sa *květinovým věncovým-bordurou* alebo *guirlandou* (FULÍN, 1925).

Samostatné rastliny v trávniku (solitéry)

Kvetinová skupina tvorená z rastlín vytrvalých alebo letných, ktoré sa samostatne vysádzajú do trávniku so zámerom upútať pozornosť pozorovateľa a zároveň rozdeliť celkový pohľad na viacero častí (FULÍN, 1925). Používajú sa rastliny, dosahujúce veľkých rozmerov, či už sa jedná o rastliny ornamentálne (veľko listé, ozdobné listom) alebo kvitnúce. Ako solitéry sa používajú také rastliny, ktoré majú stály, harmonický vzhľad a rýchlo dosahujú typického habitu.

Solitéry sa sadili do trávniku samostatne alebo v skupinách po troch až piatich rastlinách, vždy ale v nepárnom počte (VANĚK, 1925).

Partie z vytrvalých rastlín

Partiami z vytrvalých rastlín sa nazývali plochy, na ktorých bolo zoskupené väčšie množstvo trvaliek v jednotnú skupinu, či už uzatvorenú alebo skladajúcu sa zo samostatných bodov (FULÍN, 1925). Najčastejšie bývali použité oba spôsoby, kedy pozadie tvorila skupina uzatvorená, ktorá sa vpredu vytrácala v jednotlivé solitéry. Spôsob pri ktorom sa do pozadia vysádzali vysoké trvalky a v popredí rástli nízke druhy, sa nazýval stupňovitým usporiadaním. Nepravideľný spôsob bol taký, kedy sa vysoké druhy rozmiestnili po celej ploche a priestor medzi nimi zaplnili nízke trvalky. Partie z vytrvalých rastlín sú významným prvkom krajinárskeho štýlu.

Do partií sa zoskupovali rastliny s rovnakými stanovištnými nárokmi, pre výber bolo rozhodujúce ekologické hľadisko. Časté boli partie skalné, vresovištne, podrastové (paprad'ové), bažinné a stepné (BÍNOVÁ, 1982).

Pri výsadbe perenových partií bolo nutné brať ohľad na to, z akej vzdialenosti bude daná partia pozorovaná. Čím bola vzdialenosť od pozorovateľa menšia, tým drobnejšie rastliny boli použité. Pri vzdialenejších partiách bolo požadovaného účinku docielené vysadením mohutne kvitnúcich rastlín po niekoľkých kusoch (FULÍN, 1925).

Plnosadba

Pojem používa FULÍN (1925) pre označenie výplne nepravidelného záhonu. Plnosadba pozostávala z maximálneho počtu druhov vysokých i nízkych trvaliek a doporučovalo sa striedanie mohutnejších rastlín s drobnejšími, pre dosiahnutie harmónie pomocou kontrastu.

Obrázok 5: Kvetinová plnosadba so stredovou trávnatou cestou (TAROUCA a SCHNEIDER, 1922)

Podrast

Veľmi častý spôsob použitia trvaliek, kedy sa pomocou nich vytvorili podrasty pod stromy, prípadne dočasné podrasty medzi novo vysadenými drevinami. Plochy sa vysadili zmesou trvaliek a cibulovitých rastlín a zvyšok sa doplnil špeciálnou zmesou tieňomilných tráv (*Poa nemoralis*, *Poa pratensis*, *Festuca heterophyla*, *Agrostis stolonifera*) (BÍNOVA, 1982; ZÁMEČNÍK, 2014).

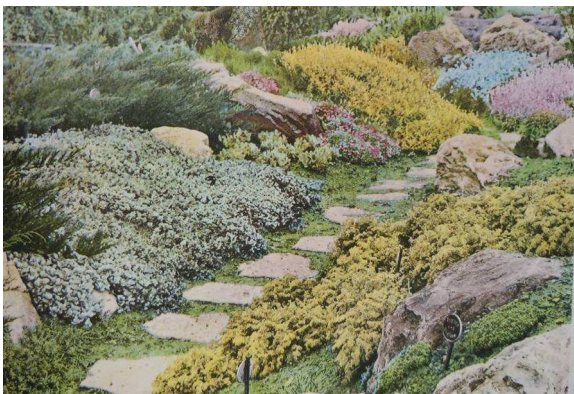
Kobercové záhony

Kobercovými záhonmi sa nazývajú kvetinové záhony bohato členené v ornamente, ktorý vychádza z geometrických tvarov a rastlinných alebo folklórnych motívov. Ornament pripomína orientálny koberec, z čoho vychádza aj názov. Používal sa veľmi bohatý sortiment rastlín: letničky, trvalky, cibuloviny, dreviny i okrasné trávy - umožnený rozsiahlou introdukciou a intenzívnym šľachtením. Dodnes sa uplatňujú v zámockých a kúpeľných parkoch a pri významných mestských budovách (MAREČEK, 1997).

Alpínium a skalka

Umelá skalná partia, napodobujúca v parku alebo v záhrade prirodzené horské prostredie pre pestovanie skalničiek. Osadzuje sa okrasnými rastlinami nízkeho a zakrslého vzrastu, rastúcimi v horách alebo na skalách a svojím habitom, pripomínajúcimi horskú vegetáciu. O veľkej obľúbenosti skaliek a alpín svedčí aj množstvo dobovej literatúry a článkov, napríklad VANĚK (1941), KAVKA (1931).

VANĚK (1925) definuje alpínium ako skalnú partiu, na ktorej sú vysádzané rastliny výhradne z Álp. Naopak pojem skalná partia (skalka) je pojem širší, pri ktorom sa neberie ohľad na pôvod rastlín a používajú sa rastliny rastúce na horách a na skalách. Často majú skalné partie praktický účel, napríklad spevnenie svahu.

Obrázok 6: Volná plocha s alpínkami (VANĚK, 1941)

Obrázok 7: Alpínium v súkromnej záhrade, Koenig, Trynė (VANĚK, 1941)

Podľa VANĚKA (1941) je k tvorbe alpína potrebná dôkladná znalosť prírody. Inšpirovať sa prírodou doporučoval aj záhradný architekt Josef Miniberger a pred nevhodne vytvorenými alpínami varoval slovami: „*Alpinum jest hezká věc, ale ne alpinum za každou cenu, a ne alpinum rozběhlé do nekonečna, ne alpinum, kdekoli by si člověk spomněl, a ne alpinum bez vkusu vytvořené. Ba takové alpinum špatně sestavené mnohdy dělá dojem hromady kamení, z vozu vyklopeného.*” (MINIBERGER, 1940)

Kvetnica (kvetinová záhrada)

Staročeský názov pre oddelenú časť sadu, parku alebo záhradu pri dome, ktorá je osadená len kvetinami. Nepodlieha presným tvarom, môže byť pravidelná i nepravidelná (FULÍN, 1891).

3.2 Trvalky v kontexte vývoja záhradne architektonickej tvorby

História použitia trvaliek v záhradnom umení je rovnako stará ako okrasné záhradníctvo, lebo predstaviť si akúkoľvek záhradu bez prítomnosti kvetín je takmer nemožné. Kvetiny sú v obore záhradne krajinárskej architektúry jedným zo základných výrazových prostriedkov.

Kvetiny, a teda i samotné trvalky nachádzali v priebehu vývoja záhradnej a krajinárskej architektúry rôzne uplatnenie. Boli súčasťou úžitkových a okrasných záhrad, nachádzali sa v liečivých záhradách stredovekých kláštorov, vynikali ako súčasť kvetinovej výzdoby formálnych záhrad alebo sa objavovali v kvetinových dekoráciách, akými boli vence, girlandy, čelenky, či festony (MACHOVEC a JAKÁBOVÁ, 2006).

História používania kvetín je nutne spätá s úrovňou celého civilizačného procesu, spoločenským zriadením, kultúrnou úrovňou a vzťahom k etickým a estetickým hodnotám. Tieto hodnoty sú podmienené úrovňou spoločenského myslenia, teda náboženstvom, filozofiou a úrovňou poznania. To sa odráža i na mnohovýznamovosti, ktorú si kvetiny vo vývoji záhradného umenia nesú. Význam kvetín v histórii nadobúdala rozmer úžitkový, liečivý, hygienický, okrasný, estetický, dekoratívny, inšpiračný, náboženský, kultový a symbolický (MACHOVEC a JAKÁBOVÁ, 2006, KUŤKOVÁ, 2016/2017). Preto je potrebné chápať historický vývoj perenárstva na úrovni daných historických období.

Nasledujúca kapitola ponúka úvod do histórie použitia kvitnúcich rastlín, so zameraním sa na použitie vytrvalých rastlín v záhradne krajinárskej tvorbe. V kapitole je opísaný vývoj toho, ako trvalky postupne prenikali do záhrad, až sa stali ich neoddeliteľnou súčasťou. Aby bolo možné predstaviť vývoj perenárstva a použitia trvaliek, je potrebné predstaviť vývoj okrasného záhradníctva a zasadiť tak problematiku do historických súvislostí vývoja záhradnej architektúry od jej raných začiatkov (kapitoly 3.2.1 a 3.2.2). Čo sa týka trvaliek v záhradne architektonickej tvorbe, zvýšený význam sa vytrvalým rastlinám začal venovať v 18. storočí, kedy v neskorších obdobiach prírodne krajinárskeho slohu mohla vyniknúť ich krása a mnohostranná použiteľnosť. Pre toto obdobie je charakteristické použitie kvitnúcich rastlín a intenzívny rozvoj používania trvaliek, ktoré vďaka tomu nachádzajú svoje miesto vo verejných parkoch a súkromných záhradách ako ich trvalá a neoddeliteľná súčasť (kapitola 3.2.3.3)

3.2.1 Starovek

Prvé cieľavedomé použitie kvetín je spojené s kultom božstva. Staroveké národy vnímali a používali kvetiny a rastliny predovšetkým ako objekty kultového, rituálneho a náboženského charakteru. Kult kvetín bol mnohokrát spojený s božskou personifikáciou a uctievaním bohov kvetov. Je zaujímavé, že podobne ako iné pohanské sviatky, sa aj kult kvetov preniesol cez slávenie tradícií do zvykov súčasnej kultúry (dá sa tak chápať sypanie kvetov pod kolesá vozov počas víťazných sprievodov v starom Ríme, ktorý sa v kresťanskej tradícii dnes objavuje v podobe sypania kvetov pod nohy kňaza na znak víťazného Krista pri slávení sviatku Božieho tela).

Každá zo starovekých kultúr mala rozvinutý a blízky vzťah ku kvetinám: či už sa jedná o výsadu vysoko postavených starovekých Grékov nosiť kvetinové vence alebo bohatosť egyptských, babylónskych či perzských kvetinových záhrad, nábožensko prírodné tradície čínskych záhrad dodnes uchovávané v kvetinových slávnostiach pivoniek, kosatcov, sakúr a symbolike ikebany alebo o kvetinovú výzdobu peristylov, verejných priestranstiev a chrámov starovekého Grécka, prevzatú neskôr Rimanmi (MACHOVEC a JAKÁBOVÁ, 2006).

Je patrné, že už od staroveku sa kvety spájali s určitou symbolikou, ktorá sa postupom času menila, zabúdala, znovu nachádzala, získavala pozitívne alebo negatívne konotácie a pretrvala až do dnešnej doby.

3.2.2 Stredovek

Okrem symbolického, kultového, medicínskeho a vedeckého významu mali mnohé z pestovaných okrasných kvetín význam úžitkový. Mnohé z týchto rastlín už nie sú dnes považované za rastliny okrasné, ako napríklad harmanček, či zeler. (MACHOVEC a JAKÁBOVÁ, 2006). Z minulosti sú známe aj opačné prípady, kedy boli ako zelenina pestované rastliny, dnes už prevažne známe ako okrasné: ľalia, lupina, mak (GOODY, 1993).

V období stredoveku boli kvetiny pestované hlavne pre svoj úžitkový význam. Vývoj okrasných záhrad bol obmedzený a ako dodáva MARTINEK (2004), dôkazy o použití trvaliek s čisto dekoratívnym zámerom z tejto doby neexistujú. Všeobecne rozšírený názor bol, že všetko krásne, čo neslúži účelom náboženským alebo neplní inú užitočnú funkciu, je hriешným rozmarom. Na plochách určených k pestovaniu rastlín iných ako úžitkových

(nazývaných herbárium), sa pestovali predovšetkým rastliny liečivé, aromatické a symbolické. Napriek tomu je i v stredoveku možné nájsť isté formy, ktoré boli pre dobový vývoj záhradného umenia typické a v ktorých našli uplatnenie aj vytrvalé kvetiny. Jednalo sa o pravouhlé záhony, po obvode vymedzené a často vyvýšené alebo o pozdĺžne záhony lemujúce obvodovú stenu záhrady. Iným, pre stredovek typickým prvkom, boli kvetnaté trávniky. Boli to jemné trávnaté plochy s planými vytrvalými bylinami (*Viola*, *Bellis*, *Dianthus*, *Aquilegia*, *Campanula*, *Fragaria*), ktoré tvorili podrasty pod úžitkovými stromami. Kvetnatý trávnik úzko súvisí s iným stredovekým priestorom so silne symbolickým významom, s tzv. záhradou uzavretou - *hortus conclusus*.

Jednalo sa o záhradný útvar, ktorý symbolizoval nepoškvrnenosť Panny Márie a bol vysádzaný kvetmi s duchovným významom spojeným s jej osobou ako ilustruje obrázok č. 8 (WILHELMOVÁ, 2014).

Obrázok 8: Meister des Frankfurter (1410): *Paradiesgärtleins*. Rajska záhrada s pannou Máriou a inými svätcami. Jedná sa o jednu z prvých malieb, kde sú rastliny zobrazené naturalisticky. Väčšina rastlín sú kresťanské mariánske symboly: *Aquilegia*, *Viola*, *Fragaria*, *Veronica*, *Alchemilla*, *Lilium*, *Malva*, *Dianthus*, *Paeonia*, *Iris*, *Primula*, *Aster*, *Hypericum* a iné (Wikipedia, 2017)

Inou formou uplatnenia kvitnúcich rastlín v stredoveku bol rajský dvor. Rajským dvorom sa nazýval priestor kláštorného objektu ohraničený ambitom, kde sa pestovali nie úžitkové, ale čisto symbolické, prípadne aromatické druhy rastlín. (WILHELMOVÁ, 2014).

Zoznam rastlín pestovaných v tej dobe uvádza HOBHOUSE (1997) s odvolaním sa na zoznam rastlín v spise *Capitulare de villis* z roku 800: *Alchemilla vulgaris*, *Artemisia*, *Digitalis purpurea*, *Foeniculum vulgare*, *Hedera*, *Iris x germanica*, *Lilium candidum*, *Malva sylvestris*, *Primula*, *Ruta graveolens*, *Salvia viridis*, *Salvia officinalis*, *Viola odorata*, *Tanacetum corymbosum*.

Najstaršími dobovými literárnymi dielami, ktoré nás oboznamujú s použitím trvaliek v histórii sú diela botanického a medicínskeho charakteru. Najznámejším je dielo antického učenca Theophrasta: *Historia Plantarum*, v ktorom popísal okolo 500 druhov rastlín a položil tak základy botaniky a fyziológie rastlín a dielo iného antického učenca Dioscorida: *De Materia Medica*, ktoré sa stalo základom farmakológie a prírodných herbárov (KUŤKOVÁ, 2016/2017).

Čo sa týka stredoeurópskeho kontextu, na našom území sú prvé diela, zaoberajúce sa trvalkami taktiež diela botanické – herbáre. Obsahujú správy hlavne o domácich rastlinách a neskôr aj o rastlinách introdukovaných. Ako najstaršie diela na našom území uvádza autorka dizertačnej práce *Rozbor využítí trvalek v sadovníckej tvorbe* (BÍNOVÁ, 1982) nasledujúce:

1260 – 1320 *Slovař bylinářský*, objavený v kapitulnej knižnici v Olomouci

1416 dielo *Matěje ze Zlína*

1440 Kalendárium *University Karlovy* uvádza české názvy ku všetkým latinským popisom rastlín

14. - 15. st. *Herbář* zámockej knižnice v Roudnici

1517 *Herbář nebo bylinář* Jana Černého z Litomyšle obsahujúci asi 380 rastlín

1562 bol vydaný slávny *Mathioliho herbář*

1823 – 1825 vyšiel spis *O přirozenosti rostlin aneb Rostlinář* od kniežat'a Berchtolda a Presla

3.2.3 Novovek

3.2.3.1 Talianska renesančná záhrada

Historické obdobie renesancie a baroka využívalo spočiatku kvetinovú výzdobu len v malej miere. To sa týka aj trvaliek, ktoré nenašli v dobe renesancie významnejšie uplatnenie a boli skôr na okraji záujmu. Dôležitým momentom, ktorý vo výraznej miere prispel k uplatneniu kvetinových výsadiieb ako neoddeliteľnej zložky záhradného umenia, bola introdukcia cudzokrajných rastlín, ktorá úzko súvisela s obohatením záhonov o cibuľoviny a iné exotické druhy rastlín. Ako uvádza TANKARD (1981) niektoré vytrvalé byliny (*Viola*, *Convallaria*), cibuľoviny (*Lilium*, *Gladiolus*, *Hyacinthus*) a iné exotické rastliny boli používané v talianskej renesančnej záhrade ako súčasť parterových vzorov.

3.2.3.2 Francúzska klasicistná záhrada

Rozmach použitia kvetín nastáva vo formálnej záhrade francúzskeho typu, kedy sa kvetiny objavujú ako doplnok do ornamentov formálnych parterov. Pôvod kvetinových záhonov a kvetinových výsadiieb sa odvodzuje od tzv. *plates-bandes*. Ide o úzke záhony vyplnené často cennými introdukovanými kvetinami, ktoré vo francúzskej barokovej záhrade ohraničovali *parterres de broderie* a *parterres à l'angloise*. (MACHOVEC a JAKÁBOVÁ, 2006).

Kvetinovým parterom môžeme označiť tzv. *parter fleuriste*, kedy sa na parteri nachádzali kvety (často využívané na rez) ohraničené buxusom (KUŤKOVÁ, 2016). Je ale nutné pripomenúť, že na parteroch sa najčastejšie jednalo o sortiment letničiek. Trvalky boli pestované v samostatných oddeleniach záhrad a boli využívané predovšetkým na výzdobu interiéru (MARTINEK, 2004). Ako najpestovanejšie rody a druhy tej doby uvádza HOBHOUSE (1997) nasledujúce: *Anemone*, *Aquilegia*, *Dianthus*, *Iris*, *Lilium*, *Paeonia*, *Tulipa*, *Fritillaria*, *Rudbeckia*, *Helianthus* a *Canna*.

3.2.3.3 Anglický krajinársky park

Počiatkové fázy nového záhradného štýlu 18. storočia, šíriaceho sa z Anglicka – prírodne krajinárskeho štýlu – taktiež neprinesli výraznejšie zmeny v používaní kvetín. Prvé tri etapy anglickej krajinárskej školy, menovite *forrest style*, *augustian style* a *serpentine style* pracovali s kvetinami a trvalkami len okrajovo. Úpravy v prírodne krajinárskom duchu boli

založené na prirodzene vlniacom sa teréne trávnatých lúk, na vodných plochách často tvoriacich tzv. riečnu a jazernú krajinu a citlivo zakomponovaných solitérnych stromoch (*dots*), či skupinách stromov (*belts, clumps*). V záujme jednoduchosti a rozľahlosti, o ktorú tento štýl vo svojich počiatkoch usiloval, sa záhony odsunuli do úzadia a s kvetinami sa pri tvorbe príliš nepracovalo (WILHELMOVÁ, 2014). Nasledujúce dve etapy: *picturesque style*, nesúci sa v znamení exotickosti alebo *landscape style*, preberajúci estetiku malebnosti, pracujú s kvetinami vo väčšej miere, ale trvalky ústredným prvkom ich tvorby nie sú.

Ako ale poznamenáva v súvislosti s anglickou krajinárskou školou HOBHOUSE (2004), trvalky ako také, boli v záhradnej tvorbe síce podceňované, ale nikdy nevymizli. Celé 18. storočie pokračovali záhradníci a botanici v pestovaní vytrvalých rastlín v záhradách.

Záhrady väčších sídiel, ktoré určovali hlavný smer vývoja záhradnej tvorby, si osvojili monotónne každoročne obnovované kobercové výsadby. Vďaka dostupnosti stále väčšieho počtu rastlín, ktoré mohli byť použité v každoročne obnovovaných záhonoch sa postupom času rastliny a ich farby na kobercových záhonoch skôr hromadili, ako kombinovali. Záhradám bolo vytýkané, že bohatosť ich majiteľov bola dokazovaná veľkosťou a bohatosťou záhonov (HOBHOUSE, 2004). Jedným z mála miest, kde sa našiel priestor pre trvalkové výsadby bol tzv. okrasný statok - *ferme orneé*, ktorý zahrňoval živé ploty, skupiny kríkov s pred výsadbou popínavých rastlín a okrasných bylín (TANKARD et al. 1981).

Obrázok 9: *Ferme orneé* alebo okrasný statok, ktorý spája užitočnú funkciu záhradníčenia s estetickou (Gardenhistorymatters, 2012)

Od polovice 18. storočia začali tvorcovia záhrad objavovať krásu kvitnúcich bylín a začali sa kvetinami zaoberať podrobnejšie. Na počiatku tejto zmeny stál tzv. malebný štýl – *picturesque style*, ktorý začal výraznejšie pracovať s kvitnúcimi exotickými druhmi rastlín (WILHELMOVÁ, 2014). Na malebný štýl naviazal štýl záhradný – *gardenesque style*, ktorý je revolučný vo vývoji použitia kvetín. Centrom tvorby kvetinových záhonov s dôrazom na používanie trvaliek sa stáva Anglicko, z ktorého sa kvetinová vlna postupne rozšírila do Nemecka, Holandska, Ameriky a do zvyšku Európy.

Štýl *gardenesque* – záhradný štýl (1820 – 1850) je poslednou a završujúcou etapou anglickej krajinárskej školy. A ako to často pri posledných etapách umeleckého slohu býva (vid. manierizmus, alebo rokoko), je záhradný štýl označovaný za štýl úpadkový. Či už mu je tento prívlastok prisudzovaný pre jeho umeleckú nejednotnosť, eklekticismus alebo gýčovitosť, nedá sa poprieť jeho zásluha na tom, že kvetiny sú späť ako plnohodnotný prvok záhradne krajinárskej tvorby. A nielen to, stávajú sa ústredným prvkom záhradného umenia.

Tento štýl na čele s osobou J. C. Loudona sprístupnil záhradníčenie širším vrstvám obyvateľstva a propagoval samotné záhradníčenie ako štýl, za čo bol často kritizovaný. Je považovaný za zosobnenie záhradného vkusu viktoriánskej doby, ktorá sa vyznačovala nástupom strednej vrstvy, a s tým súvisiacim vznikom predmestských záhrad. Z hľadiska záhradnej tvorby je viktoriánske obdobie vrcholnou etapou introdukcie tropických a subtropických rastlín. Vyznačuje sa novým trendom budovania a vystavovania rastlinných zbierok, potlačovaním domácej vegetácie, rozvojom záhradníckych technológií a spomínaným pranierovaním záhradníčenia pred dizajnom. V období roku 1860 sa štýl *gardenesque* stal ospravedlnením pre takmer akýkoľvek štýl postrádajúci koherenciu (HOBHOUSE, 2004). Na druhej strane sa tento štýl zaslúžil o to, že spojil obory architektúry, zahradníctva a botaniky, a tak začal budovať záhradne krajinársku architektúru na vedeckom základe (WILHELMOVÁ, 2014).

Vedúca osobnosť záhradného štýlu J. C. Loudon rozlišoval dve cesty záhradných úprav. Na jednej strane to bola záhrada vo formálnom štýle so záhonmi. Na druhej strane to bola prírodne-krajinárska záhrada s exotickými rastlinami, ktoré nemali byť zatienené domácou flórou. Loudon začína pracovať s dvomi skupinami kvetín: letničkami v podobe letničkových záhonov, ktorých pôvod leží v parteroch renesančných záhrad a s letničkovými kobercovými

záhonmi (*bedding systems*), ktoré sa postupom času stali poprednou zložkou viktoriánskych záhrad (MACHOVEC a JAKÁBOVÁ, 2006).

Hoci štýl *gardenesque* neumožnil plnohodnotné uplatnenie trvaliek, predznamenal obdobie, kedy veľa mladých záhradných tvorcov začalo hľadať nové cesty, či už so snahou pokračovať v nastolenej tradícii farebnosti, pestrosti a exotickosti záhradného štýlu, alebo posunúť ho smerom k prírodnejším formám, kde sa vytrvalým rastlinám venuje už plná pozornosť. Jedným z inšpiračných zdrojov pri tvorbe dobových návrhov záhrad bola tzv. vidiecka záhrada (*cottage garden*) s jej zmiešanými bylinnými záhonmi. Termín vidiecka záhrada je podľa historikov záhradného umenia (TANKARD at el., 1981; HYAMS, 1987) opísaný prvý krát koncom 18. storočia v Anglicku. Termín popisoval neveľkú záhradu komponovanú hlavne z kvitnúcich rastlín, ktorá existovala už v 16. storočí. Vidiecka záhrada sa na prelome 18. a 19. storočia dostáva do centra pozornosti práve vďaka narastajúcemu záujmu o kvitnúce rastliny, predovšetkým trvalky.

Obrázok 10: *Cottage house garden, Devonshire, na ilustrácii v knihe The Wild Garden (ROBINSON, 1870)*

Ďalšími fenoménmi, ktoré prispeli k rýchlo rastúcej popularite trvaliek, bol zvýšený záujem o jednotlivé druhy rastlín, a s tým súvisiace prvé rastlinné monografické publikácie. Ďalej zberateľstvo rastlín, ktoré vo viktoriánskej dobe dosahuje vrchol. A v neposlednom rade záujem o farbu a jej pôsobenia v záhradách (MACHOVEC a JAKÁBOVÁ, 2006).

K zvýšenej pozornosti venovanej farbám dal popud rozvíjajúci sa umelecký smer – impresionizmus, ktorý upozornil na význam svetla a tieňa v záhradných obrazoch (FIERLINGER, 1938).

Čo sa týka záhradných tvorcov pracujúcich s trvalkami, jedným z prvých záhradníkov, ktorý začal vo svojich návrhoch uplatňovať trvalkové výsadby tvorené domácimi druhmi rastlín bol Joseph Spence (1699 – 1768). Jeho myšlienky ďalej ovplyvnili tvorbu iných autorov. Jedným z nich bol Thomas Whateley, ktorý vo svojej knihe *Observation on Modern Gardening* (1770) uvádza príklad použitia trvalkových záhonov, ktoré boli vysádzané do riadkov postupne podľa veľkosti a umiestňované ako okraje skupín kríkov, menších stromov a živých plotov. Sortiment použitých rastlín pozostával z rodov a druhov: *Dianthus*, *Crocus*, *Galanthus*, *Narcissus*, *Viola*, *Silene*, *Levandula*, *Thymus*, *Lilium*, *Aquilegia*, *Aster*, *Helianthus*, *Fritillaria* (MARTINEK, 2004).

Iným mladým tvorcom a vôbec prvým záhradným architektom, ktorý vo svojich návrhoch použil klasický trvalkový záhon bol Shirley James Hibberd (1825 – 1890). V roku 1846 vytvoril v záhrade *Arley Hall* v Chesire čisto okrasný dvojité trvalkový záhon (HOBHOUSE, 1988). Hibberd tvoril podľa vlastných praktických skúseností a v jeho návrhoch našli uplatnenie tematické záhrady, ako ružová záhrada, záhrada z papradí, ale i tzv. americká záhrada vhodná pre pestovanie vresovištných rastlín (MACHOVEC a JAKÁBOVÁ, 2006). V období, kedy široká záhradnícka verejnosť stále presadzovala letničkové záhony, stal sa Hibberd veľkým propagátorom záhonov z vytrvalých rastlín s tvrdením, že sú najlepšou, najcharakteristickejšou a nepostrádateľnou súčasťou každej kvetinovej záhrady. Práve Hibberd prišiel s názorom, že ak je záhon správne založený, ideálne vnútorne členený a správne udržiavaný, je možné dosiahnuť, aby esteticky pôsobil až desať mesiacov. Pre výsadby odporúčal nasledujúce druhy: *Achillea*, *Aconitum*, *Adonis*, *Aquilegia*, *Aster*, *Astilbe*, *Hosta*, *Lathyrus*, *Phlox*, *Delphinium*, *Anemone*, *Ranunculus*, *Iris* a iné (HOBHOUSE, 2004). Názor o dlhodobom pôsobení výsadby sa postupne stane jedným z najpoužívanejších pri popularizácii trvalkových výsadiel aj u nás. Svojou prácou Hibberd predchádzal a pripravoval priestor pre Williama Robinsona, ktorý prišiel s novým konceptom prírodnej záhrady (*wild garden*).

Prírodná záhrada Williama Robinsona bola v období viktoriánskej záhradnej tvorby založená na pravidelne obnovovaných letničkových záhonoch revolučným počínom. Termín prírodnej záhrady definoval Robinson po prvý raz vo svojej knihe *The Wild Garden* (1870 in MARTINEK, 2004): „*Myšlienka prírodnej záhrady nemá nič spoločné so starou ideou nespútanej krajiny – divočiny (wilderness) a nenaväzuje ani na prírodnú záhradu v štýle gardenesque, ktorá je výsledkom nekonečnej údržby. Niektorí by si mohli myslieť, že je to záhrada ponechaná prírode, alebo má predstavu o výseve letničiek ponechaných bez zásahu človeka.*”

Hlavným princípom prírodnej záhrady bolo pozorovanie prírodných spoločenstiev a správanie jednotlivých rastlín vo voľnej prírode. Týmto princípom spôsobil Robinson nielen zlom v estetike záhradnej tvorby, ale tiež novo formuloval termín záhrada a jej vzťah k umeniu a prírode (MACHOVEC a JAKÁBOVÁ, 2006).

Nosnými myšlienkami prírodnej záhrady boli: napodobovanie prírodných vzorov, neformálne použitie kvetín, použitie vytrvalých a odolných rastlín, naturalizácia odolných exotických rastlín, miešanie sortimentu domácich a exotických rastlín, splaňovanie rastlín, nízka potreba údržby. Tie postupne umožnili to, že záhrada prestáva byť chápaná len ako starostlivo udržiavaný prejav umeleckého vyjadrenia autora. Prítomné v jeho záhradách boli kvetiny, ktoré neboli nijakým spôsobom obmedzované. Naopak bola zdôrazňovaná práve ich divokosť, spontánnosť a prirodzenosť.

Okrem nepopierateľnej zmeny estetiky, znamenal koncept prírodnej záhrady počiatky tvorby záhrad na ekologických princípoch. Robinson bol zástancom pestovania rastlín na trvalom stanovišti a dbal o to, aby sa rastliny vyvíjali úplne prirodzene. Jeho bohaté znalosti rastlinnej fyziológie reprezentuje tvorba tematických záhrad. Tieto posuny súviseli s veľkým pokrokom v oblasti prírodných vied koncom 19. storočia, kedy vedecké výskumy ovplyvnili vývoj záhradnej tvorby. Práce Charlesa Darwina podnietili výskum vzťahov medzi druhmi a životným prostredím. A práce Alfreda Russela Wallace podnietili záujem o teóriu rozširovania organizmov, ktorú Robinson použil ako základ svojej teórie, podľa ktorej môžu byť práve rastliny pochádzajúce z klímy podobnej anglickej naturalizované v prírodnej záhrade (MARTINEK, 2004).

Svoje úspechy a sklamaná s experimentami s rastlinami pochádzajúcimi z iných klimatických častí zhrnul Robinson v knihe *Gravetye Manor; or Twenty Years' Work Round an Old Manor House* (1911) a v množstve článkov publikovaných v časopise *Country life* (ROBINSON 1908, 1909, 1919 atď.) Okrem toho publikoval v záhradne zameraných periodikách *Gardening Illustrated* a *Cottage Gardening* a v ním založenom časopise *The Garden*.

Robinsonove prírodné záhrady znamenali širokou verejnosťou vítanú revolúciu v tvorbe. Mnohé z jeho myšlienok korešpondovali s myšlienkami historikov, mysliteľov a umelcov umeleckého hnutia *Arts and Crafts*, ktoré vzniklo ako reakcia na nástup industrializácie v priebehu viktoriánskeho obdobia. Množstvo textov (vid. teoretické diela Johna Ruskina a Williama Morrisa, alebo diela básnického okruhu anglických romantikov Johna Keatsa a Williama Wordswortha) a umeleckých diel (umelecká skupina tzv. *prerafaelitov*) stálo na predstavách idealizovaného vidieckeho života a romanticky chápanej prírody, ktoré tvorili protipól industrializáciou zničeného mestského prostredia.

Obrázok 11: Ukážka rastlinných vzorov tapiet hnutia Arts and Crafts (Victoria and Albert Museum, 2016)

I sám Robinson sa v diele *The Wild Garden* (1870) zameril na vidiecke a prímestské záhrady. Okrem prírodných vzorov mu ako zdroj inšpirácie slúžila klasická anglická vidiecka záhrada. Fascinovaný touto záhradou napísal knihu *The English Flower Garden* (1883, 1901), ktorá sa v priebehu jeho života dočkala 15. vydání (MARTINEK, 2004).

Ako poznamenáva Machovec (MACHOVEC a JAKÁBOVÁ, 2006), pre Robinsona existovali len dva záhradné štýly: formálna záhrada ním zavrhaná a prírodná záhrada ním navrhovaná. Formálnu záhradu definoval Reginald Blomfeld (1856 – 1942) v knihe *The Formal Garden in England* (1892). Formálnosť záhrady obhajoval hlavne začlenením pravidelnej terasy, ktorá nadväzovala na dom a odrážala jeho geometriu a štýl. A hoci bol Robinson odporcom formálnej záhrady, sám sa pri tvorbe záhrad nevyhol geometrickému usporiadaniu záhonov, ktoré ale potlačil ich vnútorným neformálnym členením. Do sporu prírodnej a formálnej záhrady zasiahla Gertrude Jekyll, ktorá dokázala vytvoriť kompromis medzi týmito protichodnými názormi a sformovať tak nový prechodný štýl – *transition style* (TURNER, 1986; HOBHOUSE, 2004).

Prechodný štýl spájajúci prvky formálnej a prírodnej záhrady priviedla k dokonalosti a do širšieho povedomia práve Gertrude Jekyll, ktorá svoju tvorbu započala koncom 70. rokov 19. storočia. Jej meno je úzko spojené so záhradami hnutia *Arts and Crafts*. Bola to ona, ktorá pomohla prekonať rozpor v pojatí záhrady medzi architektmi a záhradníkmi a sila jej prístupu rezonuje i medzi dnešnými záhradnými architektmi. Jej blízky spolupracovník bol architekt Edward Lutyens, s ktorým spolupracovala i pri tvorbe svojej vlastnej záhrady v *Munstead Wood*. Gertrude Jekyll sa zamerala na použitie kvetín v rôznych záhradných úpravách, ale najtypickejším prvkom jej záhradnej tvorby je trvalkový záhon – *herbaceous border*. Gertrude Jekyll má zásluhu na tom, že sa trvalkový záhon stal neoddeliteľnou súčasťou záhradnej úpravy. Pokračovala tiež v popularizácii anglickej vidieckej záhrady a zaujímala sa o staromódne trvalky (MACHOVEC a JAKÁBOVÁ, 2006).

Obrázok 12: Dochované autochrómne fotografie záhrady Munstead Wood Gertrude Jekyll: :hlavný rabatový záhonoch (TANKARD, 2011)

Obrázok 13: Dochované autochrómne fotografie záhrady Munstead Wood Gertrude Jekyll: záhon s kosatcami a lupinami (TANKARD, 2011)

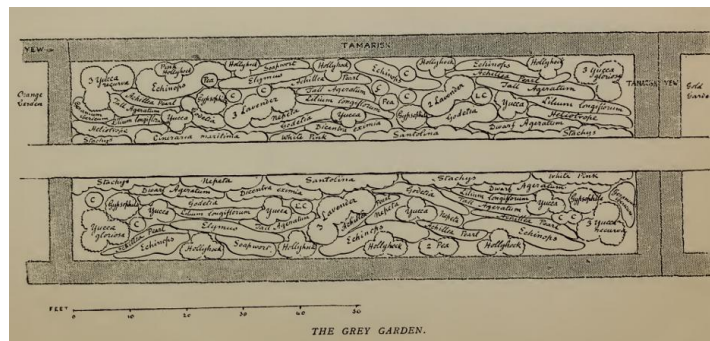

Obrázok 15: Dochované autochrómne fotografie záhrady Munstead Wood Gertrude Jekyll: šedá záhrada (TANKARD, 2011)

Obrázok 14: Dochované autochrómne fotografie záhrady Munstead Wood Gertrude Jekyll: jarná záhrada s Euphorbia characias wulfenii v pozadí (TANKARD, 2011)

Princípy tvorby Gertrude Jekyll vychádzali z premyslených kompozícií, založených na pozorovaní prirodzene rastúcich spoločenstiev. Nepoprela v sebe výtvarné cítenie a pri tvorbe záhonov kládla dôraz na farby a textúry. Pri uplatnení farebného efektu bola ovplyvnená rozvojom impresionizmu a jeho teóriou farieb, založenej na harmónii a kontraste. Na rastliny nazerala ako na nástroj, pomocou ktorého je možné dosiahnuť v záhrade dokonalú kompozíciu, podobne ako je to možné pomocou farieb vo výtvarnom umení (TANKARD, 2011). Jej úvahy o význame farieb vyvrcholili v knihe *Colour scheme in the Flower Garden* (1908).

Obrázok 16: Šedá záhrada Gertrude Jekyll v knihe *Colour in the Flower Garden* (JEKYLL, 1908)

Pri tvorbe záhonov postupovala tak, že zoskupovala kvitnúce rastliny do dlhých a starostlivo vymedzených obdĺžnikov (tzv. *herbaceous borders*), určených pre pohľad z jednej strany. Jednalo sa o rabatový záhon, osádzaný hlavne trvalkami so záhonovým charakterom. Gertrude Jekyll vyberala trvalky podľa troch základných kritérií: podľa stanovištných nárokov, podľa doby kvitnutia (rastliny spolu susediace kvitli zároveň) a podľa ostatných vzhľadových vlastností (hlavne farby) (ŽÍDKOVÁ, 2003).

Ako ale poznamenávajú iní autori (TANKARD, 2011; MACHOVEC a JAKÁBOVÁ, 2006), len zriedka je možné nájsť v jej tvorbe čistý trvalkový záhon. Trvalky často dopĺňovala drevinami, cibulovými a hl'uznatými rastlinami, vysemeňujúcimi sa dvojročkami, ale aj letničkami, ktorými zvýrazňovala a predlžovala farebný efekt. Vo svojich záhonoch využívala výhody širokého spektra rastlín, čo jej umožňovalo v tej dobe pomerne bohatá introdukcia nových druhov.

Menej známa je jej práca so záhonmi, ktoré boli vytvorené pre krátkodobý efekt. Jekyll nevyberala trvalky tak, aby bolo zaistené kvitnutie počas celého roka, ako sa neskôr pri práci s trvalkami stalo zvykom. Vyberala trvalky tak, aby na záhone kvitli všetky zároveň (TANKARD et al., 1981).

Obrázok 17: Ukážka práce Gertrude Jekyll s farbami: kvitnuci záhon v jarnej záhrade. Jemné bledé tóny v popredí prechádzajú do sýtejších farieb kvetov v pozadí (TANKARD, 2011)

A ako si všíma HOBHOUSE (2004), to čo v prípade Gertrude Jekyll vyzerá ako jednoduchá vidiecka záhrada (*cottage garden*), je v skutočnosti sofistikované uplatnenie širokého spektra hlavne vytrvalých rastlín. Hlavnými kompozičnými princípmi jej tvorby bola symetria formálnej záhrady, vyvážená asymetriou kompozičných prvkov záhonu: rytmus farby, tvaru, štruktúry, textúry, gradácia a kontrast (ŽÍDKOVÁ, 2003). Tvorbou Gertrude Jekyll vyvrcholila koncom 19. storočia reforma záhrad, šíriaca sa z Anglicka na európsky kontinent.

Tieto myšlienkové prúdy konca 19. storočia pomohli pri zrode “modernej” záhrady, a ako si všíma OTTOMANSKÁ (2011), bolo tak zastavené storočné opakovanie rôznych štýlových a historizujúcich foriem. Český architekt Otakar Fierlinger poznamenáva, že Robinson a nová škola anglických záhrad znamenala protest proti zle chápanej formálnej záhrade. Toto nesprávne chápanie malo za následok bezmyšlienkovité opakovanie predchádzajúcich štýlov (FIERLINGER, 1938). Myšlienka jednoty domu so záhradou vrátila opäť záhrade architektonickú formu. Architektonické pojetie záhrady viedlo sprvu k jej čisto geometrickým formám a záhrada sa z prílišnej geometrie snažila vymaniť pomocou nepravidelného

vnútorného členenia. Od počiatkov modernej záhrady – geometrickej secesie až po záhradné úpravy klasickej moderny, bolo európske umenie v zásadnej miere ovplyvnené hnutím *Arts and Crafts*. Jeho predsavzatie reformovať umelecké remeslo a jeho kritika ľubovoľného používania rozdielnych historizujúcich štýlov stáli na začiatku reformy záhrad, ktorá mala vplyv na záhradnú tvorbu aj v 20. storočí.

3.2.3.4 Vplyvy anglických krajinárskych záhrad na dianie v Európe

Podobne ako Robinson, aj nemecký autor Willy Lang presadzoval estetiku na ekologickom základe. Lang rozvíjal myšlienku prírodnej záhrady - *Naturgarten* v Nemecku, ktoré získalo zásadné postavenie pri práci s trvalkami na európskom kontinente. Východiskovou filozofiou prírodnej záhrady bola téza, že záhrada je formovaná v prvom rade rastlinami a až potom architektúrou. Zároveň sa Willy Lang považuje za zakladateľa nového záhradného štýlu, tzv. nemeckého záhradného štýlu, ktorého národný podtext je nutné vnímať v kontexte romantizmu 19. storočia. Záhradné umenie je chápané ako podstatná zložka kultúry národa, ale zároveň by v duchu prírodného štýlu nemalo byť príliš antropocentrické. To znamená, že záhrada by mala zohľadňovať prírodné procesy, predovšetkým nároky rastlín a živočíchov. Nové poznatky v odboroch fyto geografie a fytosociológie formovali umelecký prístup Willyho Langa k tvorbe záhrad, ktorú chápal ako umenie a záhrady ako umelecky stvárnenú prírodu a nielen jej imitáciu (MACHOVEC a JAKÁBOVÁ, 2006).

Svoj koncept prírodnej záhrady formuluje od roku 1900 v časopisoch *Gartenwelt* a *Gartenkunst* a v knihe *Gartengestaltung der Neuzeit* (1907) uvádza myšlienky, ktoré priamo korešpondujú s myšlienkami Robinsona a Jekyll. Pod vplyvom jeho názoru, že záhrada je súčasťou krajiny, upúšťa od jej geometrickej formy (OTTOMANSKÁ, 2011).

Obrázok 18: Cesta k posedeniu v záhrade Willyho Langa z knihy *Gartengestaltung der Neuzeit* (1912)

Veľkú zásluhu na popularizácii trvaliek má nemecký trvarkár Karl August Foerster (1874 - 1970). Jeho práca bola spätá s dobou bohatej introdukcie exotických rastlín, ktoré sa na európsky kontinent dostávali hlavne z Ďalekého Východu (hlavne z Japonska), Ameriky, ale i vysokohorských oblastí Európy (alpínky). Takto introdukované rastliny už boli často “vylepšené” pre podmienky európskych záhrad a mohli tak obohatiť tradičné trvarkové záhony, ale i neformálne trvarkové výsadby zakladané podľa príkladu Wiliama Robinsona (HOBHOUSE, 2004). V dobe intenzívneho šľachtenia nových odrôd a kultivarov kládol Karl Foerster dôraz na používanie domácich bylín, ku ktorým mohli byť premyslene začleňované nové exotické druhy, vyberané s dôrazom na ich podobné nároky a konkurencieschopnosť. V snahe zlepšiť naturalizáciu introdukovaných exotických druhov, zdokonaľoval Karl Foerster v tej dobe obľúbené kultivary. Zameral sa hlavne na vytrvalosť stoniek, dlhodobé kvitnutie, odolnosť voči chorobám, jasnosť a čistotu farieb a dlhú životnosť (BABÍČKOVÁ, 2007). HOBHOUSE (2004) dodáva, že s obľubou pracoval s vyššími trvarkami, papraďami a s okrasnými trávami, pomocou ktorých vnášal do záhrad menej geometrie a viac organickosti. Poznatky z pestovania trvaliek zhrnul v publikáciách: *Vom Blütengarten der Zukunft* (1922) a *Winterharte Blütenstauden und Sträucher der Neuzeit* (1924).

V roku 1903 založil Karl Foerster škôlku, známu práve vďaka pestovaniu trvaliek a okrasných tráv, ktorá dodnes sídli v nemeckom Postupime a jej sortiment sa z veľkej časti skladá práve z trvaliek a ich kultivarov.

Karl Foerster stojí na počiatku hnutia, dnes známeho ako nemecká trvarkárska škola, ktorého zásluhou bolo dodnes používané triedenie trvaliek podľa tzv. stanovištných priestorov (*lebensbereiche*) nemeckých autorov Hansena a Stahla.

Pod myšlienkovým vplyvom šíriacim sa z Anglicka pokračuje revolúcia tvorby záhrad a renesancia použitia trvaliek nielen do Nemecka, ale šíri sa celým európskym a severoamerickým kontinentom, kde tvorcovia záhrad rozvíjajú myšlienky prírodnej záhrady. Z amerických autorov je významná tvorba F. L. Olmsteda (1822 – 1903), O. C. Simonsa (1855 – 1931), Jensa Jensena (1860 – 1951) a F. L. Wrighta (1867 – 1959). Ich práce vyhádzali zo zásad ekologického prístupu k tvorbe a dnes tak pranierovaného “*landscaping with nature*”. Tieto názory boli silno ovplyvnené vzrástajúcim sa ekologickým hnutím (MACHOVEC a JAKÁBOVÁ, 2006; HOBHOUSE, 2004).

Vo Francúzku stojí za pozornosť záhrada Clauda Moneta (1840 – 1926) v Giverny, ktorá odráža svojský pohľad autora na prácu s farebnou kompozíciou, prírodným vzhľadom a netradičnou kombináciou rastlín. Podľa zachovaných zdrojov sa sám jej autor stretol s G. Jekyll (ŽÍDKOVÁ, 2003). Prínosná v šírení nových myšlienok o uplatnení trvaliek bola aj tvorba holandského autora J. P. Thijsseho (1865-1945). A nemožno opomenúť pokračovateľov tradícii W. Robinsona a G. Jekyll na anglickej pôde, záhradných architektov Vitu Sackwille West (1892-1962) a Lawrencea Johnstona (1871-1958) (KUŤKOVÁ, 2013).

3.3 Perenárstvo na území dnešnej Českej republiky

3.3.1 Spoločenská, hospodárska a kultúrna situácia v období druhej pol. 19. a prvej pol. 20. storočia

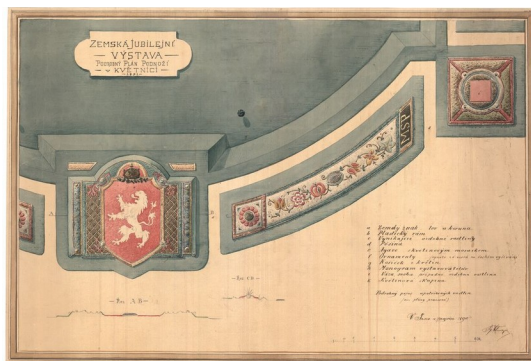
Devätnáste storočie prinieslo pre českú spoločnosť rad zmien, ktoré boli predznamenané udalosťami 18. storočia (Veľká francúzska revolúcia a celková zmena stavovského usporiadania Európy) a vyústili v premenu politiky absolutizmu. Významnými zmenami boli: nástup občianskej spoločnosti, zrušenie roboty a poddanstva, zrovnoprávnenie židov a nastolenie ekonomického liberalizmu. Okrem toho boli presadené významné výdobytky revolúcie: sloboda tlače, slova, vyznania a zhromažďovania, zavedenie volebného práva pre mužov a presadenie nacionálneho princípu spoločnosti (HLAVAČKA, 2014).

Pre vývoj českej spoločnosti bol zásadný nástup novej politickej a umeleckej generácie, ktorá sa snažila formovať nové základy českej politiky, realizovala smelé umelecké zámery a usilovala o nový moderný životný štýl. Tieto aktivity mali dopad na celý rad aspektov životného prostredia: asanáciu a prestavbu miest, sceľovanie mestských aglomerácií, honosnú architektúru verejných budov, ale i zakladanie rôznych spolkov, budovanie verejných parkov a vilových záhrad a rozvoj stavebníctva podľa moderných zásad bývania.

Z hľadiska hospodárstva bol koniec 19. a začiatok 20. storočia obdobím významných vedeckých objavov a vynálezov. Toto obdobie zrýchlenej industrializácie býva označované ako druhá priemyselná revolúcia. Tá sa nesie v znamení industrializácie, elektrifikácie, modernizácie a kapitalizmu.

Významnou udalosťou, ktorá mala dokázať rýchly hospodársky vývoj, bola *Zemská jubilejná výstava*, ktorá sa konala v roku 1891 v *Kráľovské oboře*. Záhradný architekt František Thomayer navrhol pred výstavnými pavilónmi záhony s národnými motívami, ale aj veľkolepú kvetnicu na vstupnej ploche areálu (STEINOVÁ, 2008).

Na hospodárske pomery v zemi mali nemalý dopad hospodárske krízy, ktoré spoločnosť zasiahli v 80. rokoch 19. storočia a na začiatku 20. storočia. Politický vývoj pokračoval udalosťami I. svetovej vojny (1914 – 1918), ktorá zmenila celkový hospodársko – politický sled dejín.

Obrázok 19: Národný a ľudový motív ornamentu navrhnutého Františkom Thomayerom pre vstupný parter Zemskej jubilejnej výstavy v Prahe (Archiv NZM, OF František Thomayer, inv. č. 141_V_Z96)

V roku 1918 sa podľa slov KALISTU (1992) uzatvára dlhá perióda zápasu českého národa o udržanie a obnovu vlastného štátu. Novovzniknutý štát - Československá republika na čele s prezidentom T. G. Masarykom sa stáva jedným z najrozvinutejších a najvyspelejších štátov tej doby. Prináša so sebou i jednu z najvýznamnejších kultúrnych etáp vývoja českého národa - kultúru prvej republiky, na ktorej sa podpísali okrem iného priaznivé hospodárske a spoločenské podmienky tej doby. V roku 1929 ale prichádza hospodárska kríza, ktorá mala ďalekosiahlejšie následky ako krízy predchádzajúce a výrazne zasiahla do hospodárskeho vývoja Československa. Následný vývoj je poznamenaný nástupom Hitlerovej nacistickej strany, ktorý vyústil do II. svetovej vojny (1939 - 1945) a natrvalo zmenil chod dejín.

Kultúrny život českých zemí bol v druhej polovici 19. storočia poznamenaný vrcholiacimi tendenciami romantizmu, ktorý svojím duchom naplňal politické snaženie tej doby. O vrchol českého maliarstva 19. storočia sa postarala generácia realistov a k európskej sláve sa v poslednej štvrtine 19. storočia dopracovali umelci generácie Národného divadla, ktorá predstavovala vyvrcholenie snáh národného obrodovania (SEDLÁK, 2011). Na počiatku 60. rokov 19. storočia nastáva rozmach českého kultúrneho diania sprevádzaný vznikom nových osvetových časopisov a významných kultúrnych spolkov. Hybnou silou umeleckého života sa stáva spolok výtvarných umelcov *Mánes* (založený v roku 1887), ktorý vydáva časopis *Volné směry*.

Medzi jeho najvýznamnejšie počiny so snahou o naplnenie programového cieľa “*otevírání oken do Evropy*” patrí organizácia výstavy sôch Augusta Rodena (1902) a výstava malieb Edwarda Muncha (1905). Výrazným predstaviteľom českého impresionizmu a krajinárstva sa stal Antonín Slavíček, symbolický lyrizmus reprezentoval Antonín Hudeček, na čele českej secesnej maľby stáli Alfons Mucha a Jan Preisler, a spoločného menovateľa celej plejády početných secesných sochárov predstavoval Josef Václav Myslbek. Základný kameň českého moderného maliarstva položili mladí absolventi pražskej *Akademie výtvarných umění*: Emil Filla, Bohumil Kubišta, Otakar Kubín, Otto Gutfreund (SEDLÁK, 2011).

Obrázok 20: Slavíček: Pivoňky (1907)
(Galerie hlavního města Prahy, 2017)

Čo sa týka vývoja architektúry, po dobu dlhého 19. storočia ostáva v zajatí historických slohov a delí sa na etapu novogotiky, novorenesancie a novobaroka. Stavebná kultúra českých zemí je pod vplyvom rakúskej a nemeckej architektúry, čo sa výrazne prejavuje pri budovaní okružnej triedy v Brne po vzore viedenskej *Ringstrasse*.

Mladá umelecká generácia, nastupujúca v 90. rokoch 19. storočia, zaujala k historizujúcim slohom odmietavé stanovisko a prijala zásady nového internacionálneho štýlu secesie. Českým architektom a urbanistom imponovali myšlienky profesora Viedenskej Akadémie Otta Wagnera. Z jeho ateliéru vyšiel i architekt Jan Kotěra, ktorý je považovaný za zakladateľa českej modernej architektúry a ktorý vychoval väčšinu budúcich českých funkcionalistov.

Obrázok 21: Adolf Loos: Villa Müller v Prahe (1930): významná pamiatka modernej funkcionalistickej architektúry (Tugendhat, 2015)

Práve funkcionalizmus predstavuje vývojovú snahu orientovanú k vecnosti architektúry, ktorá pod heslom *“forma nasleduje funkciu”* hľadala výtvarnú pôsobivosť v merítke, proporcii a zrozumiteľnosti účelu. Medzi túto českú architektonickú avantgardu spadá tvorba Josefa Gočára, Arnošta Wiesnera, Otta Eislera, Bohuslava Fuchsa, Františka Gahury, Vladimíra Karfíka a iných (SEDLÁK, 2011).

3.3.2 Pereny a ich použitie v období druhej pol. 19. a prvej pol. 20. storočia

Trvalky nachádzajú svoje plnohodnotné uplatnenie v záhradnej tvorbe na prelome 19. a 20. storočia. To ale neznamená, že by v záhradách ranejších období trvalky nemali svoje miesto. Trvalky sa v záhradách pestovali už po stáročia ako rastliny liečivé a aromatické. Martin Fulín, významný český záhradník a propagátor peren spomína, že pre strednú a severnú Európu boli po dlhý čas pereny vedľa stromov a kerov jediným okrasným predmetom záhrad pri meštianskych domoch a vidieckych usadlostiach. Záhrady boli obohacované rastlinami zo zemí alpských, balkánskych a neskôr orientálnych, s ktorými bol vedený čulý obchodný ruch. Až po prebádaní Ameriky a Ázie sa k nám dostalo netušené bohatstvo nových rastlín. Čo sa týka trvaliek a ich použitia v záhradách, nápadným zjavom odľahlejšieho vidieka boli staré domové záhrady, ktoré sa nachádzali pri menších statkoch, chalupách, farách, mlynoch, kláštoroch, ale aj v menších mestách, kam až dovedy vkus či nevkus doby neprenikol. Takéto záhrady bývali často zmiešané a vedľa kvetín sa našla zelenina a liečivé či aromatické byliny (FULÍN, 1925).

Druhy odpradáva tu pestovaných rastlín prechádzali z generácie na generáciu a tvoria hlavnú náplň vidieckych záhrad. Typickými perenami starých vidieckych záhrad sú: *Bellis perennis*, *Centaurea moschata*, *Hemerocallis flava*, *Verbascum*, *Viola odorata*, *Dianthus plumarius*, *Geranium sanguineum*, *Convallaria majalis*, *Iris germanica*, *Valeriana officinalis*, *Lilium martagon*, *Lilium candidum*, *Narcissus poeticus*, *Narcissus pseudonarcissus*, *Aquilegia vulgaris*, *Paeonia officinalis*, *Myosotis alpestris*, *Phlox paniculata*, *Primula auricula*, *Rudbeckia lacinata*, *Achillea millefolium*, *Fritillaria imperialis*, *Galanthus nivalis*, *Senecio elegans*, *Crocus sativus*, *Tulipa silvestris*, *Lupinus luteus*, *Monarda didyma*, *Campanula persicifolia* (KUMPÁN, 1939).

Okrem vidieckych záhrad existujú správy o použití trvaliek v parkoch a záhradách šľachtických sídiel. So snahou o dosiahnutie maximálnej atraktívnosti sa do zámockých záhrad a parkov zakomponovávali nové druhy a odrody trvaliek. Zo zámockých záhrad, pri ktorých sa často nachádzali škôlky okrasných rastlín, sa trvalky rozširovali aj do záhrad súkromných.

Ako príklad veľkorysej trvalkovej úpravy udáva BÍNOVÁ (1982) zámok Opočno. Neskôr boli trvalky použité aj v zámockých parkoch v Lednici, Průhoncích, Klášterci nad Ohří, Kostelci nad Orlicí a iných. A pomerne skoro po vzniku verejných parkov našli svoje miesto aj tam.

Základnými formami mestskej zelene sa v druhej polovici 19. storočia stávajú mestské lesy, okružné triedy, promenády, parky, parkové námestia a cintoríny (Hennebo in ŠAFÁŘOVÁ, 2010). Ako uvádza ŠAFÁŘOVÁ (2010), mestský park bol v tej dobe chápaný ako miesto odpočinku, prispievajúce k zmierneniu sociálnych rozdielov a zároveň bol výrazom zámožnosti a kultivovanosti obyvateľov mesta. Nová náplň parku slúžila záujmom vyšších vrstiev a park sa menil na obytný: našlo sa v ňom miesto pre hry, jazdu na koni, korzo, spoločenské vyžitie, rekreáciu a trávenie voľného času.

Z hľadiska kompozície vychádzal park na sklonku 19. storočia z prírodne krajinárskeho slohu. Jednotlivé časti parku boli, podobne ako architektúra tej doby, zmesou štýlov. Prítomné boli drobné stavby rôznorodej slohovej inšpirácie a druhovo bohaté výsadby drevín a kvetín. Ako ďalej podotýka ŠAFÁŘOVÁ (2010), záľuba v exotických rastlinách viedla k bohatým a druhovo pestrým výsadbám, ktoré ale svojou chaotickosťou znižovali estetickú hodnotu parku. Zároveň ale vnášali do mestskej zelene výraznú farebnosť a rôznorodosť. V tom je možné vidieť paralelu so štýlom *gardenesque* anglickej krajinárskej školy. Na tvorbe mestských parkov na území dnešnej Českej republiky sa okrem toho podpísal aj výrazný romantizujúci vplyv predchádzajúcich anglických krajinárskych štýlov – *landscape* a *picturesque*.

Významným fenoménom 19. storočia sa stáva búranie mestských hradieb a vznik okružných tried – *Ringstrasse* (Viedeň, Brno), rady nových mestských parkov (Praha, Olomouc, Hradec Králové) a kúpeľných parkov (Luhačovice, Mariánske Lázně). Park 19. storočia sa mal vyznačovať poriadkom, čistotou a starostlivosťou. Tento ideál parku bol posudzovaný negatívne stúpenkami reformného hnutia šíriaceho sa z Anglicka. Jeho stúpenci kritizovali formu a myšlienkový obsah verejných parkov a súkromných záhrad minulých období. Jedným z cieľov reformného hnutia bolo, aby záhradne krajinárska tvorba zahrňovala viacero umeleckých odborov. Umenie sa malo stať živou súčasťou prostredia, nielen prostriedkom jeho skrášlenia. V súlade s tým, mal byť zahrnutý historizmus 19. storočia ako jednoduché kopírovanie prežitých štýlov.

Reformné hnutie malo vplyv hlavne na pokrokové, vzdelané a zámožné vrstvy. Tvorba sa vymedzila proti všetkému komerčnému a strojovo vyrábanému. To viedlo k tomu, že bolo zabúdané na predchádzajúce sociálne ciele – sprístupnenie zelene širším skupinám obyvateľstva (ŠAFÁŘOVÁ, 2010). Opätovné nastolenie sociálnych tendencií záhradného umenia rozvíja v 30. rokoch O. FIERLINGER (1932, 1938), ktorý zdôrazňoval potrebu uplatnenia prírody v priestore spoločenského súžitia a pri úprave a budovaní miest.

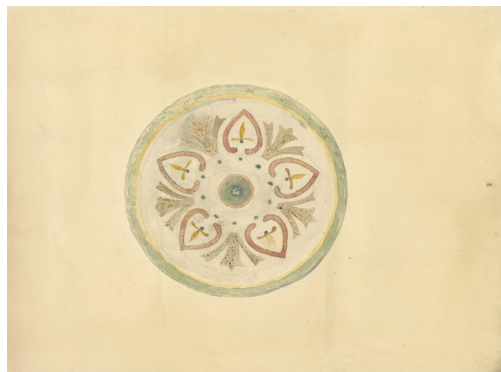
Novovznikajúce verejné parky v období prvej pol. 19. storočia boli miestom, kde svoje uplatnenie pomaly nachádzali pereny. BÍNOVÁ (1982) nazýva túto prvú etapu etapou prenikania trvaliek do úprav verejných i súkromných záhrad a parkov. Je to obdobie, kedy sa trvalky dostávajú do povedomia ako nová kvetinová skupina. Ako upozorňujú autori skript *Sadovnícke kvetinárstvo* (MACHOVEC a JAKÁBOVÁ, 2006), trvalky sa k nám dostávali väčšinou až v 19. storočí. Inšpiračným zdrojom boli trvalkové výsadby anglické a nemecké. BÍNOVÁ (1982) dodáva, že z Anglicka boli prebrané nielen typy a spôsoby použitia trvalkových úprav, ale aj sortiment, ktorý nie vždy vyhovoval našim klimatickým podmienkam. V období formovania trvaliek ako skupiny okrasných rastlín mali nemalý vplyv na ich poznanie a rozširovanie okrem českých a slovenských botanikov a záhradníkov i tzv. "lovci orchideí", teda cestovatelia, záhradníci a botanici, ktorí zbierali, dovážali a rozširovali cudzokrajné rastliny. Z českých záhradníkov stojí za pozornosť postava Benedikta Roezla, ktorí absolvoval celú radu výprav a po návrate z ciest založil časopis *Flora*, ktorý tiež významne prispel k propagácii trvaliek (MACHOVEC a JAKÁBOVÁ, 2006).

Prvotné nadšenie z nového sortimentu trvaliek často vyústilo k nesprávnemu výberu a zmätenej kombinácii rastlín. Trvalkové úpravy mali spočiatku zbierkový charakter a uplatňovalo sa v nich čo najviac druhov. Charakteristická bola pre ne pestrosť, kombinácia druhov s odlišnými ekologickými nárokmi a z toho plynúca náročnosť na údržbu. Trvalky boli spočiatku čisto dekoratívnym prvkom – kedy sa pozornosť venovala najmä farbe a kvitnutiu, ale zabúdalo sa na ich ekologické nároky. Tieto chaotické snahy o rozširovanie atraktívneho sortimentu okrasných rastlín boli postupne vďaka vzniku a aktivitám *Dendrologické společnosti* (1922) nahradzované kvalifikovanými poznatkami (MACHOVEC, 2002). Pre úspešný rozvoj záhradníckeho výskumu bolo podľa HELEBRANTA (1985) potrebné splniť nasledujúce podmienky: posunutie záhradných odborov na vyššiu vedeckú úroveň, zbavenie záhradných odborov závislosti na dovoze

materiálu zo zahraničia a zvýšenie kvality sortimentu. Menované činnosti sa stali hlavnou náplňou činnosti *Dendrologické spoločnosti*, ktorá vykonala zásadný kus práce v introdukcii, aklimatizácii a šľachtení okrasných rastlín.

V druhej polovici 19. storočia sa po období historizmu formuje nový umelecký smer – secesia. Tá mala okrem iných umeleckých odborov nemalý vplyv na tvaroslovie kvetinových výsadiieb, ktoré sa naďalej nieslo v znamení kobercových záhonov. Stvárnenie kvetinového detailu sa obmedzovalo prevažne na použitie pohľadových, každoročne obmieňaných a teda aj vysoko nákladných záhonov, vysádzaných prevažne jednoročnými rastlinami (ZÁMEČNÍK, 2014). Ako poznamenáva BÍNOVÁ (1982) spočiatku boli patrné snahy vytvárať aj z trvaliek ornamentálne kobercové záhony. Používané boli hlavne druhy *Sagina*, *Paronycha*, *Cerastium*, *Sempervivum* a druhy z rodu *Saxifraga* (ZÁMEČNÍK, 2014). Výborným príkladom sú v tomto smere motívy secesných ornamentov Františka Thomayera, ktorých pôdorysný základ vychádzal z historizujúcich a ľudových vzorov.

Ako si všíma ZÁMEČNÍK (2014), najviditeľnejšiu premenu záhrad prelomu 19. a 20. storočia spôsobil odklon od výrazných pohľadových kobercových záhonov, každoročne osádzaných letničkami, k rôznorodým skupinám tvorenými prevažne pestrou škálou vytrvalých rastlín – peren.

Obrázok 22: Návrh kvetinového ornamentu Františka Thomayera (Archiv NZM, OF František Thomayer, inv. č. 308_V_Z192)

Za priekopníka trvaliek u nás je považovaný záhradný architekt a svojho času riaditeľ pražských parkov František Thomayer (1856 - 1938). Bol to on, kto sformuloval prvé estetické a ekologické zásady používania trvaliek v záhradnej tvorbe a „otvoril tak bránu

perenám” (BÍNOVÁ, 1982; FULÍN, 1925). O tom svedčí aj jeho obnova pražských parkov. Práve „*perenami rozhodnými do trávnatých plôch*” mali byť uspokojené „*hlasy volajúce po kvetinovej výzdobe*” (STEINOVÁ, 2008).

Zvyšujúca sa obľuba trvaliek bola pripisovaná najmä ich neobyčajnej rozmanitosti, vhodnosti použitia na rôznorodé stanovišťa a dlhej dobe kvitnutia. Spočiatku prevládali podľa anglických a nemeckých vzorov trvalkové záhony nepravidelného pôdorysu s paletovitým členením a rabatové záhony. Od prelomu storočia bola oživená myšlienka geometricky komponovanej záhrady, kde bolo rozvrhnutie rastlín podmienené pravidelnými líniami a plochami. V tomto období sú ornamentálne kobercové skupiny definitívne na ústupe a uvoľňujú svoje miesto trvalkám, ktoré sa postupne stanú najobľúbenejšou skupinou kvetín.

Čo sa týka súkromných záhrad prelomu 19. a 20. storočia, ich vzhľad sa začal tiež výrazne odkláňať od krajinárskej kompozície. Záhrady mali byť zakladané ako pravidelné a plniť požiadavku prepojenia domu so záhradou. V súvislosti so súkromnými záhradami počiatku 20. storočia, hovoríme o fenoméne vilových záhrad (ZÁMEČNÍK 2014; ŠIMEK a ZÁMEČNÍK 2015).

Ako píše ZÁMEČNÍK (2014), vo všeobecnej rovine pôsobil na kladný vývoj záhradne architektonickej tvorby s použitím trvaliek, okrem introdukčných, šľachtiteľských a pestovateľských úspechov, tiež rozvoj záhradníckeho školstva a výstavníctva, snahy rôznych okrášľovacích a záhradníckych spolkov, a stále sa posilujúca úroveň českej odbornej literatúry zameranej na záhradnú architektúru a použitie trvaliek. Niektorým z týchto snáh a aktivít sú venované nasledujúce kapitoly.

3.3.2.1 Dobová literatúra o trvalkách

K pokroku vo vývoji záhradne architektonickej tvorby a k popularizácii trvaliek významne prispela odborná záhradnícka literatúra. Počas 18. a 19. storočia bola u nás čítaná najmä literatúra nemecká, anglická a francúzska. Za zmienku stojí päť-dielne teoretické dielo Christiana L. Hirschfelda: *Theorie der Gartenkunst* (1779-1785), ktoré zoznamovalo čitateľov s históriou okrasného zahradníctva a so vznikom anglickej krajinárskej školy. Alebo dielo *Traité général de parcs et des jardins a L'Art des Jardins* (1879) francúzskeho záhradného architekta E. F. Andréa, ktorého tvorba vo veľkej miere ovplyvnila Františka Thomayera.

Diela Wiliama Robinsona *The Wild Garden* (1870), *The Hardy Flowers* (1878) a *The English Flower Garden* (1883, 1901) spomína a odporúča sám František Thomayer vo svojich príspevkoch *Ze světa peren*, ktoré uverejňoval v *Časopise českých zahradníků* (1892). Na prvé miesto z doporučenej zahraničnej literatúry radí Wiliama Robinsona vo svojom spise *Květiny zahradní v zimě venků vytrvalé* (1925) významná osobnosť českého záhradníctva Martin Fulín. Dôležitými dielami sú nemecké publikácie Karla Foerster: *Vom Blütengarten der Zukunft* (1922), *Winterharte Blütenstauden und Sträucher der Neuzeit* (1924), ktoré sú obľúbené aj medzi laikmi a podľa OPATRNEJ (1972) sú jedným z dôvodov úspešného rozšírenia trvalkových výsadiel v zahraničí, konkrétne v Nemecku. Tvrdila, že na rozšírenie trvalkových výsadiel nemala vplyv len vhodná klíma a dostupnosť sortimentu, ale aj všeobecné povedomie mimo záhradnícku sféru a písané slovo.

Z nemeckej literatúry boli ešte významným inšpiračným zdrojom knihy, ktoré menili názor na bývanie v celom stredoeurópskom kontexte. Orientácia na anglické hnutie *Arts and Crafts* určovala ich hlavnú ideovú náplň – odmietanie historizujúcich a krajinárskych záhrad, ktoré boli považované za prekonané. Namiesto toho boli propagované reformované, priestorovo jasne oddelené, geometrické záhrady. Tieto myšlienky boli obsiahnuté v knihe nemeckého teoretika a architekta Hermanna Muthesia: *Das englische Haus* (1905) alebo v dielach zakladateľa modernej architektúry Otta Wagnera: *Moderní architektura* (1910), M. H. Baillette Scotta: *Dům a zahrada* (1910), alebo R. Phillipsa: *Das moderne englische Haus* (1927). Diela mapovali smerovanie modernej svetovej architektúry a boli doprevádzané príkladmi vilových stavieb z prostredia anglického, nemeckého, rakúskeho, ale aj českého (ZÁMEČNÍK, 2016)

Literatúra o trvalkách v období druhej pol. 19. storočia do roku 1918

Prvé samostatné české spisy z oboru okrasného záhradníctva sa objavujú až v 80. rokoch 19. storočia (HELEBRANT, 1985). Pred prvou svetovou vojnou sa v záhradníckej literatúre ako autori uplatnili hlavne učitelia záhradníckych škôl a praktikujujúci záhradníci. Až vybudovanie českého vyššieho záhradníckeho školstva a okrasného výskumného ústavu v Průhonicih boli predpokladmi pre vznik odbornej záhradníckej literatúry v pravom zmysle slova (NOŽIČKA, 1965).

V edícii záhradníckych príručiek vyšli veľmi hodnotné a v tej dobe hojne vyhľadávané zväzky autorov A. S. Taroucy a C. Schneidera, ktoré zhrňovali ich bohaté skúsenosti s pestovaním a použitím trvaliek, listnatých drevín a ihličnanov: *Unsere Freiland - Stauden* (1910), *Unsere Freiland – Lebengehölze* (1913) a *Unsere Freiland – Nadelhölzer* (1913). Všetky tri boli opätovne vydané v rokoch 1921 – 1932 (HELEBRANT, 1985).

Pred rokom 1918 vyšli v odbore okrasného záhradníctva nasledujúce diela:

Josef Kafka: *Květinářství* (1884); *Praktický návod pro zahradníka* (1869); *Zahradka pri rodinném domku* (1911).

Martin Fulín: *Domáci zahrada* (1891); *Květinářství* (1895); preklad a vydanie *Sadovnictví a kreslení plánů zahradních Lotara Abela* (ABEL, 1898); *Kobercové skupiny květinové* (1908)

A. Kulišan: *Domáci zahrady a zahrádky: úplné poučení o zakládání a řízení zahrad pro užitek i ozdobu jak na venkově, tak i ve městech se zvláštním zřetelem k zahradám vilovým, domovním, na dvoře, stráni i údolí, rolnickým, úřednickým, školním, botanickým a jiným* (1916); *Růže, její pěstování* (1914); *Květinové skupiny: návod k zakládání, osazování a ošetřování květinových skupin, jak kobercových, tak kvetoucích, tak i listnatých, s četnými, návrhy a snímky provedených prací, hodících se k jejich osazování* (1915)

Čeněk Kalandra: *Květiny cibulovité a hlíznaté* (1913); *Rok v zahradě* (1913)

Zdeněk Wirth: *Pražské zahrady* (1910); *Evropská zahrada* (1911)

Spomínané diela neboli dielami, ktoré by postihli problematiku trvaliek v plnej miere (prvé monografie vychádzajú až v roku 1925). Dôležité ale je, že sa jedná o prvé diela odbornej literatúry v českom jazyku, ktoré sa vo väčšej či menšej miere dotkli problematiky trvaliek. A to buď formou praktických rád a návodov, ako sa o trvalky starať, alebo predstavením a poučením o vývoji záhradného umenia vo svete.

Medzivojnové obdobie a literatúra o trvalkách

Čo sa týka literatúry o trvalkách, významným míľnikom je rok 1925, kedy zásluhou Martina Fulína a Josefa Vaňka vznikajú prvé diela, ktoré sa venujú čisto trvalkám. Jedná sa o Fulínovu knihu *Kvĕtiny zahradní v zimě venku vytrvalé (pereny či ostálky)* s podtitulom *Návod ku pěstění a použití jich v zahrádkách, zahradách i sadech. Rukověť pro každého milovníka a přátele kvĕtin*. Dielo vyšlo v nakladateľstve *Neubert* v Prahe a predstavovalo historicky prvú monografiu o trvalkách v češtine. Autor v úvode predstavuje históriu v tej dobe ešte novej skupiny kvetín. V prvej časti opisuje v jednotlivých kapitolách triedenie trvaliek, všeobecné pravidlá ich pestovania a rôzne použitie trvaliek v záhradne krajinárskej tvorbe. Trvalky triedi podľa použitia na trvalky solitérne, trvalky pre plnosadby, nízke trvalky na obruby, ornamentálne trvalky ozdobné listom alebo kvetom, trvalky do skaliek a trvalky pre rez. Časť druhá pozostáva z výberu najčastejšie pestovaných peren tej doby v strednej Európe.

Druhým významným dielom, ktorého vznik spadá do roku 1925 je monografia o perenách z pera Josefa Vaňka a názvom jasne propagujúcim trvalky: *Nejkrásnější ozdobou zahrady jsou pereny* s podtitulom *Kvĕtiny zahradní vytrvalé, jich pěstění a upotřebení*, ktorá vyšla nákladom *Zahradnickej bursy* v Chrudimi a pojednáva o 2600 druhoch vytrvalých rastlín (ŽALÁKOVÁ, 1992). Podobne ako Fulín, aj on triedi trvalky podľa použitia v záhradne architektonickej tvorbe na trvalky k rýchlenu, k rezu, solitérne trvalky, trvalky použiteľné ako náhrada trávniku, trvalky rabatové, obrubové, balkónové, trvalky vhodné do skalky a na hroby.

Obrázok 23: Martin Fulín:
*Kvĕtiny zahradní v zimě venku
vytrvalé (pereny či ostálky)* (1925)

Diela oboch autorov, Vaňka (1925) a Fulína (1925), slúžia ako zdroj informácií o používaných kvetinových výsadbách medzivojnového obdobia. Obe diela sa podrobne venujú opisu jednotlivých druhov trvaliek, trvalkovým záhonom a rôznym typom uplatnenia trvaliek. Okrem toho ponúkajú pestrú škálu ukážok perenových rabát, ako aj bohatú obrazovú dokumentáciu rôznych typov trvalkových úprav a rôznych druhov trvaliek.

Obrázok 24: Perenové rabato v tieni
(Vaněk, 1925)

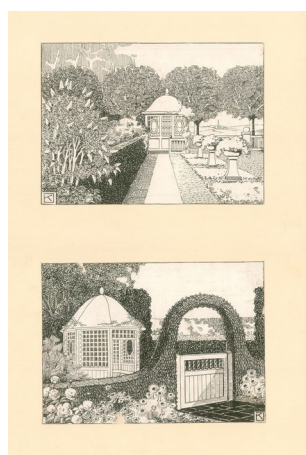
Spisovateľská a nakladateľská činnosť Josefa Vaňka je základom českej záhradníckej literatúry. Vaňkove prvé diela vyšli u iných nakladateľov (napr. u Ferdinanda Macháčka v Prahe) a jeho vydavateľská činnosť bola až do 30. rokov 20. storočia pod záhlavím časopisu *Zahrada*. Neskôr došlo k jej formálnemu oddeleniu a vzniklo *Nakladateľství zahradnické literaturi v Chrudimi* (ŽALÁKOVÁ, 1992). Do roku 1936 vyšlo vo vydavateľstve 104 záhradníckych titulov, z ktorých 62 napísal sám Josef Vaněk (FINGEROVÁ, 2012, s. 4-7). V jeho *Nakladateľství zahradnické literaturi* vyšli významné tituly ako: *Zahradnické květinářství* (1949), *Květinová výzdoba hrobů* (1940), *Moderní vazačství květin* (1941), *Co má každý vědet o ošetřování ovocných stromů* (1947) a iné.

Dôležitými dielami, ktoré predstavovali prvú ucelenú literatúru v češtine, pojednávajúcu o záhradnej kompozícii boli diela autorov Josefa Vaňka *České zahrady* (1920) a Josefa Kumpána *Novodobá zahrada* (1920).

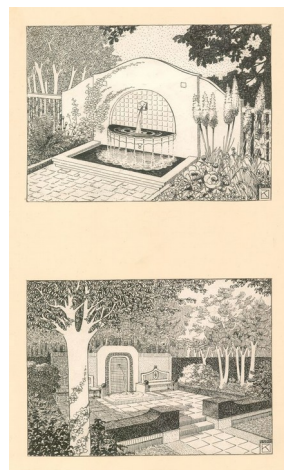
Josef Vaněk (1920) predkladá obrazovou formou plány záhrad, ktoré slúžia ako ukážky práce záhradného architekta s priestorom. Jeho tvorba je poznamenaná vysokou mierou ozdobnosti a historizujúcich motívov. Záhradu delí na časť okrasnú, ktorá je tvorená bohatým kvetinovým parterom (často sú prítomné prvky ako rozárium, pergola, besiedka, vodný

prvok). Ďalej sa v záhrade nachádzala časť úžitková a pri rozľahlejších záhradách časť krajinárska.

Josef Kumpán sa v knihe *Novodobá zahrada: hlavní zásady při zakládání nebo přeměňování zahrad domácích* (1920) venuje hlavným zásadám pri zakladaní moderných záhrad a popisuje praktické príklady novodobých záhrad za účelom propagácie vkusnej úpravy. Čo sa týka kvetinovej výzdoby píše: „*Sázejte květiny, květiny a ještě jednou květiny!*” Vymenováva sortiment (prvosienky, narcisy, ľalie, kosatce, pivonky a náprstník), ktorý je možné nájsť v každej vidieckej záhradke. K vymenovaným druhom dodáva: „*mimo nich máme ještě tisíc vytrvalých květin, kterými by se mohli naše zahrádky honosit.*” Pri propagácii trvaliek zdôrazňuje predovšetkým ich vd'ačnosť a skromnosť. Záhrada sa mala podľa neho zmocňovať prírody a vnášať do nej poriadok a rytmus. Na rozdiel od Josefa Vaňka, bola pre Kumpána dekoratívnosť záhrady menej podstatná. Dôraz kládol na funkčnosť a praktické využitie záhradných plôch. V najbližšom okolí domu navrhoval okrasnú časť záhrady s vysokým zastúpením okrasných rastlín. Túto časť nazýval časťou architektonickou. V záhrade ešte vyčleňoval časť spoločenskú, ktorá bola určená pre hry, šport a odpočinok. V jeho záhradách väčšinou nechýbala ani časť úžitková s ovocným sadom, prípadne skleníkom a pareniskom (ŠIMEK a ZÁMEČNÍK, 2015).

Obrázok 26: Josef Kumpán: návrhy altánov (Archiv NZM, OF Josef Kumpán, inv. č. 430_V_Z278)

Obrázok 25: Josef Kumpán: návrhy vodných prvkov (Archiv NZM, OF Josef Kumpán, inv. č. 429_V_Z277)

Odlišnú skupinu tvoria diela, obsahujúce myšlienky urbanizmu a funkcionalizmu, s ktorými pracuje teoretická tvorba Otokara Fierlingera, konkrétne kniha *Zahrada a obydlí* (1938), alebo urbanisticky zamerané dielo *Město a upravovací plán* (1932).

Čo sa týka záhradníckej literatúry, ktorá ponúka praktické rady pre pestovanie kvetín a zakladanie záhrad, takmer žiadna z kníh sa v druhej pol. 20. storočia nezaobišla bez kapitoly, venujúcej sa trvalkám. Z vydaných diel sa problematikou trvaliek zaoberajú nasledujúce tituly:

Batěk: *Zakládání a vysazování zahrad okrasných: popis prací spojených se zakládáním okrasné zahrady: praktický návod, jak užíti různých dřevin a rostlin k tvoření krásných zahradních scenerií: výběr a pěstění nejvděčnějších vytrvalých i letních květin zahradních a růží* (1922)

Těšitel: *Pěstování květin v zahradách a zahrádkách* (1923); *Naše rodinné zahrady: příruční kniha podrobně vysvětlující zakládání, ošetřování, udržování zahrad okrasných, květinářských, zelinářských, jak venku, tak i v paříšti a ve skleníku, pěstování a šlechtění stromů a keřů ovocných i ozdobných* (1931)

Z literatúry venujúcej sa určitej skupine či rodu vytrvalých rastlín vyšli nasledujúce diela:

Těšitel: *Květiny cibulovité, hlíznaté, oddenkovité a s nimi příbuzné* (1936)

Smrž: *Pivoňky a jak se pěstují* (1925)

Kavka: *Zakládání alpin v domácích zahradách* (1931).

Vaněk: *Alpinum v zahradě* (1941)

Ojedinelé svojho druhu je štvorzväzkové dielo Oskara Smrža: *Dějiny květin* (1923 – 1924). Jedná sa o prvé dielo, ktoré sa snaží obsiahnuť históriu používania kvetín, zvýrazniť estetické a kompozičné vlastnosti jednotlivých druhov a zasadiť ich do kontextu dejín umenia, histórie, tradícií, zvykov a literatúry.

3.3.2.2 Dobové časopisy a periodiká propagujúce trvalky

V druhej polovici 19. storočia mali na propagáciu trvaliek významný vplyv hlavne záhradnicke časopisy, keďže literatúra venujúca sa čisto trvalkám sa začala vydávať až začiatkom 20. storočia. Na vydávaní odborných časopisov mala zásluhu hlavne spolková činnosť a snahy zapálených jednotlivcov (Martin Fulín, František Thomayer, Josef Vaněk). Príspevky a články v časopisoch boli prvými zdrojmi informácií o trvalkách, lebo ako píše OTTOMANSKÁ (2011), predstavovali prvú českú literatúru zameranú na záhradníctvo, tvorbu záhrad a pamiatky záhradného umenia. Práve záhradnicke časopisy predstavili trvalky ako „*nové módne rastliny*“, pre ktoré je „*zaujatý celý svet záhradnícky*“. Prezentovali pereny ako „*rastliny budúcnosti*“ a pomohli tak v prvej vlne ich šírenia a formovania ako novej skupiny okrasných rastlín (THOMAYER, 1892, s. 147-148).

Do obdobia druhej pol. 19. storočia a prvej pol. 20. storočia spadá činnosť nasledujúcich záhradníckych časopisov:

V roku 1833 začal v Prahe vychádzať vedecko-záhradnícky časopis *Flora*.

V roku 1877 – 1896 vychádzali v Prahe *Listy zahradnické* (s ktorými sa časopis *Flora* roku 1886 spojil).

V roku 1887 vznikol *Časopis českých zahradníků*, ktorého redaktori boli Martin Fulín a František Thomayer.

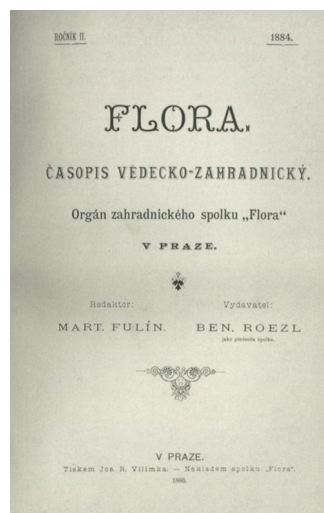
V roku 1893 začala vychádzať *Pražská zahradnická bursa*, ktorá umožnila rýchle sprostredkovanie obchodných kontaktov medzi záhradníkmi v dobe, kedy bolo dezorientované, rozptýlené a neorganizované. *Burza* mala pre záhradnícky odbor veľký hospodársky význam (HELEBRANT, 1985).

Od roku 1893 vychádzala *Česká Flóra* (red. Fulín), v roku 1903 začali v Chrudimi vychádzať *České zahradnické listy* (red. Macháček) a postupne iné: *Naše zahrádka*, *Krásy našeho domova*, *Československé zahradnické listy*, *Zahradnické listy*, *Zahradnický věstník*, *Naše zahrádka* (red. Batěk).

V roku 1907 založil Karel Kudrna časopis *Zahrada domácí a školní*, ktorý v roku 1910 prevzal Josef Vaněk a zmenil názov na *Zahrada*. Od roku 1914 začal ešte vydávať týždenník *První československá zahradnická bursa* a *Mladý zahradník*. Jeho aktivity sa rozšírili i na vydávanie literatúry.

Obrázok 28: Ukážka prvej strany Časopisu českých zahradníků (1892) (reprofoto)

Obrázok 27: Ukážka prvej strany časopisu Flora (1884) (reprofoto)

V druhej polovici 19. storočia, kedy sa články o trvalkách začínajú postupne objavovať v dobových periodikách, je ich prvotnou snahou predstaviť pereny ako novú skupinu okrasných rastlín a dostať ju do širšieho povedomia. Preto sa rané články venujú hlavne výhodám a pozitívnym vlastnostiam peren.

Dôležitým v tomto smere sú články Františka Thomayera s názvom *Ze světa perenn*, ktorými autor prispieval do *Časopisu českých zahradníků* (1892). Jedná sa o jeden z prvých pokusov predstaviť a prezentovať pereny ako vďačný materiál pre záhradne architektonickú tvorbu. Thomayer vo svojich článkoch menuje dve najdôležitejšie vlastnosti peren – malú náročnosť pestovania a veľkú rôznorodosť.

Rôznorodosť v zmysle rôznosti tvarov a farieb, rôznych časov kvitnutia, ale hlavne rôznych ekologických stanovišť, kde je možné pereny nájsť: „Upozornili jsme již na to, že perenny rostou všude a dle toho pak, kde jse rozšířily, utvořily ještě skupiny, které podle jich fyziologických vlastností k sobe přináležejí. Máme tudíž perenny pro těžkou hlinitou, písčitou, rašelinovou, listovou, vlhkou, suchou zem atd. Máme rostliny, které rostou ve stínu, na slunci, v močálech i ve vodě.” Ako názov jeho príspevkov napovedá, venuje sa v článkoch postupne rôznym skupinám peren, ktoré zostavuje na základe ich prirodzeného výskytu a následného použitia v záhradne architektonickej tvorbe. Postupne tak opisuje a radí ako pestovať vhodné trvalky pre tienisté, skalné alebo močaristé miesta, ale aj ako si pomocou trvaliek vysadiť alpínium či rybník a na konci vymenováva „celý výběr nejlepších perenn pro libovolné případy.” (THOMAYER, 1892)

Často spomínanou prednosťou trvaliek bola nutnosť ich vysadzovania len raz, a teda natrvalo a ich zotrvanie po mnoho rokov na rovnakom mieste: „Vysázíme je jednou a můžeme je míti trvale, mnoho let stále větší, větších rozmerů a proto také hojněji kvetoucí.” (TĚŠITEL, 1937, s. 49)

Medzi iné pozitívne vlastnosti peren, ktoré mali byť dôvodom ich rozšírenia, patrila menšia náročnosť na údržbu a „ulehčování prací osazovaním zahrad trvalkami” (KRÝSA, 1925, 229-230) alebo ich menšia ekonomická náročnosť: „Touha po přirozenosti a menším nákladu na udržování květinové výzdoby našich zahrad vtiskla těmto jiného rázu, jenž zvláště se stupňoval v letech poválečných. Změnou tou v nejmenším naše zahrady netrpěly, ale naopak nesmírně na kráse získaly, přes to, že zmenšil se značně náklad na jejich udržování. Radikální tuto rychlou změnu vyvolali pereny (vytrvalé květiny). A tak mizely pod rukou uvědomelých majitelů a zahradníků zastaralé skupiny draze získávaných a udržovaných koberců se svými fantastickými tvary, aby na místech jiných byly tvořeny povětšinou blíže cest přirozené záhony z božských dítek matky flory – peren. (...) není nutno květinám věnovati velkou spoustu času a není nutno takových finančních obětí. Tam tedy v první radě je místo pro pereny.” (MÁCL, 1924, s. 17-19)

Ďalej bola cenená ich rôznorodosť v kvete a vo vzraste, ale aj ich rozmanitosť ekologická: „Jestliže některé trvalky milují nebo bezpodmínečně vyžadují plného výsluní a snad také sušší půdy, jiné opět dávají přednost místu polostinnému a půde vlhčí. (...) Máme mezi trvalkami druhy nízké, které se hodí dobře na obrubky, a zase polovysoké, ale i značně vysoké, a také túto vlastnost musíme mít na mysli.” (TĚŠITEL, 1937, s. 49)

Veľmi často bolo v článkoch upozorňované na možné docielenie dlhej doby kvitnutia pomocou trvaliek: „Málo jest tříd rostlin, jejichž důležitost může býti srovnávána s důležitostí peren, pokud jde o výzdobu okrasného sadu. Velký výběr druhů, odrůd a variet důležitost tuto ještě značně zvětšuje. (...) Lze jenom vítati, že význam peren po této stránce dochází nyní náležitého a zaslouženého ocenění. Prospeje to zahradnictví, neboť genre tento zahradnictví našemu získá nové a zajistí dosavadní jeho milovníky. Perenami lze totiž docílit trvalého květenství význačných míst v záhradě od jara až do samého témeř zámrazu. (...)”. (HAASE, 1912, s. 197-198.)

Iný typ článkov, ktorý sa v dobových časopisoch často objavuje, sú články predstavujúce realizácie záhradne krajinárskych úprav, pri ktorých boli použité trvalkové výsadby. Články poukázali na rôzne príkladné spôsoby použitia peren v záhradnom umení a rozšírili tak povedomie o perenách, ako novej skupine kvetín použiteľných vo verejnej a súkromnej zeleni. Týmto spôsobom boli napríklad čitateľom opísané pražské Chotkove sady a sady na Letné z ateliéru Františka Thomayera (THOMAYER, 1892) alebo realizácie záhradných architektov Josefa Vaňka, Josefa Kumpána a Leopolda Bařka častokrát doprevádzané pôdorysnými plánmi. (napr. *Naše zahrádka*, 1912; Josef Vaněk, 1925, s. 25-26; *Československé zahradnické listy*, 1929, s. 177-183)

V príspevkoch je možné nájsť i osadzovacie plány, v ktorých autori zoskupujú trvalky podľa ekologických nárokov a estetickej pôsobnosti. Takéto články boli dôležité v tej dobe hlavne z toho dôvodu, že slúžili verejnosti ako jedna z prvých ukážok, ako s novou kvetinovou skupinou pracovať a používať ju v záhradne architektonických úpravách. Ako príklad poslúži článok *Perenové rabato podél cesty* (MÁCL, 1924, s. 17-19).

Veľmi častými sú dobové články, ktoré sa venujú jednotlivým rodom a druhom trvaliek, opisujú ich vlastnosti a odporúčajú ich konkrétne použitie. Príkladom sú série článkov v časopisoch *Naše zahrádka* (1930), *Zahrada* (1924), *Flora*, v ktorých sa autori v jednotlivých číslach venujú postupne rodom a druhom: *Dahlia*, *Iris*, *Delphinium*, *Pyrethrum roseum*, *Paeonia*, *Lupinus*, *Scilla*, *Monarda*, *Gentiana*, *Althaea rosea*, *Scabiosa*, *Thymus*, *Cyclamen*, *Digitalis*, *Iberis*, *Aubrieta*, *Platycodon*, *Doronicum*, *Armeria*, *Lilium regale*, *Iris*, *Yucca filamentsa*, *Delphinium* a iným.

V období medzi svetovými vojnami sú trvalky na vrchole popularity: „*Počátkem tohoto století stali se trvalky oblíbenými a jsou již hojně vyhledávány. Jest však stále ještě dosti majitelů zahrádek, kteří ještě trvalky nepěstí, a to k vlastní škodě.*” (HAJSKÝ, s. 35-36). Články o nich sa objavujú pravidelne v každom čísle preskúmaných dobových časopisov a „*prostě zahrada bez vhodných trvalek je nemyslitelná.*” (TĚŠITEL, 1937, s. 49).

Okrem článkov popularizujúcim trvalky sú dobové periodiká zdrojom informácií o podnikoch a škôlkach, ktoré sa zaoberali produkciou trvaliek alebo architektonických ateliérov, tvoriacich v danom období. A to vďaka reklamám v nich uverejňovaným, ktoré tiež podávajú obraz o dianí v oblasti perenárstva na území dnešnej Českej republiky. (HELEBRANT, 1985; OTTOMANSKÁ, 2011; ZÁMEČNÍK, 2014)

Obrázok 29: Reklamy na podniky a škôlky zaoberajúce sa produkciou trvaliek v časopise *Kráska našeho domova* (1928) (reprofoto)

3.3.2.3 Tvorba záhradne krajinárskych architektov

Trvalky prenikajú do záhradne architektonickej tvorby ako súčasť verejnej a po čase aj súkromnej zelene. Verejnú zeleň reprezentuje v prvom rade mestský park, ktorý prechádza obdobím premeny. Tou je v tej dobe pôsobenie záhradného architekta Františka Thomayera v Prahe, ktorý sa ako riaditeľ pražských parkov od 80. rokov 19. storočia venoval formálnemu zdokonaleniu starých parkov a zakladal nové. V založených parkoch sa snažil uplatňovať zásady slohovej jednoty a po vzore Nemecka a Anglicka nájsť uplatnenie pre trvalkové výsadby.

Druhá polovica 19. storočia sa niesla v znamení historizujúcich slohov, ktoré sa miešali s pozostatkami prírodne krajinárskeho slohu. Formalizmus záhrad a parkov bol kritizovaný najmä z toho dôvodu, že štýl sa v nich stal pojmom bez obsahu a jeho diktát ubíjal umeleckú myšlienku (WIRTH, 1911). Ako píše záhradný architekt Josef Kumpán (1924), obdobie pôsobenia Františka Thomayera je najslávnejšou epochou pražských a českých záhrad a František Thomayer je prvým českým moderným záhradným architektom. Thomayer dokázal posunúť záhradne architektonickú tvorbu správnym smerom, kedy vytvoril kompromis medzi prírodne krajinárskym parkom a symetrickou kompozíciou. Tým sa mu podarilo vytvoriť štýl zmiešaný, v ktorom je možné vidieť paralelu s *transition style* Gertrude Jekyll.

Tvorba záhradne krajinárskych architektov v období druhej pol. 19. storočia do roku 1918

Tvaroslovie záhradne architektonickej tvorby druhej polovice 19. storočia je poznamenané obdobím secesie, pre ktorú je typický jej príklon k ornamentálnosti. Pre tvorbu Františka Thomayera je okrem secesného tvaroslovia charakteristická modelácia terénu a zvlnené trávnaté plochy so zahĺbeným parterom. V jeho tvorbe prevláda prírodný štýl, pre ktorý sú inšpiračným zdrojom záhradne architektonické úpravy anglické s pravidelným parterom, v ktorom sa odráža ornamentálnosť secesná.

Obrázok 30: Formálny parter Františka Thomayera (Archiv NZM, OF František Thomayer, inv. č. 55_V_Z44)

Okrem Františka Thomayera a niekoľkých málo jeho nasledovníkov nie je možné podľa ŽALÁKOVEJ (1992) o moderných záhradách v tej dobe hovoriť. Medzi jeho nasledovníkov sú radení nasledujúci záhradníci a záhradne krajinársky architekti: Karel Skalák, Leopold Batěk, Július Krýsa, Josef Miniberger a spadá sem aj raná tvorba Josefa Vaňka a Josefa Kumpána.

Pre trvalkové úpravy boli v období ovplyvnenom tvorbou Františka Thomayera charakteristické nasledujúce rysy: mali nepravidelný tvar pôdorysu s nepravidelným paletovitým členením a rôznym výškovým členením. Typickými úpravami boli trvalky umiestňované buď solitérne alebo v menších skupinách do trávnatých plôch. Skupiny trvaliek boli často umiestňované medzi skupiny kríkov a trávnik, s cieľom vytvoriť medzi nimi plynulý prechod. Používal sa široký sortiment rodov a druhov, pozostávajúci v prvom rade z introdukovaných, bohato kvitnúcich trvaliek. Napríklad pri výsadbe Chotkových sádov bolo použité bohaté druhové zastúpenie – šesťdesiat druhov trvaliek v rôznych odrodách (BÍNOVÁ, 1982). Naopak výsadba parku na Letné bola druhovo jednotnejšia a jednotlivé druhy trvaliek boli použité na väčších plochách, vybiehajúc ich do trávniku. Čo sa týka farebnosti, pracovalo sa s kontrastnými farbami listov a kvetov. Jednotlivé druhy boli použité a skombinované tak, aby bolo zaručené kvitnutie počas celej vegetácie.

Postupom času získala práca s trvalkami v záhradne architektonickej tvorbe ucelenejší charakter, k čomu napomohlo aj to, že sa obmedzili solitérne výsadby a ustálili sa nepravidelné skupiny, výškovo stupňovité rabatá a špeciálne záhony s cibulovinami a hľuznatými rastlinami (BÍNOVÁ, 1982).

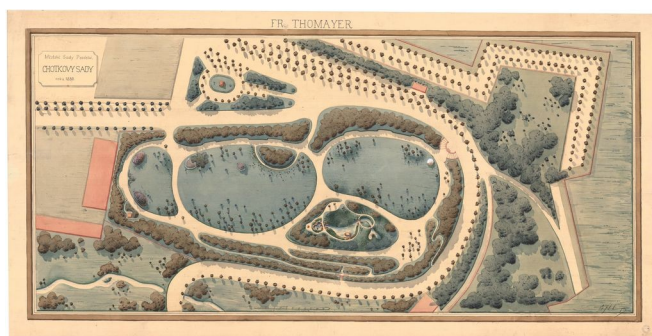
Čo sa týka používaného sortimentu, na preštudovaných plánoch záhradných architektov (*Archiv Národního zemědělského muzea Praha, Sbirka map a plánů, Osobní fond Františka Thomayera, Osobní fond Josefa Kumpána, Osobní fond Josefa Vaňka*) nie je v mnohých prípadoch upresnené, o aké rody a druhy trvaliek sa jedná. Často je sortiment na plánoch uvedený len súborne ako pereny, alebo ako rastliny vytrvalé, prípadne s upresnením ako pereny pre rez, vodné pereny, rôzne nízke pereny, stredne vysoké pereny, atď. Na niektorých plánoch sú vymenované rody (napr. *Dianthus, Phlox, Papaver, Helenium, Careopsis, Aster, Gaillardia, Paeonia*) alebo rody s upresnením druhu a kultivaru.

Príklady záhradne krajinárskych realizácií, ktorých vznik sa datuje do doby druhej pol. 19. storočia, a ktoré reprezentujú ukážky záhradne architektonických úprav ovplyvnených odkazom Františka Thomayera:

Praha: Letenské sady (1885), Chotkove sady (1889), Karlovo námestie (1885)

Obrázok 31: Návrh verejného parku na Letné od Františka Thomayera dokumentuje jeho príklon k prírodnému štýlu (*Archiv NZM, OF František Thomayer, inv. č. 134_V_Z91*)

Obrázok 32: Návrh verejného parku Chotkovské sady v Prahe od Františka Thomayera (Archiv NZM, OF František Thomayer, inv. č. 135_V_Z92)

Projekty kúpeľných parkov: Luhačovice, Mariánske lázně

Verejné parky: Kyjov, Hradec Králové, Hranice na Moravě, Pardubice, Přerov

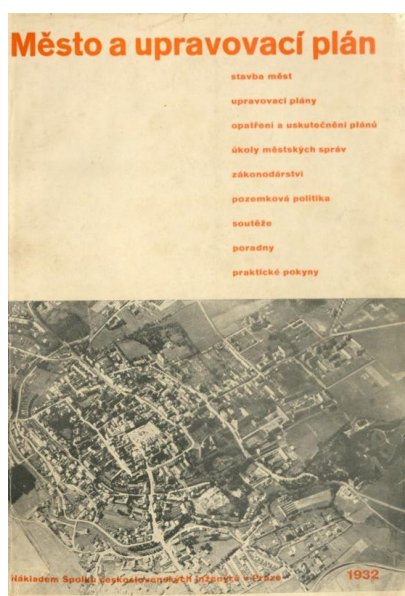
Zámocké parky: Lysá nad Labem, Bílina, Vrchlabí

Čo sa týka tvorby súkromných záhrad, navrhoval Thomayer záhrady väčšej rozlohy až súkromné parky (pri zámkoch a väčších sídlach). Jeho súkromné záhrady pôsobia dojemom parkov, čo bolo dané vo veľkej miere finančnou situáciou jeho zákazníkov (ŽALÁKOVÁ, 1992).

Tvorba záhradne krajinárskych architektov v medzivojnovom období

Nečakané možnosti v kompozícii parkov a záhrad priniesol rozvoj stavebníctva podľa moderných zásad bývania. S presadením sa funkcionalistickej architektúry (20. a 30. roky 20. storočia) sa menilo aj okolie takto pojatých stavieb a často bola jeho premena inšpirovaná práve čistotou puristických foriem funkcionalistických stavieb. Inšpiračným zdrojom pre využívanie trvaliek bolo naďalej Anglicko a Nemecko, predovšetkým tvorba Wiliama Robinsona a Willyho Langa. Do tvaroslovia záhradných úprav zasiahla vlna purizmu a nového pojatia urbanizmu, šíriaca sa zo západu a čerpajúca z odkazu Ch. Eliota a F. L. Olmsteda. Podľa ich názoru sa dá dať žiadúci výraz verejnej zelene len pomocou dobrého rozloženia súkromnej a verejnej zelene, v spojení s ochranou prírody (FIERLINGER, 1938).

Ďalším inšpiračným zdrojom sa stala tvorba F. L. Wrighta s jej smerovaním k jednote vnútorného a vonkajšieho priestoru bývania. Architektúra by podľa Wrighta mala z kontextu miesta vyrastať a nie hľadať svoj vzťah k miestu dodatočne (DAMEC, 2017). V súlade s týmito zásadami sa najviditeľnejšími zmenami v záhradne krajinárskej tvorbe stalo postupné oprostie sa od dekoratívnych zbytočností, snaha o potlačenie bezúčelného preplňovania záhrad rastlinami a chápanie záhrady a obydli ako harmonického celku (FIERLINGER, 1938). Estetické pôsobenie prírody sa vo väčšej miere uplatňovalo v kontraste k jasne členeným stavebným hmotám (ŽALÁKOVÁ, 1992). Niektorí záhradní architekti ale naďalej preberali historizujúce motívy s vysokou mierou zdobnosti (Josef Vaněk), niektorí sa pokúsili o nové funkčné uchopenie záhradného priestoru (Otokar Fierlinger, Josef Kumpán) (ZÁMEČNÍK, 2014).

Obrázok 33: Kniha *Město a upravovací plán*, ktorá zameranáva záujem Otokara Fierlingera o urbanizmus. (Fierlinger a Řiha, 1932)

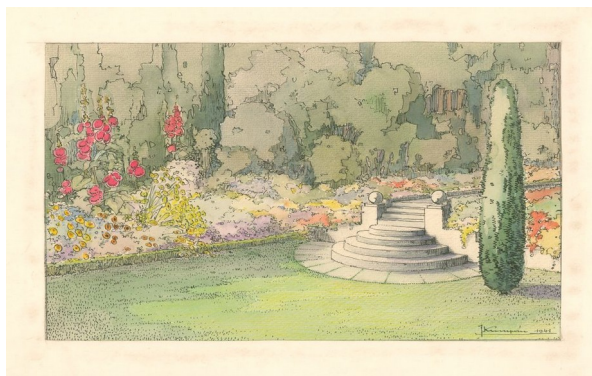

Obrázok 34: Kniha *Zahrada a obydlí* od Otokara Fierlingera, v ktorej opisuje vzťah záhrady a obydli ako harmonického celku (Fierlinger, 1938)

Medzivojnové obdobie je z hľadiska použitia trvaliek obdobím ich najväčšej popularity, kedy sa trvalky stávajú najobľúbenejšou skupinou kvetín verejnej aj súkromnej zelene. Je patrná obrovská snaha o používanie trvaliek vo verejnej zeleni.

Významná česká perenárka Markéta Müllerová sa v súvislosti s použitím trvaliek vo verejnej zeleni vyjadruje o trvalkách ako o najvhodnejších kvetinách z dôvodu šetrenia pracovnej sily. Trvalky by mali podľa jej slov vyplniť veľké plochy voľnej pôdy. Pre tento účel je podľa Müllerovej nutný podrobný osadzovací plán, pre ktorý je predpokladom vedieť trvalky správne zoskupovať. Müllerová menuje dva spôsoby, ktoré sa uplatňujú pri použití trvaliek vo verejnej zeleni. Prvým je výsadba v pravouhlých záhonoch, v ktorej sa spravidla uplatňujú druhy kvitnúce v rovnakej dobe, zoskupené podľa rovnakej farebnosti. Druhým spôsobom je prírodne voľný spôsob, často uplatňovaný v našich parkoch zakladaných v prírodnom slohu. Prírodný spôsob použitia trvaliek je založený na nepravidelnom tvare výsadby, ktorý využíva prirodzený charakter trvaliek (MÜLLEROVÁ, 1953). V súvislosti s požadovaným prírodným charakterom a efektom trvalkových výsadiieb, znížením nákladnosti a šetrením práce zavádza Markéta Müllerová termín „*splaňovanie*“, ktorý je chápaný ako tvorbu trvalkových partii bez potreby následnej starostlivosti, kedy sú trvalky schopné samé sa rozšíriť z miesta pôvodnej výsadby ďalej. V súvislosti s tým zavádza do veľkých parkov a do krajinárskych realizácií domáce druhy rastlín. (BAROŠ a BAROŠOVÁ, 2009). Prvé pokusy s využitím domácich druhov rastlín pochádzajú podľa FULÍNA (1925) zo 60. rokov 19. storočia, kedy sú zaznamenané snahy doktora Krella o zavedenie krkonošských bylín do záhrad, čo malo za následok obohatenie záhrad o rody: *Daphne*, *Corydalis*, *Leucojum*, *Cypripedium* alebo *Erythronium*.

V medzivojnovom období sa ustávajú základné typy trvalkových úprav do podôb *rabat*, *plnosadiieb*, *obrúb*, *skupín* a *partii*, ktoré boli opísané v kapitole 3.1. Trvalky sa používali aj ako náhrady trávniku v extrémnych podmienkach a špeciálnym typom trvalkových úprav boli tzv. japonské lúky. Japonská lúka mala byť štylizáciou neustále sa meniacej a kvitnúcej lúky. Pre tento účel predávali semenárske firmy špeciálne oševné zmesi trvalkových, trávnych a letničkových semien. Japonské lúky boli odporúčané do verejných, kúpeľných a väčších záhrad (BÍNOVÁ, 1982).

Obrázok 35: Stvárnenie kvetinového záhonu podľa Josefa Kumpána (Archiv NZM, OF Josef Kumpán, inv. č. 454_V_Z301)

Obrázok 36: Perenové rabato s tvarovaným buxusom (Tarouca, 1922)

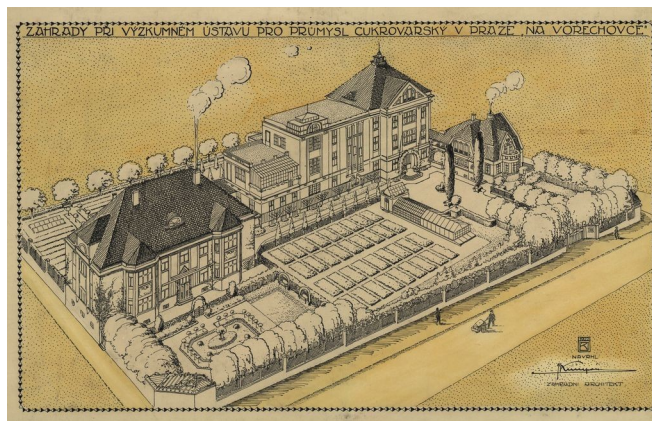
Pre trvalkové úpravy v medzivojnovom období boli charakteristické nasledujúce rysy: Prevládal nepravidelný tvar pôdorysu s geometrickým alebo paletovitým členením. Používal sa veľmi bohatý sortiment rodov a druhov, a preto sa jednotlivé druhy trvaliek takmer neopakovali. Trvalkové úpravy boli zvyčajne výškovo stupňované a žiadúcim efektom bolo bohaté kvitnutie po celú vegetačnú dobu. Pri výbere trvaliek boli naďalej rozhodujúce vzhľadové vlastnosti, nakoľko boli trvalky považované hlavne za dekoratívny prvok. K vzhľadovým vlastnostiam sa postupom času pridali ekologické a ekonomické vlastnosti. Čo sa týka sortimentu, využívali sa najmä klasické rabatové trvalky s veľkým počtom odrôd. V tej dobe nebolo ešte šľachtenie a aklimatizácia introdukovaných druhov na požadovanej úrovni, preto trvalky v našich klimatických podmienkach mnoho krát horšie rástli

a potrebovali zvýšenú starostlivosť. Neexistovali prílišné rozdiely v použití trvaliek vo verejnej a súkromnej zeleni (BÍNOVÁ, 1982).

Záhradní architekti, ktorých tvorba spadá do medzivojnového obdobia sú Josef Vaněk, Josef Kumpán, Otokar Fierlinger, Josef Miniberger, Alois Josef Kulišan, František Škrobánek, Leopold Jopp, Hubert Beránek, Zdena Košáková, Markéta Müllerová a iní (ŠIMEK a ZÁMEČNÍK, 2015).

Významné projekty, ktorých vznik sa datuje do medzivojnového obdobia, a ktoré výrazne pracovali s trvalkami boli napríklad: úprava terás na Barrandove od Josefa Vaňka (kvetinové terasy a alpína sa striedali s prírodnými partiami), iné významné realizácie verejných zákazok Josefa Vaňka boli verejné parky na území dnešnej Českej republiky: Dvůr Králové, Česká Třebová, Hořice v Podkrkonoší, Jihlava, Prostějov. Početné návrhy vilových záhrad: záhrada Františka Poušky vo Valdštýně, záhrada pána Rousovice u Mělníka, záhrada továrníka Otokara Včeláka v Libčanech alebo záhrady školských areálov a zámockých parkov: Česká Skalice, Kostelec nad Orlicí, Slatiňany (ŽALÁKOVÁ, 2011).

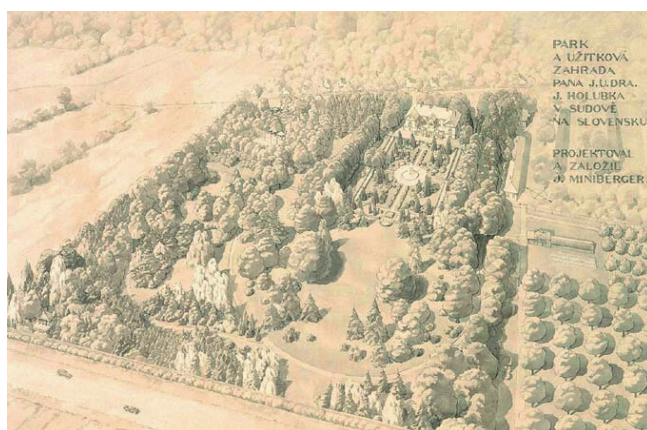
Z významných projektov Josefa Kumpána stojí za zmienku znovuzriadenie Fürstenberské záhrady, zámockého parku v Lenoře, úprava zámockého parku v Zbraslavi, návrh na úpravu sadu na Valech na Pražskom hrade, park na Náměstí mírů v Prahe. Medzi úpravy verejných parkov patrí úprava v Hradci Králové, Kolíne, Plzni, Prostějove, Znojme a ďalších. Bohatú činnosť vykazoval aj v oblasti úprav a návrhov cintorínov, školských a ústavných záhrad, nemocničných a kúpeľných parkov, botanických záhrad ale aj záhradných kolónií na Vořechovce, v Hradci Králové, Zlíne a Moravské Třebové (OTTOMANSKÁ a STEINOVÁ, 2015a).

Obrázok 37: Návrh záhrady od Josefa Kumpána na pražskej Vořechovce (Archiv NZM, OF Josef Kumpán, inv. č. 396_V_Z250)

Z tvorby Otokara Fierlingera: rekonštrukcia záhrady Černínského paláce (spolupráca s Pavlom Janákom), rekonštrukcia *giardinetta* v Kráľovskej záhrade Pražského hradu a mnohé návrhy vilových záhrad (ZÁMEČNÍK, 2015).

Z tvorby Josefa Minibergera: park pri vile Bianca v Prahe, úprava parku pána Jaroslava Veselého v Molitorově, záhrada pána J. Holubka v Sudove na Slovensku, park Zemského pomologického ústavu v Ruzyni, Kvetnica pri Poprade.

Obrázok 38: Josef Miniberger a jeho projekt vilovej záhrady Josefa Holubka v Sudove na Slovensku. (Archiv NZM, OF Josef Miniberger, inv. č. 886_V_Z)

Markéta Müllerová: rvaľkové výsadby v záhrade vily Tugendhat, ktorú navrhol v 30. rokoch 20. storočia v Brne architekt Ludwig Mies van der Rohe, ktorý „*svou průzračnou architekturou, domyšlenou do posledního detailu, čtne záhradního prostoru, ovlivnil soudobou světovou architekturu*” (BAŠEOVÁ, 1991). Okrem vily Tugendhat sa autorsky podieľala aj na iných vilových záhradách v Brne a často spolupracovala s brnianskym architektom Ottom Eislerom (ČERNÁ a ČERNOUŠKOVÁ, 2012).

Obrázok 39: Vila Tugendhat, ktorú navrhol predstaviteľ Bauhausu architekt Ludwig Mies van der Rohe v 30. rokoch v Brne, a ktorej perenová výsadba je dielom českej perenárky Markéty Müllerovej (Muzeum města Brna, 2011)

Práci a tvorbe niektorých zo spomínaných architektov v tejto kapitole sa podrobnejšie venuje niekoľko monografií a odborných textov. Medzi autorov, ktorých tvorba je zatiaľ najlepšie zmapovaná patrí František Thomayer, Josef Kumpán, Josef Vaněk, Josef Miniberger a Markéta Müllerová (DUFEK, 2009; FRÝBORTOVÁ, 2011; OTTOMANKÁ, 2011; OTTOMANSKÁ a STEINOVÁ, 2015a; OTTOMANSKÁ a STEINOVÁ, 2015b; STEINOVÁ, 2008; SKALSKÝ, 2011; ŠIMEK a ZÁMEČNÍK, 2015; ŽALÁKOVÁ, 1992).

3.3.2.4 Záhradnícke spolky a spoločnosti

Hospodársko sociálne udalosti 19. storočia mali dopad na demokratizáciu vývoja záhradne architektonickej tvorby a jedným z dôsledkov zrušenia poddanstva (1848) a ustanovenia práva spolčovania (1867), bolo zakladanie okrášľovacích a záhradníckych spolkov.

Okrem prvoradých snáh o skrášlenie a zvelebenie miest, vidieka a krajiny bolo nepopierateľným motívom vlastenectvo. Účasť na spolkovom živote sa stala módnou záležitosťou a znakom sociálnej prestíže (OTTOMANSKÁ, 2011).

Inšpirácia k zakladaniu záhradníckych spolkov a spoločností prišla z Anglicka, kde v roku 1804 vzniká prvá záhradnícka spoločnosť v Európe – *The Royal Horticultural Society*. Podľa anglického vzoru vznikajú podobné spoločnosti v Berlíne (1822), v Paríži a Viedni (1827) (OTTOMANSKÁ, 2011). Dôležitým míľnikom je pre nás vznik *Rakousko-Uherské dendrologické spoločnosti* (1908), ktorá sa podstatným spôsobom zaslúžila o introdukciiu, aklimatizáciu a šľachtenie trvaliek na území dnešnej Českej republiky (HELEBRANT, 1985).

Záhradnícke spolky je možné rozdeliť do troch základných okruhov. Do prvého patria spolky stavovské, ktoré zdôrazňujú príslušnosť svojich členov k určitému stavu, v tomto prípade záhradníckemu a ich cieľom je hájenie stavovských záujmov. Druhý okruh tvoria spolky odborné. Ich úlohou je rozširovanie a zdokonaľovanie znalostí daného oboru či už z pozície profesného zamerania alebo voľnočasovej záľuby. Tretím okruhom sú spolky, ktorých úlohou je hájiť záujmy určitej produkcie a náležitého odmeňovania práce. Do tretieho okruhu náležia napríklad škôlkárske zväzy. Záhradnícke spolky často kombinovali tieto úlohy a ich náplňou bolo okrem praktickej činnosti aj organizácia stavovských zjazdov a odborných seminárov (Anonym, 1930).

V Prahe sa ustanovuje *Česká společnost pro zvelebování zahradnictví* (1843) za predsedníctva kniežaťa Camilla Rohana, ktorá združovala majiteľov záhrad a milovníkov kvetín bez rozdielu stavu a národnosti, usporiadavala výstavy, vzdelávala, založila spolkovú záhradu a veľkou mierou prispela k zvýšeniu odbornej úrovne českého zahradníctva (HELEBRANT, 1985). Iným významným spolkom, podporujúcim vzdelávanie umeleckých záhradníkov, bol spolok *Flora* (1880), ktorý bol založený už spomínaným botanikom a cestovateľom Benediktom Roetzlom. Za prvý a najstarší okrášľovací spolok sa považuje *jiřinkový spolek v České Skalici*, ktorý vznikol už v roku 1838 (HELEBRANT, 1985). Prvé miestne záhradnícke spolky pre zvelebovanie záhradníctva vznikli v mestách Jičín, Kutná Hora a Plzeň už v 80. rokoch 19. storočia. Jeden z veľmi činných spolkov bol okrášľovací spolok v Brne (1878), ktorý do prvej svetovej vojny vysadil viac ako 2 milióny stromov a kerov. Celkovo sa uvádza, že na území českých zemí bolo aktívnych až 400 záhradníckych a okrášľovacích spolkov (OTTOMANSKÁ, 2011).

Dôležitým spolkom pre vývoj práce s trvalkami bol prvorepublikový *Svaz československých milovníků a pěstitelů peren*, ktorý založil Josef Vaněk. Na jeho aktivity naviazal do dnešnej doby pôsobiaci *Český spolek perenářů*.

Dôležitým počínom bolo založenie *Svazu českých spolků okrašlovacích v království Českém* v roku 1904, neskôr premenovaného na *Svaz českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny*, a potom *Československých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny*). Zväz sa vyvinul vo významnú organizáciu s cieľom „*pečovat o soustavnou organisaci českých okrašlovacích spolků a působit ke všeobecnému rozvoji a okrašlování krajiny, obcí a měst v království Českém.*” (OTOMANSKÁ a STEINOVÁ, 2015a, s. 40). Zväz, ktorého členom bol aj záhradný architekt Josef Kumpán inicioval memorandum, v ktorom reagoval na úpravu verejnej zelene mesta Prahy v medzivojnovom období. Pre šírenie trvaliek bol podstatný bod č. 6., ktorý žiadal: „*Rozšíření a zvýšení květné výzdoby, vyzvednutí působivosti květů v masách zavedení peren a střídání květu po celý rok. Rozšíření výzdoby živé na časně jaro a pozdní podzim. Upuštění od zlovyku park již v říjnu uložit k spánku.*” (OTTOMANSKÁ a STEINOVÁ, 2015a, s. 42)

Prvotnou snahou okrašľovacích spolkov bolo skrášľovanie z hľadiska estetického. Prihovárali sa za čistý a upravený vzhľad obcí a ich okolia. Z motívov, ktoré sa v náplni spolkov opakovane objavujú, spomínajú autorky OTTOMANSKÁ a STEINOVÁ (2015a): dôraz na čistotu a poriadok v domácnostiach a obciach, starostlivosť o kvetiny a ostromy, starostlivosť o ráz obce a okolitej krajiny, dôraz na ochranu prírodných a kultúrnych pamiatok. Činnosť okrašľovacích spolkov zahrňovala aj účasť na širšom kultúrnom živote obcí a miest: organizáciu výstav, prednášok, hudobných koncertov, odhaľovania pomníkov.

Významnou snahou okrašľovacích spolkov bolo vydávanie časopisov, ktoré prispeli veľkou mierou k vzdelávaniu a zlepšeniu úrovne českého záhradníctva. Dôležité je, že medzi článkami ekologického, národopisného a kultúrneho zamerania, našli priestor aj články so záhradníckou tematikou. Práve vďaka nim bolo možné trvalky predstaviť a propagovať ako novú skupinu okrasných rastlín, použiteľnú do verejnej i súkromnej zelene. Dialo sa tak v časopise *Krásy našeho domova*, ktorý vychádzal ako časopis *Svazu československých okrašlovacích spolků* a stal sa elitným časopisom, ktorý čítali mnohí českí vzdelanci a umelci.

V príspevkoch je možné nájsť články, ktoré čitateľov oboznamujú s trvankami a ich výhodami: „*Výborné ich vlastnosti nútia majiteľov záhradok, aby pereny čo najviac pestovali*” (ŘEZNÍČEK, 1912). Práve v tom je možné vidieť prvoradý prínos okrášľovacích spolkov k vývoju použitia a pestovania trvaliek: predstavili trvalky ako novú skupinu kvetín širšej verejnosti a oboznámili verejnosť s ich výhodami. Stali sa tak jedným z propagátorov trvaliek.

Prínos okrášľovacích spolkov k vývoju použitia trvaliek je možné vidieť v prvom rade v ich informačne popularizačnej funkcii. Aktivity v samotnom používaní trvaliek v záhradných úpravách nie sú natoľko významné. Podľa MACHOVCA (2002) verejná zeleň pod vplyvom nadšených, ale v obore nedostatočne informovaných okrášľovacích spolkov, bola často poznamenaná prílišnou snahou vytvoriť pestré zbierky, zložené najmä z farebných a textúrne či tvarovo atypických taxónov.

3.3.2.5 Škôlky a podniky zaoberajúce sa produkciou trvaliek

Obdobie 19. storočia je obdobím veľkého rozmachu okrasného škôlkárstva v Európe. Čo sa týka územia dnešnej Českej republiky, okrasnému škôlkárstvu sa venuje spočiatku hlavne šľachta (kniežatá Lichtenstein, Kamil Rohan, Karel Chotek) a *Česká zahradnická společnost* v Prahe. Od druhej polovice 19. storočia sa v súvislosti s rozšírením sortimentu o exotické druhy rastlín začali dovážať cenné a exotické druhy aj k nám. Cudzokrajné rastliny sa sadili do záhrad a parkov šľachtických sídiel alebo do verejných a kúpeľných parkov významných miest. Okrasný materiál bol v tej dobe ešte vo veľkej miere produkováný zámockými záhradníkmi. Dôležitými boli v tomto smere aj arboréta, ktoré sa v hojnej miere zakladali práve v druhej polovici 19. storočia, a ktoré slúžili ako zdroj rastlinného materiálu. Medzi najvýznamnejšie patrí príhonický park založený A. S. Taroucom v roku 1885 alebo arborétum Mlyňany založené S. A. Migazzim v roku 1892 (MACHOVEC, 2002).

TEMPÍR (1997 in ŘEZNÍČEK, SALAŠ, LUŽNÝ, 2002) v náučnom slovníku píše, že v roku 1902 bolo v Čechách, na Morave a v Sliezske vedľa početných zámockých záhradníctiev, ešte ďalších 951 záhradníctiev prevažne so zmiešanou produkciou, avšak s veľkým podielom kvetinárskej výroby. Tieto záhradníctva sa nachádzali hlavne v okolí veľkých miest ako Praha, Brno, Plzeň, Olomouc, Opava, České Budějovice, Hradec Králové, Žatec, Most a iné. S rastom populácie a zmenou hospodársko-spoločenskej situácie sa menila

i hlavná náplň činnosti záhradníckych podnikov. Oblasť záujmu sa presunula na kvetinové výsadby verejných záhrad a parkov, v ktorých počiatkom 20. storočia začínajú významnú úlohu zohrávať trvalky. Ďalej to bola kvetinová produkcia pre kúpeľné a liečebné zariadenia, cintoríny, súkromné záhrady a pre výzdobu domácností, spoločenských zariadení a kostolov. Udáva sa, že v roku 1930 bolo na území dnešnej Českej republiky už 5717 záhradníckych závodov a 71% z nich hospodáril na pôde o výmere do dvoch hektárov. Druhový sortiment bol široký a závisel od záujmu a potreby jednotlivých miest.

Je treba zdôrazniť, že úroveň českého a moravského záhradníctva mala na začiatku 20. storočia silne vzostupnú tendenciu. Majiteľom a vedúcim pracovníkom podnikov nechýbala v mnohých prípadoch prax v cudzine (hlavne v Nemecku, Holandsku, Francúzsku a Belgicku). Mnohí z nich boli veľmi aktívnymi priekopníkmi moderných smerov a svojou osvetovou činnosťou dosiahli mimoriadne úspechy, nielen v záhradníckej výrobe, ale aj v šľachtení a množení. Príkladom sú práve priekopníci trvaliek, akými sú napr. František Thomayer alebo Josef Vaněk, ktorí svoj renesančný talent uplatnili v záhradne architektonickej, osvetovej, publikačnej a produkčnej sfére. O dobré meno českého a moravského záhradníctva sa zaslúžili aj úspešnou prezentáciou na zahraničných výstavách a súťažiach (ŘEZNÍČEK, SALAŠ, LUŽNÝ, 2002).

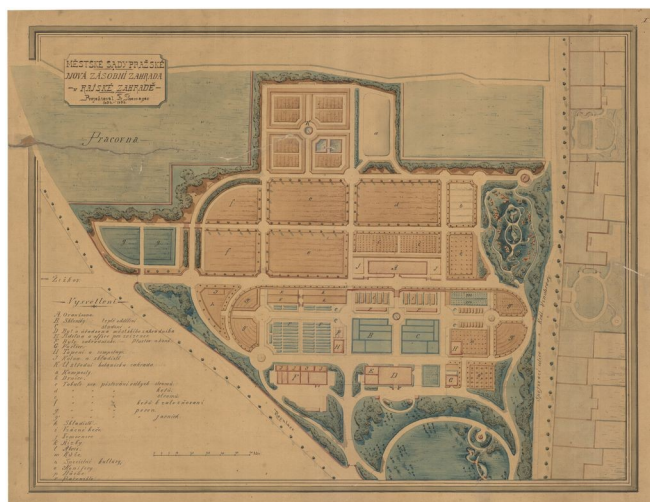
K najznámejším trvalkovým produkčným závodom a známym škôlkárom, ktorých činnosť spadá do druhej pol. 19. a prvej pol. 20. storočia patrili: *Thomayerove školky v Říčanech u Prahy*, *Školkarský závod Molitorov u Kuřimi*, *Eisenberské školky Jezeří*, *Koniferové školky Žehučice u Čáslavi*, *Záhrada hraběte Kinských v Chlumci*, *Horákovy školky v Bystřici pod Hostýnem*, bratia Schützovy v Olomoučanech, Böhm v Blatné, Vejtas v Jaroměřicích nad Rokytnou, Josef Vaněk v Chrudimi, Jozef Mazánek v Soudné u Jičína, Macourek v Berouně, Chvatík v Bystřici pod Hostýnem, František Málek vo Vysokém Mýte, Kidery a Preissner v Žatci.

Po preskúmaní ponuky katalógov a cenníkov boli nájdené nasledujúce semenárske závody so širokou ponukou peren: Vilém Strauch Vsetín, Karel Novotný Praha, Joneš Jesenná, Jindřich Vaněk Praha, Východočeské semenářství Pardubice, Semenářské závody Bahlsen, Moravský semenářský velkoobchod Jurák a spol. (OTTOMANSKÁ, 2011; MACHOVEC, 2002; *Seznam historických cenníků a katalogů Ústavu biotechniky zeleně Zahradnické fakulty Mendelovy univerzity v Brně*).

Činnosť produkčných podnikov a škôlok spadá hlavne do obdobia medzi svetovými vojnami, čomu napomohla vysoká popularita peren v danom období, ale aj priaznivá hospodárska situácia. Tomu zodpovedá aj vzrastajúca ponuka druhov a odrôd trvaliek, napríklad škôlkársky závod Josefa Vaňka ponúkal v roku 1925 1500 druhov trvaliek, okrasné škôlky bratov Schützových Olomoučanoch v cenníku z roku 1928 uvádzajú cca 850 taxónov trvaliek, koniferové škôlky v Žehučicích ponúkali v roku 1931 cca 500 taxónov trvaliek, Vejtasa v Jaroměřicích nad Rokytnou v roku 1947 cca 900 taxónov trvaliek (ŠIMEK a ZÁMEČNÍK, 2015).

Dobové cenníky a katalógy sú cenným zdrojom informácií o produkčnej aktivite a ponúkanom sortimente jednotlivých škôliet a závodov. Početnú zbierku zdigitalizovaných cenníkov a katalógov (okolo 800 ks cenníkov a 400 ks katalógov) rôznych škôlkárskych závodov uchováva *Ústav biotechniky zeleně Zahradnické fakulty Mendelovy univerzity v Brně*.

Dôležitá bola aj škôlkárska činnosť *České společnosti pro zvelebování zahradnictví*, produkčná činnosť *Královských Vinohrad u Prahy*, *Rajské zahrady*, plniacej funkciu zásobnej záhrady pražských parkov založenej Františkom Thomayerom a hlavne činnosť *Dendrologické společnosti v Průhonicích*.

Obrázok 40: *Rajská zahrada*, ktorá podľa návrhu Františka Thomayera plnila funkciu pražskej okrasnej zásobnej záhrady. (Archiv NZM, OF František Thomayer, inv. č. 53_V_Z_42)

Nedostatkom je, že popisy jednotlivých druhov v cenníkoch sú podľa slov TĚŠITELA (1937) krátke a stručné. Obrázky sú málo vypovedajúce a dané druhy by bolo najlepšie vidieť na vlastné oči. Napríklad jedni z najvýznamnejších trvalkárov - bratia Schützovy ponúkli podľa dostupných údajov z cenníkov svoj prvý ilustrovaný katalóg trvaliek s podrobnými opismi druhov až v roku 1928 (*Sbírka historických ceníků a katalogů Ústavu biotechniky zeleně Zahradnické fakulty Mendelovy univerzity v Brně*).

Ako píše vo svojom príspevku *Sortimenty rostlin pro sadovnickou tvorbu 20. až 30. letech dvacátého století* MACHOVEC (2002), pre objektívne posúdenie vývoja záhradnej architektonickej tvorby v období 1. Československej republiky z hľadiska sortimentu rastlín, je potreba poukázať na činnosť *Rakousko-uherské dendrologické společnosti pro nauku o dřevinách a zahradní umění v Rakousko-Uhersku* (*Dendrologische Gesellschaft für Forderung der Gehölkunde und Gartenkunst in Österreich-Ungarn*), ktorá bola v roku 1922 premenovaná na *Československú dendrologickú společnost*. Pri zrode spoločnosti stáli A. S. Tarouca, jej prvý predseda, významný dendrológ C. Schneider a zakladateľ arboreta v Mlyňanoch na Slovensku S. Ambrozy-Migazzi. Dôležité bolo, že spolková záhrada spoločnosti sa nachádzala v Průhonicih. V roku 1925 vydala spoločnosť prvý rozsiahly katalóg s názvom *Okrasné dřeviny a byliny průhonických zahrad*, ktorý obsahoval 1500 taxónov a ročenka z roku 1930 už 3500 taxónov drevín a 5000 taxónov trvaliek (pravdepodobne spolu s hľuznatými a cibulnatými rastlinami).

Obrázok 41: Ilustrácia vytrvalých astier (*Aster hybr.*) z katalógu *Okrasné dřeviny a byliny průhonických zahrad*, ktorý vydala *Dendrologická společnost* v roku 1925

Rakúsko-uhorská a neskôr *Československá dendrologická spoločnosť* sústredovala a rozširovala okrasné rastliny – hlavne dreviny a trvalky. Podstatné je, že stála pri budovaní odborného vedeckého chápania záhradne architektonickej tvorby. Ako dôkaz slúži podľa MACHOVCA (2002) sám prúhonický park a činnosť jeho zakladateľa A. S. Taroucy a jeho pokračovateľov B. Kavku (1901 - 1977) a J. Scholza (1905 – 1998). Pod činnosť *Dendrologické spoločnosti* spadala aj spolupráca s početnými zahraničnými odborníkmi výskumných ústavov, dendrologických spoločností, botanických a dendrologických záhrad, odborných, stredných a vysokých škôl. Sortimenty boli v spolkovej záhrade v Prúhonicích preverované a prostredníctvom členov rozširované medzi odbornú verejnosť, do parkov, záhrad a verejnej zelene. Ako členská výhoda bol uplatňovaný bezplatný nárok na mnohé taxóny. Pereny tu často pre svoje realizácie objednávali aj záhradne krajinárski architekti (podľa dostupnej korešpondencie to bol napríklad Josef Kumpán) (OTTOMANSKÁ a STEINOVÁ, 2015a). Vďaka tomu sa rozšírila odborná osveta, ukázali sa spôsoby uplatnenia nových rastlín a slovami MACHOVCA (2002), získali pôvodné chaotické snahy šírenia nových okrasných rastlín odbornú úroveň.

3.3.2.6 Šľachtenie trvaliek

Ucelenejšie správy o histórii a výsledkoch šľachtenia kvetín na území dnešnej Českej republiky chýbajú. Útržkovité informácie je možné čerpať z rôznych publikácií a článkov, pojednávajúcich o kvetinárstve. Jedni z prvých publikácií, venujúcich sa danej problematike sú publikácie Mikeše *Zuślechtování rostlin* (1921) a *Vznikání a ustalování zahradních novinek* (1927).

Na prelome 19. a 20. storočia vzniklo na území dnešnej Českej republiky niekoľko záhradníckych závodov, ktoré sa okrem pestovateľskej činnosti venovali i šľachteniu. Za pripomenutie stojí osoba pražského záhradníka Jan Böhma, ktorý sa venoval hlavne šľachteniu ruží, Josefa Strnada šľachtiteľa azaliiek a chryzantém a Emila Klinga šľachtiteľa hortenzií (ŘEZNÍČEK, SALAŠ, LUŽNÝ, 2002).

V roku 1912 započala činnosť vedecko-výskumného šľachtiteľského ústavu, známeho pod skráteným názvom „*Mendeleum*” v Lednici na Morave. Jednalo sa o prvý ústav svojho druhu v strednej a východnej Európe, na ktorého vybudovaní mal zásluhu spoluobjaviteľ Mendelových zákonov, viedenský profesor Dr. Erich Tschermak Seysenegg (1872 – 1962).

Jeho asistentom bol Prof. Dr. Franz Frimmel Traisenau (1888 – 1957), ktorý od roku 1919 stál vo vedení ústavu. Svojou bádateľskou a šľachtiteľskou činnosťou prispel k rozvoju progresívnych metód a výskumu v odbore šľachtenia rastlín. Vyšľachtil rad kultúrnych rastlín a venoval sa štúdiu genetiky okrasných druhov *Verbascum*, *Aster*, *Delphinium* (SALAŠ, 2007).

V 20. storočí sa v dôsledku silnej introdukcie a zároveň vysokej obľúbenosti kvetín zvyšovalo povedomie o potrebe šľachtenia vlastných odrôd dokonale prispôbeným domácim podmienkam. Vznikol tlak na potrebu vybudovania vlastných šľachtiteľských a reprodukčných podnikov, ktoré by umožnili nezávislosť od dovozu zo zahraničia. V medzivojnovom období padli tieto snahy na úrodnú pôdu a podarilo sa vybudovať celý rad záhradníckych kvetinárskych závodov, ktoré v šľachtení dosahovali veľmi dobré výsledky. V publikácii *České osobnosti výskumu a šlechtění okrasných, ovocných rostlin a révy vinné ve XX. století* (ŘEZNÍČEK, SALAŠ, LUŽNÝ, 2002) zmieňujú autori hlavne záhradníka Vyskočila z Mělníka, ktorý k týmto pokrokovým snahám prispel výraznou mierou a bol aktívnym nielen v praxi, ale ja v osvetovej činnosti. Priekopníckou šľachtiteľskou firmou bolo tiež záhradníctvo Černých v Jaroměři. Problémom bola, ale roztrieštenosť týchto snáh, v ktorej vidia autori spomínanej publikácie (ŘEZNÍČEK, SALAŠ, LUŽNÝ, 2002) prekážku úspešného napredovania šľachtiteľského odboru.

Úspešnými z hľadiska šľachtenia sa stávajú hlavne 30. roky 20. storočia, kedy výsledky dosahujú svetovú úroveň. Veľkú zásluhu na tom malo oddelenie okrasného záhradníctva *Státního výzkumného ústavu zahradnického v Průhonicích*, ktorého činnosť bola ale utlmená v roku 1948, v dôsledku politických zmien v bývalom Československu.

4. Metodika práce

V priebehu písania bakalárskej práce boli nazhromaždené a preštudované knihy z obdobia druhej polovice 19. a prvej pol. 20. storočia, ktoré sa venovali trvalkám. Z kníh boli zisťované údaje o základných spôsoboch použitia trvaliek v záhradnej tvorbe a vlastnostiach, ktoré slúžili k ich popularizácii. Na základe štúdia literatúry a dobových plánov boli sformulované hlavné zásady práce s trvalkami v danom období. Cenným zdrojom dobových dokumentov, na ktorom sú k dispozícii mnohé digitalizované literárne diela a plány záhrad, je portál *Kramerius* dostupný na adrese: <http://kramerius4.mendelu.cz/search/>. Ďalej boli pre potreby bakalárskej práce preštudované mnohé dobové záhradnícke periodiká, v ktorých bola zisťovaná početnosť článkov a príspevkov o trvalkách a spôsoby, akými boli trvalky propagované. Vzhľadom k tomu, že mnohé dobové zdroje sú písané špecifickou češtinou, neboli za účelom zachovania autenticity priame citácie dobových periodík a kníh v texte prekladané do slovenštiny a boli ponechané v pôvodnom znení.

Nápomocným zdrojom bol obrazový materiál archívu *Národního zemědělského muzea* v Prahe (*Archiv NZM*), ktoré vlastní *Sbírky map a plánů a osobný fond* (OF) architektov, ktorých činnosť spadá do spracovávaného obdobia (OF Františka Thomayera, OF Josefa Kumpána). Ďalej boli dôležitým zdrojom obrazového materiálu a záhradných plánov digitalizované *Historické plány Ústavu biotechniky zeleně Mendelovy univerzity v Brně*. Historické plány a obrazové dokumenty boli použité hlavne pri spracovávaní kapitoly o tvorbe záhradne krajinárskych architektov.

Iným zdrojom dobových materiálov boli digitalizované historické katalógy a cenníky zo zbierky *Historických cenníků a katalogů Ústavu biotechniky zeleně Zahradnické fakulty Mendelovy univerzity v Brně*, z ktorých boli čerpané informácie najmä o škôlkach a podnikoch, zaoberajúcich sa produkciou trvaliek.

V neposlednom rade sa dôležitým zdrojom pre bakalársku prácu stala sekundárna literatúra, zaoberajúca sa problematikou trvaliek. Jednalo sa hlavne o diplomové práce, skriptá a odborné publikácie (BÍNOVÁ, 1982; OTTOMANSKÁ, 2011; OTTOMANSKÁ a STEINOVÁ, 2015a; OTTOMANSKÁ a STEINOVÁ, 2015b; STEINOVÁ, 2008; MACHOVEC a JAKÁBOVÁ, 2006; MARTINEK, 2004; SKALSKÝ, 2011; ŠIMEK a ZÁMEČNÍK, 2015; ŽALÁKOVÁ, 1992).

Z nazhromaždených zdrojov boli zistené informácie kriticky zhodnotené, interpretované a logicky zadelené podľa navrhutej osnovy tak, aby bol zostavený ucelený pohľad na prácu s trvankami na území dnešnej Českej republiky v druhej pol. 19. a prvej pol. 20. storočia.

5. Diskusia

Cieľom bakalárskej práce bolo vytvorenie literárneho prehľadu, ktorý mapuje dianie v oblasti perenárstva na území dnešnej Českej republiky v období druhej pol. 19. a prvej pol. 20. storočia. Jedným zo zásadných bodov práce bolo nazhromaždenie literatúry, ktorá sa danej téme venuje. Dostupnosť dobovej literatúry bola často problémom. Hlavným zdrojom dobových kníh a periodík sa stala Moravská zemská knižnica a digitálny archív *Kramerius*, zdroj digitalizovaných kníh a plánov. Z dobových kníh boli veľmi hodnotným zdrojom informácií knihy: *Nejkrásnější ozdobou zahrady jsou pereny* (VANĚK, 1925) a *Květiny zahradní v zimě venku vytrvalé (pereny či ostálky)* (FULÍN, 1925). Prínosným z hľadiska literárnych zdrojov bol aj *Univerzitní archiv Mendelu*, ktorý sa stal zdrojom akademických prác. Menovite sa jedná najmä o prácu L. Bínové: *Rozbor využití trvalek ve veřejné zeleni* (1982), ktorá sa ako jedna z prvých venuje zmapovaniu histórie práce s trvalkami na území dnešnej Českej republiky. Zo súčasnej literatúry boli bohatými zdrojmi informácií výstupy projektu *Zahradně-architektonická tvorba v kontextu realizace cílů národního obrození během 1. Československé republiky*. Vďaka projektu vznikli historicky prvé monografie, ktoré sa venujú životu a dielu záhradných architektov druhej pol. 19. a prvej pol. 20. storočia: Františkovi Thomayerovi (STEINOVÁ, 2008), Josefovi Kumpánovi (OTTOMANSKÁ a STEINOVÁ, 2015a) a Josefovi Minibergerovi (OTTOMANSKÁ a STEINOVÁ, 2015b).

Nazbierané informácie boli zhrnuté a usporiadané v literárnom prehľade, ktorý je tak historickým prehľadom o používaní a pestovaní trvaliek na území dnešnej Českej republiky v druhej pol. 19. a prvej pol. 20. storočia, a zároveň sleduje spoločensko sociálne pomery a ich odraz v práci s trvalkami.

Spôsob využitia, kompozičné zásady a skladba používaného sortimentu trvaliek sa v priebehu historického vývoja menili. Zaujímavým porovnaním je tvorba záhradne krajinárskych architektov, ktorí pracovali s historizujúcimi motívmi a ich tvorba je charakteristická vysokou mierou ozdobnosti (Josef Vaněk, Josef Miniberger) a architektov, ktorí sa snažili v druhej pol. 20. storočia o nové uchopenie záhradného priestoru. Pokrokový prístup sa snažil o prepojenie záhradne krajinárskej architektúry s urbanizmom a o presadenie ekologického prístupu v tvorbe. Významnou postavou je v tomto smere postava architekta Ladislava Žáka, autora spisu *Obytná krajina* (1947), ktorý v duchu funkcionalizmu

presadzoval zásadu účelnosti a čistoty. Terčom jeho kritiky sa stala „pošetilá a podivná estetika” tvorby niektorých záhradných architektov, ktorí s obdobnými myšlienkami nepracovali: „Špatný příklad dávají tak řečené okrasné záhony mnohých zahrad (...) v nichž po dlouhou dobu podzimu, zimy a jara, spatrujeme různými kameny obroubené kusy špinavé vrstvy půdy, z nichž trčí metlice růží a jiných choulostivých rostlin (...).” (ŽÁK, 1947)

Žák kritizoval myšlienku, ktorá bola záhradnými architektmi veľmi propagovaná a to, že v záhrade má stále niečo kvitnúť: „Proč by však muselo stále něco kvést, proč by měl být soudobý člověk stále oblažován nějakou zvláštní nápadnou krásou? Zda nejsou naše obyčejné stromy, keře a drobné rostliny stále krásné, i v době, když nekvetou?” (ŽÁK, 1947)

Žákova kritika, hoci miestami tvrdá, pomohla záhradnej architektúre posunúť sa k moderným ekologickým prístupom, ktoré v súčasnosti formujú jej smerovanie. A to aj vďaka vplyvu nového smeru v používaní trvaliek tzv. *New Perennial Wave* alebo *New Wave Planting*. Tento smer inšpirovaný prírodou pomohol trvalkám opäť na výslnie a vyzdvihol ich významnú rolu v obore záhradne krajinárskej architektúry. Tvorcovia ako Piet Oudolf, Coen Jansen, Mien Ruys, Brian Kapes, Noel Kingsbury a iní ukázali nové možnosti práce s trvalkami. Ich tvorba je charakterizovaná ako *naturalistic planting design*, teda ako tvorba spoločenstiev prírodou inšpirovaných a prírodu evokujúcich, ale súčasne s dôrazom na silné vizuálne pôsobenie spoločenstva (KUŤKOVÁ, 2013).

Treba ale zdôrazniť, že zoskupovanie rastlín na základe ekologických princípov alebo životných priestorov vychádzajúcich z prírodných spoločenstiev nie je v záhradne architektonickej tvorbe myšlienkou novou. Tvorcovia smeru *New Perennial Wave* rozvíjajú snahy a poznatky, ktorých základ siaha práve do 18. a 19. storočia, kedy sa trvalky stali plnohodnotným prvkom záhradnej tvorby. Nové prístupy k navrhovaniu a zakladaniu výsadiel, ktoré sa označujú ako prírodné alebo ekologické, popísal už vo svojej knihe v roku 1870 William Robinson. Dnešné prístupy rozvíjajú myšlienky jeho prírodnej záhrady a pridávajú k nim inovatívne aspekty ako napríklad: použitie doteraz málo používaných taxónov (*Sanguisorba officinalis*, *Foeniculum vulgare*, *Pimpinella major*) alebo zvýšený dôraz na krásu trvaliek vo všetkých fázach životného cyklu (KUŤKOVÁ, 2013). Tieto snahy naznačujú nádejné smerovanie záhradne krajinárskej architektúry, ktoré sa nesie v zlúčení estetických a ekologických prístupov k tvorbe.

6. Záver

Témou bakalárskej práce je vývoj perenárstva na území dnešnej Českej republiky v období druhej pol. 19. a prvej pol. 20. storočia. Prvá časť práce ponúka prehľad o dianí v oblasti perenárstva vo vývoji záhradne architektonickej tvorby vo svete. Význam trvaliek sa v rôznych etapách vývoja záhradne architektonickej tvorby menil. Významný vplyv na to mali spoločenské, sociálne a hospodárske podmienky. Zlomovým obdobím z hľadiska použitia trvaliek bolo vrcholné obdobie prírodne krajinárskeho slohu, ktorý sa vyvinul v Anglicku v 18. storočí. Jeho vrcholná fáza (*gardenesque*) znamenala pre kvetiny renesanciu. Trvalky sa postupne stali plnohodnotným výrazovým prostriedkom práce záhradných tvorcov nasledujúcich období. S trvalkami je úzko spätá tvorba Gertrude Jekyll a Williama Robinsona v Anglicku, Willyho Langa a Karla Foerstera v Nemecku a mnohých iných. S ich zvyšujúcou sa popularitou súvisia javy ako introdukcia nových druhov, rozvoj šľachtenia, vznik odbornej záhradníckej literatúry, zvýšená pozornosť venovaná estetickým vlastnostiam (farbe, textúre, štruktúre) rastlín, ale aj rozvoj ekologických princípov záhradne krajinárskej tvorby. Tieto javy mali dopad na dianie v oblasti perenárstva na území dnešnej Českej republiky.

Čo sa týka územia dnešnej Českej republiky, jedna z najvýznamnejších premien v oblasti vývoja záhradne architektonickej tvorby na prelome 19. a 20. storočia bol odklon od používania každoročne obnovovaných kobercových záhonov osádzovaných letničkami k výsadbám rôznorodých skupín vytrvalých rastlín – peren. Táto premena úzko súvisela s výdobytkami 19. storočia, akými boli odstránenie poddanstva, sloboda tlače, slova, vyznania, zhromažďovania alebo významné vedecké objavy a obdobie výraznej industrializácie. Tieto spoločenské, hospodárske a kultúrne javy mali výrazný vplyv na vývoj záhradne architektonickej tvorby a aj na samotný vývoj perenárstva. Na popularizácii a vývoji použitia trvaliek sa okrem introdukčných, šľachtiteľských a pestovateľských úspechov podpísali javy ako rozvoj okrasného škôlkárstva, snahy okrášľovacích a záhradníckych spolkov, vzťahujúca sa úroveň českej odbornej literatúry, množstvo článkov venujúcich sa trvalkám v dobových záhradníckych periodikách, bohatá činnosť záhradne krajinárskych architektov, ale aj posilňujúca úroveň vedeckého výskumu okrasných rastlín.

Tieto vplyvy mali za následok, že v medzivojnovom období sa trvalky stali najobľúbenejšou skupinou kvetín vo verejnej aj súkromnej zeleni. Ustálili sa základné typy trvalkových úprav: rabato, plnosadba, obruba, skupina a partia. K prvotne vyhľadávaným vzhľadovým vlastnostiam trvaliek pribudli iné žiadúce vlastnosti, napríklad ich nenáročnosť, rozmanitosť, a predovšetkým ich ekologická rôznorodosť a ekonomická výhodnosť. Popularita trvaliek sa odrazila i na činnosti produkčných podnikov a školiek, ktoré sa snažili uspokojiť dopyt.

Vrcholná etapa popularity trvalkových úprav v medzivojnovom období mala za následok postupne sa zvyšujúcu úroveň odbornosti v práci s trvalkami. Obdobie socializmu spôsobilo spomalenie alebo úplne zastavenie týchto snáh. Záhradne architektonická tvorba s použitím trvaliek a perenárstvo zaostali, a ich kvalitatívny a kvantitatívny stav sa stal neuspokojivým.

V súčasnosti sa ale trvalky a práca s nimi stáva opäť dôležitým aspektom tvorby záhradne krajinárskych architektov, ktorí hľadajú nové prístupy v ich použití.

7. Resume a kľúčové slová

Bakalárska práca sa zaoberá vývojom používania a pestovania trvaliek na území dnešnej Českej republiky v druhej pol. 19. a prvej pol. 20. storočia, a zároveň sleduje spoločensko sociálne pomery a ich odraz v práci s trvalkami. Prvá časť práce opisuje problematiku použitia trvaliek vo vývoji záhradne architektonickej tvorby od staroveku po novovek. V druhej časti je pozornosť venovaná diani v oblasti perenárstva na území dnešnej Českej republiky. Obdobie prelomu 19. a 20. storočia znamenalo odklon od používania každoročne obnovovaných letničkových výsadiel v prospech výsadiel trvalkových. V práci sú opísané snahy, ktoré v danom období prispeli k zvyšujúcej sa obľúbenosti trvaliek a práce s nimi. Práca sa zaoberá témami ako: rozvoj odbornej záhradníckej literatúry, dobové články propagujúce trvalky, činnosť okrášľovacích a záhradníckych spolkov, tvorba záhradne krajinárskych architektov, rozvoj okrasného škôlkárstva a šľachtenia.

Kľúčové slová: trvalky, pereny, vývoj perenárstva, trvalkový záhon

The bachelor thesis deals with the development of perennials and work with perennials in the territory of today's Czech Republic at the turn of the 19th and 20th century. At the same time it explains public and social conditions and their reflection in the work with perennials. The first part describes the use of perennials in the development of landscape architecture and garden design. Second part of thesis is dedicated to the work with the perennials in the territory of today's Czech Republic. The period at the turn of the 19th and 20th century meant diversion from the usage of every year renewing annuals in favour of perennials planting. The work describes effort that have contributed to the increasing popularity of perennials. The thesis deals with topics such as the development of professional gardening literature, articles promoting perennials, the activity of gardening associations, the creation of landscape architects, the development of ornamental nurseries and breeding of the perennials.

Key words: Perennials, Work with the Perennials, Herbaceous Border

8. Zoznam použitej literatúry a informačných zdrojov

Tlačené zdroje

ABEL, Lothar a Alfred REINHOLD. *Sadovníctví a kreslení plánů zahradních Lotara Abela*. Wien: Karel Graeser, 1898.

BABÍČKOVÁ, Veronika. *Německé trvalkářství – historický vývoj a soudobé tendence v používání trvalek*. Brno, 2007. Bakalářská práce. Vedoucí práce Ing. Jiří Martinek, Ph.D.

BAŠEOVÁ, Olga. *Pražské zahrady*. Praha: Panorama, 1991. ISBN 8070381094.

BATĚK, Leopold. *Zakládání a vysazování zahrad okrasných: popis prací, spojených se zakládáním okrasné zahrady : praktický návod, jak užití různých dřevin a rostlin k tvoření krásných zahradních scenerií : výběr a pěstění nejvděčnějších vytrvalých i letních květin zahradních a růží*. Praha: Československé Zahradnické listy, 1922.

BÍNOVÁ, L. *Rozbor využití trvalek v sadovnické tvorbě se zameřením se na veřejnou zeleň*. Brno, 1982. Dizertační práce. Mendelova univerzita v Brně. Vedoucí práce B. Wagner.

BLOMFIELD, Reginald. *The formal garden in England*. London: Macmillan, 1892.

ČERNOUŠKOVÁ, Dagmar a Iveta ČERNÁ, ed. *Mies v Brně: Vila Tugendhat*. Brno: Muzeum města Brna, 2012. ISBN 9788086549224.

FIERLINGER, Otokar. *Zahrada a obydlí: Základní zásady zahradní komposice*. V Praze: Jan Laichter, 1938. Umění a řemesla.

FIERLINGER, Otokar a Karel ŘÍHA. *Město a upravovací plán*. Praha: Spolek československých inženýrů, 1932.

FOERSTER, Karl. *Winterharte Blütenstauden und Sträucher der Neuzeit*. Leipzig: Vrlag von J. J. Weber, 1924, 345 s.

FOERSTER, Karl. *Vom Blütengarten der Zukunft*. Berlin: Verlag der Gartenschönheit, 1922, 128 s.

FULÍN, Martin. *Květinová výzdoba oken a balkonů*. Praha, 1908.

- FULÍN, Martin. *Květinářství: Úplný praktický návod ku pěstování rostlin v domácnosti*. Praha: A. Reinwart, 1895.
- FULÍN, Martin. *Květiny zahradní v zimě venku vytrvalé: (pereny či ostálky) : návod ku pěstění a použití jich v zahrádkách, zahradách i sadech. Rukověť pro každého milovníka zahradnictví a přátele květin*. Praha: Zemědělské knihkupectví A. Neubert, 1925, 292 s.
- FULÍN, Martin. *Kobercové skupiny květinové*. Praha: A. Reinwart, 1908, 22 s.
- FULÍN, Martin. *Domáci zahrada: ilustrované domáci zahradnictví : podrobný návod k zařizování, okrašlování a udržování zahrad všeho druhu: ozdobných i užitkových, ovocných, zelinářských i květinářských, zejména pak zahrad domovních ve městě i na venkově*. V Praze: A. Reinwart, 1891.
- GOODY, Jack. a Jack. *The culture of flowers*. New York: Cambridge University Press, 1993, 462 s. ISBN 05-214-1441-5.
- HELEBRANT, Ludvík. *100 let Průhonického parku a zahradnických tradic v Průhonicích*. Praha: Novinář, 1985.
- HENNEBO, Dieter a H. WIEGAND. *Geschichte des Stadtgrüns*. Hamburg: Patzer Verlag GMBH u. Co., 1965, 160 s.
- HLAVAČKA, Milan. *České země v 19. století: proměny společnosti v moderní době*. Praha: Historický ústav, 2014. Práce Historického ústavu AV ČR. ISBN 9788072862191.
- HOBHOUSE, Penelope. *Plants in garden history: [an illustrated history of plants and their influences on garden styles-- from ancient Egypt to the present day] : [Investice do rozvoje vzdělávání, reg.č.: CZ1.07/2.2.00/15.0084]*. London: Pavilion Books, 2004. ISBN 1862056609.
- HOBHOUSE, Penelope. *Garden style*. London: Frances Lincoln, 1997, 216 s. ISBN 07-112-0487-X. Prevezaté z (MARTINEK, 2004).
- HUSA, Václav. *Dějiny Československa*. Praha: Orbis, 1961. Naše vlast. Dostupné také z: <http://kramerius.mzk.cz/search/handle/uuid:9d625f60-a50b-11e3-b833-005056827e52>
- HYAMS, Edward. *English cottage gardens*. London: Whittet, 1986. ISBN 09-054-8345-6.
- KAFKA, Josef. *Zahrada pri rodinném domu*. 1911.

- KAFKA, Josef. *Praktický návod pro zahradníka*. Praha: Mikuláš a Knapp, 1869.
- KAFKA, Josef. *Květinářství*. Praha, 1884.
- KALANDRA, Čeněk. *Květiny cibulovité a hlíznaté: Pěstění, rychlení jich v domácnosti a zahradách*. Praha: Zemědělské knihkupectví J. Neubert, 1913.
- KALANDRA, Čeněk. *Rok v zahradě*. Praha: A. Neubert, 1913.
- KALISTA, Zdeněk. *Stručné dějiny československé*. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 1992. Historica. ISBN 8070211237.
- KAVKA, B. *Zakládání alpin v domácích zahradách: Stručný popis, volba, vysazování, pěstování a rozmnožování alpinek*. Praha: Zemědělské knihkupectví A. Neubert, 1931, 132 s. Prevezaté z (ZÁMEČNÍK, 2014).
- KULIŠAN, A. J. *Růže, její pěstování*. Praha: Zemědělské knihkupectví A. Neubert.
- KULIŠAN, Alois Josef. *Květinové skupiny: návod k zakládání, osazování a ošetřování květinových skupin, jak kobercových, tak kvetoucích, tak i listnatých, s četnými, návrhy a snímky provedených prací, hodících se k jejich osazování*. Praha: Zemědělské knihkupectví A. Neubert, 1915, 54 s.
- KULIŠAN, Alois Josef. *Domácí zahrady a zahrádky: Úplné poučení o zakládání a řízení zahrad pro užitek i ozdobu jak na venkově, tak i ve městech se zvláštním zřetelem k zahradám vilovým, domovním, na dvoře, stráni i údolí, rolnickým, úřednickým, školním, botanickým a jiným*. Praha: Zemědělské knihkupectví A. Neubert, 1916.
- KUMPÁN, Josef. *Sadová úprava vesnice: Zahrady na venkově. Nepostradatelná příručka pro obecní úřady, okrašlovací spolky a majitele zahrad na venkově*. Praha: Kumpán, 1939.
- KUMPÁN, Josef. *Novodobá zahrada: hlavní zásady při zakládání nebo přeměňování zahrad domácích*. Praha: Československé zahradnické listy, 1920.
- KUŤKOVÁ, Tatiana. *Soudobé trendy v použití květin v zahradní a krajinářské architektuře*. Brno: Mendelova univerzita, 2013. Folia Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis. ISBN 9788073757083.
- KUŤKOVÁ, Tatiana a Pavel ŠIMEK. *Kritické zhodnocení nabídky trvalek na našem trhu: Záhon květin*. Luhačovice: Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu, 2000, 55 s.

MACHALA, František. *Naše trvalky*. 2., dopln. vyd. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1964, 398 s. Rostlinná výroba.

MACHOVEC, J. a Anna JAKÁBOVÁ. *Sadovnicke kvetinárstvo*. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2006. ISBN 808069740X.

MAREČEK, Jiří. *Zahradnický slovník naučný*. Praha: Ústav zemědělských a potravinářských informací, 1997.

MAREČEK, Jiří. *Zahrada a její uspořádání*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1975.

MARTINEK, Jiří. *Bylinné lemy dřevinných vegetačních prvku: problematika jejich navrhování, zakládání a následné údržby*. Lednice, 2004. Disertační práce. Mendelova univerzita v Brně. Vedoucí práce Doc. Ing. Miloš Pejchal, CSc.

MUTHESIUS, Hermann. *Das englische Haus*. Berlin: Ernst Wasmuth, 1904, 219 s. Prevezaté z (ZÁMEČNÍK, 2016).

NOŽIČKA, J. *Přehled vývoje okrasného a zahradnictví a sadovnictví v českých zemích*. Praha: Vědecké práce Československého zemědělského muzea, 1966.

Okrasné dřeviny a byliny průhonických zahrad. Praha: Dendrologická společnost, 1925.

OTTOMANSKÁ, Stanislava. *Použití dřevin ve vybrané etapě vývoje zahradního umění: (přelom 19. – 20. století na území východních Čech)*. Lednice, 2011. Disertační práce. Mendelova univerzita v Brně. Vedoucí práce Doc. Ing. Miloš Pejchal, Csc.

OTTOMANSKÁ, Stanislava a Šárka STEINOVÁ. *Život a dílo zahradního architekta Josefa Kumpána (1885-1961)*. Praha: Národní zemědělské muzeum, 2015a. ISBN 9788086874623.

OTTOMANSKÁ, Stanislava a Šárka STEINOVÁ. *Život, dílo a doba zahradního architekta Josefa Minibergera (1878-1955)*. Praha: Národní zemědělské muzeum, 2015b. ISBN 9788086874616.

PHILLIPS, R. *Das moderne englische Haus*. Stuttgart: Julius Hoffmann, 1927, 192 s. Prevezaté z (ZÁMEČNÍK, 2016).

ROBINSON, William. *The Wild Garden: Our Groves and Shrubberies made beautiful by the naturalization of hardy exotic plants*. London: John Murray, 1870.

- ŘEZNÍČEK, Vojtěch, Petr SALAŠ a Jan LUŽNÝ. *České osobnosti výzkumu a šlechtění okrasných, ovocných rostlin a révy vinné ve XX. století*. V Brně: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2002. ISBN 8071576379.
- ŘÍHA, J. K. a Otokar FIERLINGER. *Město a upravovací plán*. V Praze: Spolek československých inženýrů, 1932.
- SALAŠ, Petr a Jan LUŽNÝ. *Stručná historie zahradnictví II*. V Brně: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2008. ISBN 9788073751418.
- SALAŠ, Petr a Jan LUŽNÝ. *Stručná historie zahradnictví III*. V Brně: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2009. ISBN 9788073753214.
- SALAŠ, Petr a Jan LUŽNÝ. *Stručná historie zahradnictví I*. V Brně: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2006. ISBN 8071579963.
- SALAŠ, Petr a Jan LUŽNÝ. *Stručná historie zahradnictví IV*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2010. ISBN 9788073754396.
- SALAŠ, Petr, Jan LUŽNÝ a Ladislav RYGL. *Působení Prof. Ph.Dr. Franz Frimmela-Traisenu v Lednici*. V Brně: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2007. ISBN 9788073750398.
- SEDLÁK, Jan. *České umění 1800 - 1950: Učební texty pro studenty FA a FAST VUT v Brně a Semináře estetiky FF MU*. Brno, 2011.
- SKALSKÝ, R. *Život a dílo významnej osobnosti českého trvalkárstva: Markéta Müllerová*. Lednice, 2011. Diplomová práce. Vedoucí práce Ing. Jiří Martínek, Ph.D.
- SMRŽ, Oskar. *Dějiny květin: Díl 3. Dějiny květin*. Chrudim: Zahrada domácí a školní, 1923. Knižnice zahrady domácí a školní.
- SMRŽ, Oskar. *Pivoňky a jak se pěstují*. Pardubice: Nákladem měsíčníku Přítel Zahrad, 1925.
- SMRŽ, Oskar. *Dějiny květin: Díl 1: Rostlinstvo a člověk*. Chrudim, 1923. Knižnice zahrad.
- SMRŽ, Oskar. *Dějiny květin: I-IV*. Chrudim: Knižnice zahrad, 1924.
- SMRŽ, Oskar. *Dějiny květin: Díl IV: Dějiny květiny*. Chrudim: Zahrada domácí a školní, 1924. Knižnice zahrady domácí a školní.

STEINOVÁ, Šárka. *František Thomayer - život a dílo zahradního architekta*. Praha: Národní zemědělské muzeum, 2008. ISBN 9788086874098.

TANKARD, Judith B. *Gertrude Jekyll and the country house garden*. New York: Rizzoli, 2011. ISBN 978-184-5136-246.

TANKARD, Judith B. a Michael. VAN VALKENBURGH. *Gertrude Jekyll: A Vision of Garden and Wood*. New York: H.N. Abrams/Sagapress, 1981, 148 s. ISBN 08-109-1158-2. Pevzaté z (MACHOVEC a JAKÁBOVÁ, 2006).

TAROUCA, S. a C. SCHNEIDER. *Unsere Freiland Stauden: Anzucht, Pflege, Verwendung aller bekanntten in Mitteleurope im freien Kulturffählgem ausdavernden Krautigen Gewächse*. Wien: Hölder-Pichler-Tempsky, 1922, 417 s.

TĚŠITEL, Jan Josef. *Pěstování květin v zahradách a zahrádkách*. 2., přeprac. a značně rozmnožené vyd. V Praze: Zemědělské knihkupectví A. Neubert, 1930. Rolníkova knihovna.

TĚŠITEL, Jan Josef. *Květiny cibulovité, hliznaté, oddenkovité a s nimi příbuzné: jejich pěstování, rychlení, rozmnožování a upotřebení v zahradě i pokoji*. 2., přeprac. a dopln. vyd. V Praze: A. Neubert, 1936.

TĚŠITEL, Jan Josef. *Naše rodinné zahrady: příruční kniha podrobně vysvětlující zakládání, ošetřování, udržování zahrad okrasných, květinářských, zelinářských, ovocných, úpravu půdy, její zlepšování a hnojení, pěstování květin, zelenin, jak venku, tak i v pařišti [sic] a ve skleníku, pěstování a šlechtění stromů a keřů ovocných i ozdobných*. 1. V Praze: Zemědělské knihkupectví A. Neubert, 1931.

TURNER, Tom. *English Garden History*. London: Antique Collectors' Club, 1986, 280 s. ISBN 0907462251. Pevzaté z (MARTINEK, 2004).

VANĚK, Josef. *Co má každý věděti o ošetřování ovocných stromů*. Chrudim: Nakladatelství zahradnické literatury, 1947.

VANĚK, Josef. *Nejkrásnější ozdobou zahrady jsou pereny: květiny zahradní vytrvalé, jich pěstění a upotřebení*. Chrudim: Zahradnická Bursa, 1925.

VANĚK, Josef. *Květinová výzdoba hrobů*. Chrudim: Nakladatelství zahradnické literatury, 1940.

- VANĚK, Josef. *Alpinum v zahradě*. Chrudim: Zahrada, 1941, 70 s.
- VANĚK, Josef. *Zahradnické květinářství*. Chrudim: Nakladatelství zahradnické literatury, 1949.
- VANĚK, Vlastimil. *Moderní vazačství květin*. Chrudim: Nakladatelství zahradnické literatury, 1941.
- WAGNER, Otto. *Moderní architektura*. Praha: Laichter, 1910. Umění a řemesla.
- WHATELY, Thomas. *Observation on modern gardening*. Londýn: T. Payne, 1970.
Převzaté z (MARTINEK, 2004).
- WIRTH, Zdeněk. *Pražské zahrady*. Praha: Péči král. hlav. města, 1910, 16 s.
- WIRTH, Zdeněk. *Evropská zahrada*. Praha: Svaz čes.spolků pro okrašlování a ochranu domoviny, 1911.
- ZÁMEČNÍK, Roman. *Vilové zahrady Otokara Fierlingera*. Kroměříž: Národní památkový ústav, 2016. ISBN 9788087231401.
- ŽALÁKOVÁ, Ludmila. *Zhodnocení díla významných českých sadovníků v první polovině tohoto století*. 1992, 115 s. Diplomová práce.
- ŽÍDKOVÁ, Karmen. *Význam díla Gertrude Jekyll pro zahradní a krajinářskou tvorbu*. Brno, 2003, 144 s. Diplomová práce. Mendelova univerzita v Brně. Vedoucí práce Tatiana Kuřková.

Elektronické zdroje

- ANDRÉ, E. F. *Traité général de parcs et des jardins a L'Art des Jardins* [online]. Paris: G. Masson, 1879, 962 s. [cit. 2017-04-08]. Dostupné z:
<https://archive.org/details/lartdesjardinstr00andr>
- DUFEK, Vladimír. *Odkaz zahradního architekta Františka Thomayera*. Praha: Národní zemědělské muzeum, 2009. Prameny a studie. ISBN 9788086874142. Dostupné také z:
<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:a7cfb780-1163-11e4-8f64-005056827e52>
- FRÝBORTOVÁ, O. *Květinový detail v objektech s kulturně historickými hodnotami* [online]. Lednice, 2013 [cit. 2017-04-08]. Dostupné z: <https://is.mendelu.cz/auth/lide/clovek.pl?id=30189;zalozka=7;studium=55420>

FRÝBORTOVÁ, Oldřiška. *Květinové výsadby v objektech zahradní a krajinářské tvorby* [online]. Lednice, 2011 [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: <http://is.mendelu.cz/lide/clovek.pl?id=30189;zalozka=7;lang=cz>

HELEBRANT, L. Počátky zahradnického výzkumu v Průhonicích s bibliografickým výběrem prací. In: HELEBRANT, L. *100 let Průhonického parku a zahradnických tradic v Průhonicích: Sborník materiálů a historických dokumentů* [online]. Praha: Novinář, 1985, s. 147-175 [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: <http://kramerius4.mendelu.cz/search/>

HIRSCHFELD, Chritian Cay Lorenz. *Theorie der Gartenkunst* [online]. Lepizig: Erben und Reich, 1779 [cit. 2017-04-08]. Dostupné z: <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/hirschfeld1779>

NOŽIČKA, Josef. Počátky a vývoj okrasně zahradnické a sadovnické literatury u nás. In: KAVKA, Bohumil. *Vědecké práce výzkumného ústavu okrasného zahradnictví v Průhonicích* [online]. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1965, s. 155-167 [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: http://kramerius4.mendelu.cz/search/i.jsp?pid=uuid:8d654290-6532-11e2-8b75-0013d398622b&q=no%C5%BEi%C4%8Dka#monograph-page_uuid:5e464590-6532-11e2-ab03-0013d398622b

NOŽIČKA, Josef. *Počátky a vývoj okrasně zahradnické a sadovnické literatury u nás* [online]. Průhonice, 1965 [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: <http://kramerius4.mendelu.cz/search/i.jsp?pid=uuid:8d654290-6532-11e2-8b75-0013d398622b&q=no%C5%BEi%C4%8Dka>

OTTOMANSKÁ, Stanislava. *Použití dřevin ve vybrané etapě vývoje zahradního umění (přelom 19. a 20. století na území východních Čech)* [online]. Lednice, 2011 [cit. 2017-04-08]. Dostupné z: <https://is.mendelu.cz/auth/lide/clovek.plid=8409;zalozka=7;studium=60643>

ROBINSON, Wiliam. *The Hardy Flowers* [online]. London: Macmillan and co., 1878 [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: https://openlibrary.org/books/OL7178656M/Hardy_flowers.

ROBINSON, Wiliam. *The English Flower Garden and Home Grounds* [online]. 8. London: John Murray, 1901, 920 s. [cit. 2017-04-08]. Dostupné z: <https://archive.org/details/englishflowerga00unkngoog>

ROBINSON, Wiliam. *The Wild Garden: Our groves and shrubberies made beautiful by the naturalization of hardy exotic plants* [online]. London: John Murray, 1870 [cit. 2017-03-20].

Dostupné z: <https://archive.org/details/wildgarden00sgoog>

ŠAFÁŘOVÁ, Lucie. *Zhodnocení krajinářské architektury a záhradního umění v 19. století se zameřením na městské parky* [online]. Lednice, 2010 [cit. 2017-04-02]. Dostupné z:

<http://is.mendelu.cz/zp/index.pl?podrobnosti=55015>

ŠIMEK, Pavel a Roman ZÁMEČNÍK. *Památková obnova vilových zahrad založených v meziválečném období* [online]. BRNO, 2015, 87 s. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z:

http://www.nczk.cz/useruploads/files/metodika%20COPA%203a%20zahrady_FINAL.pdf.

VANĚK, Josef. *České zahrady: Album plánů moderních zahrad* [online]. Chrudim:

Nakladatelství zahradnické literatury, 1920 [cit. 2017-04-20]. Dostupné z:

<http://kramerius4.mendelu.cz/search/i.jsp?pid=uuid:668917b4-ce30-11e4-9d21-005056b4682b>

ZÁMEČNÍK, Roman. Květinový detail v zahradách první republiky. *Prameny a studie 52*

[online]. 2014, , 131-162 [cit. 2017-04-24]. Dostupné z:

http://nzm.cz/multimedia/uploads/2016/08/pas_52.pdf

Periodiká

BAROŠ a BAROŠOVÁ. Zplanění vybraných taxonu trvalek v porostním okraji dřevin. *Acta pruhoniciana*. 2009, s. 93.

FINGEROVÁ, Radmila. Z minulosti vyrůstá budoucnost. *Inspirace*. Svaz zakládání a údržby zeleně, 2012, (1), s. 4-7.

HAASE. O perenách, jich užití v sadovnictví a výběru. *České zahradnické listy*. 1912, IX(17), s. 197-198.

HAJSKÝ. Význam a upotřebení trvalek. *Naše zahrádka*. 1940, XIX(3), s. 35-36.

KRÝSA. Ulehčování prací osazováním zahrad trvalkami. *Československé zahradnické listy*. 1925, XXII(29), s. 229-230.

MÁČL. Perenové rabato podél cesty. *Zahrada*. 1924, XIX.

MACHOVEC, Jaroslav. Sortimenty rostlin pro sadovnickou tvorbu ve 20. až 30. letech dvacátého století. *Zahrada-Park-Krajina: Odborný časopis oboru sadovnictví a krajinářství*. Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu, 2002, XII(5), s. 17-20.

MINIBERGER, Josef. Alpinum. *Naše zahrádka*. 1940, XXIX(leden), s. 1-2.

MÜLLEROVÁ, Markéta. Používání trvalek ve veřejné zeleni. *Ovocnictví a zelinářství*. 1953, (6), s. 130.

OPATRŇÁ, Markéta. Využití trvalek v parkových a krajinářských úpravách. *Acta Pruhoniciana*. 1972, 25, s. 61-66. ISSN 0374-5651.

TĚŠITEL, J. J. K použití trvalek v zahradách. *Naše zahrádka*. 1937, XXVI(4), s. 49.

THOMAYER, František. Ze světa perenn. *Časopis českých zahradníků: Rozhledy ve všech odvětvích zahradnictví*. 1892, (10), s. 223-228.

THOMAYER, František. Ze světa perenn. *Časopis českých zahradníků: Rozhledy ve všech odvětvích zahradnictví*. 1892, (9), s. 198-201.

THOMAYER, František. Ze světa perenn. *Časopis českých zahradníků: Rozhledy ve všech odvětvích zahradnictví*. 1892, (8), s. 175-178.

THOMAYER, František. Ze světa perenn. *Časopis českých zahradníků: Rozhledy ve všech odvětvích zahradnictví*. 1892, (11), s. 243-246.

VANĚK, Josef. Plán domácí zahrádky. *Zahrada*. 1925, XIX, s. 25-26.

Naše zahrádka. 1930, XXV.

Československé zahradnické listy. 1929, XXVI(23), s. 177-183.

Československé zahradnické listy. 1924, (21).

Kráska našeho domova. Praha: Svaz čes. spolků okrašl. v král. Českém, 1904-. ISSN 12135488.

Flora: časopis vědecko-zahradnický : orgán zahradnického spolku Flora v Praze. Praha: Vilímek, 1884-.

Zahrada. 1924, XIX.

ZÁMEČNÍK, Roman. Květinový detail v zahradách první republiky. In: *Prameny a studie* č. 52. Praha: NZM, 2014, s. 131-162. ISBN 978-80-86874-49-4. ISSN 0862-8483.

ŽÁK, Ladislav. Obytná krajina. *Krásy našeho domova*. 1947, (4), s. 113-122.

Archívne zdroje

Archív *Národního zemědělského muzea* v Prahe: Osobní fond Františka Thomayera; Osobní fond Josefa Kumpána; Sbírká map a plánů

Univerzitní archiv Mendelu: diplomové práce BÍNOVÁ (1982); Žaláková (1992)

Ostatné

DAMEC, J. (ústne zedelenie): *Zahradne architektonická tvorba* - prednášky z predmetu, Mendelova univerzita v Brně, Lednice, letný semester 2017.

Katalog plánové dokumentace. Mendelova univerzita v Brně, Zahradnická fakulta, Ústav biotechniky zeleně, Lednice, 2016.

Kramerius 4: MENDELU [online]. Brno: MENDELU, 2012 [cit. 2017-04-01]. Dostupné z: <http://kramerius4.mendelu.cz/search/>

KUŤKOVÁ, T. (ústne zedelenie): *Kvetinářství* – prednášky z predmetu, Mendelova univerzita v Brně, Lednice, školský rok 2016/2017.

SEDLÁK, J. (ústne zedelenie): Brnenská secese a funkcionalismus – prednášky z predmetu, Masarykova univerzita v Brně, Brno, zimný semester 2012.

Seznam a obsahy historických zahradnických ceníků a katalogů. Mendelova univerzita v Brně, Zahradnická fakulta, Ústav biotechniky zeleně, Lednice, 2016.

WILHELMOVÁ, D. (ústne zedelenie): *Teorie a vývoj zahradní architektury* – prednášky z predmetu, Mendelova univerzita v Brně, Brno, zimný semester 2013.

9 . Zoznam obrázkov

Obrázok 1: Kvetinový záhon vyobrazený v knihe Gertrude Jekyll (JEKYLL, Gertrude. *Some English Gardens*. London: Longmans, Green & Co 1904). Prevzaté z:

<http://www.theideagarden.com/gertrude-jekyll.html>

Obrázok 2: Kvetinový záhon vyobrazený v knihe Gertrude Jekyll (JEKYLL, Gertrude. *Some English Gardens*. London: Longmans, Green & Co 1904). Prevzaté z:

<http://www.theideagarden.com/gertrude-jekyll.html>

Obrázok 3: Príklad perenového rabata zo záhrady pána Lefnera v Ostroměřicích v 30. rokoch 20. storočia (reprofoto zo súkromného archívu Josefa Vaňka, Chrudim). Prevzaté z: (ŠIMEK a ZÁMEČNÍK, 2015)

Obrázok 4: Perenové rabato určené k doprovodu cesty s použitím nasledujúcich druhov: a) *Pyrethrum roseum* (*Chrysanthemum coccineum*) b) *Geranium platypetalum* c) *Lychnis viscosa* (*Silene viscaria*) d) *Erigeron speciosus* e) *Funckia* (*Hosta*) f) *Liatris pycnostachya* g) *Paeonia* h) *Bocconia cordata* (*Maclaeya cordata*) i) *Lilium tigrinum*. Obrubu tvorí nízky strihaný *Buxus* alebo *Iberis sempervirens*. Okolo cesty je trávnik (FULÍN, 1908)

Obrázok 5. Kvetinová plnosadba so stredovou trávnatou cestou (TAROUCA a SCHNEIDER, 1922). Prevzaté z: (ZÁMEČNÍK, 2014)

Obrázok 6: Voľná plocha s alpínkami (VANĚK, 1941)

Obrázok 7: Alpínium v súkromnej záhrade, Koenig, Tryně (VANĚK, 1941)

Obrázok 8: Meister des Frankfurter (1410): *Paradiesgärtleins* (Rajská záhrada): zobrazuje pannu Máriu a svetcov medzi rastlinami s kresťanskou symbolikou: *Aquilegia*, *Viola*, *Fragaria*, *Veronica*, *Alchemilla*, *Lilium*, *Malva*, *Dianthus*, *Paeonia*, *Iris*, *Primula*, *Aster*, *Hypericum* a iné. Jedná sa o jednu z prvých maliieb, kde sú rastliny zobrazené naturalisticky. Prevzaté z: <https://en.wikipedia.org/wiki/Paradiesg%C3%A4rtlein>

Obrázok 9: Ferme orneé alebo okrasný statok, ktorý spája užitočnú funkciu záhradníčenia s estetickou. Detailný opis okrasného statku je možné nájsť v knihe *Observation on Modern Gardening* (1770) autora Thomasa Whateley. Prevzaté z:

<http://www.gardenhistorymatters.com/2012/03/f-is-for-ferme-ornee.html>

Obrázok 10: *Cottage house garden, Devonshire*, na ilustrácii v knihe *The Wild Garden* (ROBINSON, 1870)

Obrázok 11: Ukážka rastlinných vzorov tapiet hnutia *Arts and Crafts*. Prevzaté z: <http://www.vam.ac.uk/content/articles/w/william-morris-and-wallpaper-design/>

Obrázok 12: Dochované autochrómne fotografie záhrady *Munstead Wood* Gertrude Jekyll: hlavný rabatový záhonoch (TANKARD, 2011)

Obrázok 13: Dochované autochrómne fotografie záhrady *Munstead Wood* Gertrude Jekyll: záhon s kosatcami a lupinami (TANKARD, 2011)

Obrázok 14: Dochované autochrómne fotografie záhrady *Munstead Wood* Gertrude Jekyll: jarná záhrada s *Euphorbia characias wulfenii* v pozadí (TANKARD, 2011)

Obrázok 15: Dochované autochrómne fotografie záhrady *Munstead Wood* Gertrude Jekyll: šedá záhrada (TANKARD, 2011)

Obrázok 16: Šedá záhrada Gertrude Jekyll v knihe *Colour in the Flower Garden* (1908). Prevzaté z: <https://archive.org/details/colourinflowerg00jekyllgoog>

Obrázok 17: Ukážka práce Gertrude Jekyll s farbami: kvitnúci záhon v jarnej záhrade. Jemné bledé tóny v popredí prechádzajú do sýtejších farieb kvetov v pozadí. (TANKARD, 2011)

Obrázok 18: Cesta k posedeniu v záhrade Willyho Langa z knihy *Gartengestaltung der Neuzeit* (1912). Prevzaté z: <https://www.pictokon.net/bilder/2009%20Januar%20%20Bilder%20und%20Notizen/garten-gartengestaltung-willy-lange-04-gartenweg-fuehrt-zum-sitzplatz.html>

Obrázok 19: Národný a ľudový motív ornamentu navrhnutého Františkom Thomayerom pre vstupný parter Zemskej jubilejnej výstavy v Prahe (Archiv NZM, OF František Thomayer, inv. č. 141_V_Z96)

Obrázok 20: Slavíček: Pivoňky (1907) (Galerie hlavního města Prahy, 2013). Prevzaté z: <http://www.ghmp.cz/online-sbirky/detail/CZK:US.M-2624/>

Obrázok 21: Adolf Loos: Villa Müller v Prahe. Prevzaté z: <http://www.tugendhat.eu/en/villa-muller-in-prague.html>

Obrázok 22: Návrh kvetinového ornamentu Františka Thomayera (Archiv NZM, OF František Thomayer, inv. č. 308_V_Z192)

Obrázok 23: Martin Fulín: *Kvĕtiny zahradní v zimě venku vytrvalé (pereny či ostálky) (1925)*

Obrázok 24: Perenové rabato v tieni (Vaněk, 1925)

Obrázok 25: Josef Kumpán: návrhy vodných prvkov (Archiv NZM, OF Josef Kumpán, inv. č. 429_V_Z277)

Obrázok 26: Josef Kumpán: návrhy altánov (Archiv NZM, OF Josef Kumpán, inv. č. 430_V_Z278)

Obrázok 27: Ukážka prvej strany časopisu *Flora* (1884) (reprofoto, majetok autora)

Obrázok 28: Ukážka prvej strany *Časopisu českých zahradníků* (1892) (reprofoto, majetok autora)

Obrázok 29: Reklamy na podniky a škôlky zaoberajúce sa produkciou trvaliek v časopise *Krása našeho domova* (1928) (reprofoto).

Obrázok 30: Formálny parter Františka Thomayera (Archiv NZM, OF František Thomayer, inv. č. 55_V_Z44)

Obrázok 31: Návrh verejného parku na Letné od Františka Thomayera dokumentuje jeho príklon k prírodnému štýlu. (134_V_Z91)

Obrázok 32: Návrh verejného parku Chotkovy sady v Prahe od Františka Thomayera (Archiv NZM, OF František Thomayer, inv. č. 135_V_Z92)

Obrázok 33: Kniha *Město a upravovací plán*, ktorá zaznamenáva záujem Otokara Fierlingera o urbanizmus. (Fierlinger a Říha, 1932)

Obrázok 34: Kniha *Zahrada a obydlí* od Otokara Fierlingera, v ktorej opisuje vzťah záhrady a obydlia ako harmonického celku (Fierlinger, 1938)

Obrázok 35: Stvárnenie kvetinového záhonu podľa Josefa Kumpána (Archiv NZM, OF Josef Kumpán, inv. č. 454_V_Z301)

Obrázok 36: Perenové rabato s tvarovaným buxusom (Tarouca, 1922)

Obrázok 37: Návrh záhrady od Josefa Kumpána na pražskej Vořechovce (Archiv NZM, OF Josef Kumpán, inv. č. 396_V_Z250)

Obrázok 38: Josef Miniberger a jeho projekt vilovej záhrady Josefa Holubka v Sudove na Slovensku. (Archiv NZM, OF Josef Miniberger, inv. č. 886_V_Z)

Obrázok 39: Vila Tugendhat, ktorú navrhol predstaviteľ Bauhausu architekt Ludwig Mies van der Rohe v 30. rokoch v Brne a ktorej perenovú výsadbu je dielom českej perenárky Markéty Müllerovej (Muzeum města Brna, 2011). Prevzaté z: <http://www.bam.brno.cz/objekt/c327-vila-tugendhat?filter=code>)

Obrázok 40: Rajská zahrada, ktorá podľa návrhu Františka Thomayera plnila funkciu pražskej okrasnej zásobnej záhrady. (Archiv NZM, OF František Thomayer, inv. č. 53_V_Z_42)

Obrázok 41: Ilustrácia vytrvalých astier (*Aster* hybr.) z katalógu *Okrasné dřeviny a byliny průhonických zahrad*, ktorý vydala *Dendrologická společnost* v roku 1925.